

ШКОЛЬНАЯ

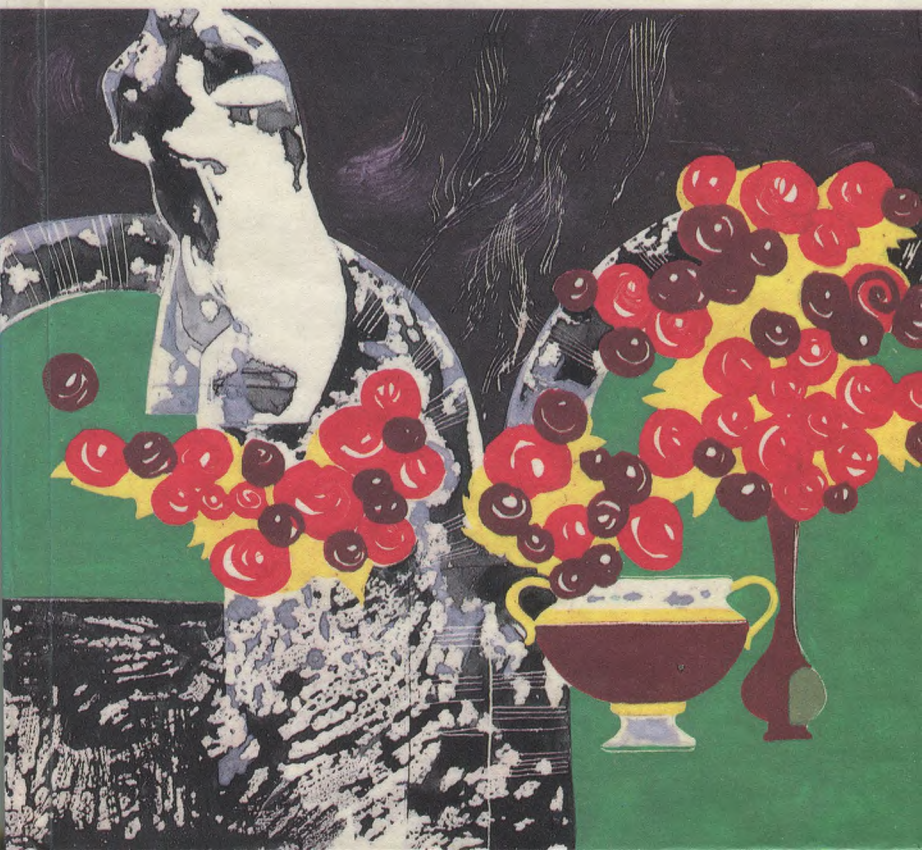

БИБЛИОТЕКА

ФРАНЧЭСКА ПЕТРАРКА

ДЖОРДЖ
ГОРДАН БАЙРАН

ПОЛЬ ВЕРЛЕН

ШКОЛЬНАЯ

БИБЛИОТЕКА

ФРАНЧЭСКА ПЕТРАРКА

САНЕТЫ

ДЖОРДЖ
ГОРДАН БАЙРАН
ПАЛОМНІЦТВА
ЧАЙЛЬД ГАРОЛЬДА
ЛІРЫКА. ПАЭМЫ

ПОЛЬ ВЕРЛЕН
У МЕСЯЦАВЫМ ЗЗЯННІ
ЛІРЫКА

Мінск
«Юнацтва»
1996

ББК 84(4)
П29
УДК 82(4)-94

Пераклад з італьянскай, англійскай
і французскай

Для старэйшага школьнага ўзросту

Укладальнік С. Панізнік

Мастак Т. Радзівілка

8200000000 — 034
П ————— 73—95
М 307(03) — 96
ISBN 985-05-0072-7

© Укладанне. С. С. Панізнік, 1996
© Афармленне. Т. С. Радзівілка, 1996
© Пераклад. Калектыў аўтараў, 1996

ФРАНЧЭСКА ПЕТРАРКА

(1304—1374)

САНЕТЫ

ПЕРАКЛАД ЛЯВОНА БАРШЧЭЎСКАГА¹

НА ЖЫЦЦЁ МАДОННЫ ЛАУРЫ

I

У песнях, што спяваў я вам, ніколі
Не быў фальшывы нават лёгкі ўздых —
З часоў пакут любоўных, першых тых,
Калі не думаў я аб лепшай долі.

Хай верш мой, што сваёй не здрадзіў ролі —
Пераадольваць крах надзей пустых —
Цяпер заслужыць не дакораў злых
У палкіх закаханых, а — патолі.

Бо зразумеў я, што мяне народ
Даўно ўжо высмеяў і сам я смешны
Сабе ад вечнай марнай мітусні.

А вынік даўняй пыхі ды турбот —
Я каюся, зняслаўлены і грэшны,
Бо ўсе зямныя ўцехі толькі сніў.

XV

Иду і азіраюся штокроку,
А цела боль нясцерпны адчувае.
Павеў паветра йсці дапамагае,
Ды лёс няшчасны мой — навідавоку.

Пра страты згадкі бы плывуць здалёку...
Жыццё кароткае, а шлях канца не мае —
Такая думка ўміг мяне спыняе,
І ад зямлі я не адводжу зроку.

Стаю ў слязах, цяжкіх сумненняў поўны:
Чаму вось гэтак часткі майго цела
Асобна ад маёй душы існуюць.

Амур адказвае мне памяркоўна:
«На свеце закаханых, зразумела,
Штодзённыя турботы не хвалююць».

XVIII

Калі зацьміла ўсё на свеце мне
Аблічча донны — яснае, як дзень,—
Нібы пажар узнік у гэты дзень,
Які ўнутры ўсё паліць, паліць мне.

Не рвецца сэрца йшчэ, здаецца мне,
І не заканчваецца йшчэ мой дзень,
Ды, як сляпы, іду я цэлы дзень...
Іду? стаю? — незразумела мне.

Я ўсё ўцякаю, як магу, ад Смерці,
Ды не так хутка, каб забраць з сабою
Каханне — як яно заўжды бывае.

Таму я не спяшаюся памерці,
Каб плач не чуўся: вецер сам сабою
Слязінкі па зямлі хай рассявае.

XIX

Стварэнняў вельмі многа ёсць на свеце,
Што зносяць лёгка сонца гарачынь;
Другія днём кладуцца на спачын,
Выходзяць, калі сонца ўжо не свеціць;
А трэція ў праменістыя сеці
Лятуць, каб грудзі бляскам аблягчыць,
І колюцца аб цяжкія мячы.
Ўслед за апошнімі мой зірк нясецца.
Яго прывабіла яскравасць донны —
Заслонаў не паставіў я нідзе,
У цемры ночы думкі не апалі...
Уперад лёс нястрымана вядзе
Імкненне воч аслепшых безбаронных
Да той, што іх агнём сваім апаліць...

XXXV

У задуменні я за крокам крок
Па роўнядзі пустэльнай адмяраю:
Баюся, што вачыма напаткаю
Сляды — і не гляджу зусім убок.

Ад позіркаў, дапытлівых знарок,
Ніякай схованкі нідзе не маю,
А тое, што ўнутры агнём палаю —
Хоць твар мой і патух, відно здалёк.

Здаецца мне: і ўзгоркам, і далінам,
І рэчкам, і лясам усё вядома,
Што робіцца ў душы цяпер маёй.

Хоць бы й шукаў дзічэйшых я сцяжынаў,
Любоў ідзе са мною пакрыёма
І я вандрую з таямнічай — ёй.

XXXVI

Каб верыў я, што смерць мяне пазбавіць
Ад цяжкіх думак і пакут кахання,
Дык сам бы скончыў гэта існаванне —
Заўчасныя хаўтуры даў бы справіць.

Але баюся: скон мяне паставіць
На бок другі мяжы выпрабавання,
Да новых слёз і новага змагання —
І крок далей ні ад чаго не збавіць.

Страла павінна вылецець, мяркую,
Ад цецівы напятай, набрынялай
Крывёю іншай; і ў сваёй мальбе

Прашу Любоў дапамагчы ды тую,
Што мяне ў бледны колер фарбавала,
А больш не хоча клікаць да сябе.

LXI

Дабраслаўляю дзень той, месяц, год,
Часіну і дзівоснае імгненне,
Ды край, дзе бачыў вочы, нібы ў сненні,—
І, паланёны, шмат спазнаў турбот...

Дабраслаўляю горыч тых нягод,
Што шле Амур у помслівым памкненні,
Ды лук яго, чыя страла сустрэне
Мяне — і скончыць свой смяротны лёт.

Дабраслаўляю гэты голас мой,
Які імя каханай паўтарае
Няспынна і з узнёсласцю такой...

Дабраслаўляю песні, што стварае
Маё натхненне; толькі Ёй адной —
І больш нікому — мая ліра йграе.

LXXIX

Ён сканчваецца так, як пачынаўся,—
Год чатырнаццаты маіх уздыхаў:
Я сродак не знайду, які б прыдаўся
Мой палкі шал ахаладзіць паціху.

Амур, які заўсёды намагаўся
Зрабіць, каб вольна болей я не дыхаў,
Прыкуў мой зрок; хоць я супраціўляўся,
Супрацьстаяць не змог такому ліху.

І вось: штодня гібею ды марнею,
Для іншых неўпрыкмет. А без яе
Таемных захадаў не абышлося...

Дасюль пакуты доўжацца мае;
Я хвілю смерці прадказаць не ўмею,
Ды ўжо чакаць мне мала засталася.

СП

Калі Пампея падмануў удала
І Рыму галаву яго паднёс
З Егіпта здраднік², дык нямала слёз
Ліў Цэзар — як засведчылі аналы.

Быў заняпад дзяржавы Ганібала:
Ёй вораг сакрушальны ўдар нанёс...
Ды абхітрыць хацеў ваяр свой лёс —
І вусцішна карфагенянам стала...

Напраўду, кожная душа жывая
Сваіх пачуццяў выдаваць не хоча,
Пад маскай іншаю зусім хавае.

Я ж — спеў складаю, каб ён не азмрочыў,
Не патапіў штодзённасці ў адчаі,
Бо жаль я свой паказваць не ахвочы.

СІV

Як дабрадзеяства ў вашым сэрцы спела
І гаварыць імкнулася любоў,
Мы квецені чакалі ды пладоў
З надзеяй, што апірышча хацела.

І ўзяўся я пісаць пра гэта смела,
Каб помнік дзеля будучых гадоў
Вам пры жыцці стварыць; каб зноў і зноў
Імя паўсюдна ваша бранзавела...

Марцэла, Цэзара ці Паўла слава³ —
Не ад разца ці малатка, паверце:
Ці ж могуць тыя шмат сказаць выявы?

А што напісана — таго не сцерці:
Пандольфа⁴ мой, вы бачаце яскрава,
Што нашы творы не баяцца смерці.

СХVIII

Шаснаццаць год прайшло з пары тае,
Калі пакутліва я закахаўся; мала
Мне засталося, і цяпер — нібы навала:
Душы спакою, як ніколі, не стае.

Душа любові слодыч спазнае
Ды горыч бед; жыццё цяжарам стала,
І смерць малю я, каб раней спаткала
Мяне, чым — мной апетую — яе.

Хоць сэрца рвецца прэч, на жаль, я тут:
І рады, й не хачу адсюль сыходзіць —
Так узяла мяне туга мая.

І слёзы новыя ў вачах — не цуд,
А знак таго, што не магу, выходзіць,
Нягледзячы на ўсё, змяніцца я.

СХХIV

Каханне, Лёс, Дух, стомлены зусім,
Які ў мінуўшчыне цяпер вякуе —
То смутак мой; і з зайздрасцю гляджу я
На тых, хто ўжо на беразе другім.

Каханне сэрца кроіць мне. Сваім
Удзелам Лёс добра мне не звястуге;
Дух, збіты з тропу, стогне ды смуткуе,
А я — ў змаганні вечным ды цяжкім.

На жаль, маё ўжо шчасце адышло
Ў нябыт; не вернецца яно ніколі,
І дзеён маіх палова — ўжо за мною.

Мае надзеі не брыльянты — шкло.
Гляджу: ім не ажыць, не ўзнікнуць болей —
Рве доля на дзве часткі нітку-мрою.

СХХХІІ

Ці не любоў — той жар, якім палаю?
Калі ж любоў, нашто мяне так мучыць?
Чаму яна так можа надакучыць
Дабром — ад ліха ж толькі ўцеху маю?

Ці ж я любві пакуты сам трываю?
Ці ж я іх стогнамі хачу агучыць?
Любоў мяне з жыццём ды сконам лучыць —
Чаму ж сабе ў журбе не спачуваю?

Як пачуццё мне гэтае знаёма! —
У чоўне незайздросна-кволым плысці
Наперад, з моцным ветрам у абдымку —

Калі і стырnavы прапаў кудысьці...
Чаго і як хачу я — невядома:
Халодна ўлетку мне, спякотна ўзімку.

СХІ

Кахання бог, што думкамі кіруе,
У сэрцы ўзвёў маім нязрушны трон;
І да чала майго імкнецца ён,
І знак на ім пакінуць свой мяркуе.

Ды цнотай, розумам Яна таймуе
Той шал, што спальвае мяне здавён.
З тых намаганняў не заўжды ёсць плён —
І абураецца Яна, й смуткуе.

Наўцёкі кінуўся кахання бог,
У страху, з сэрца глыбіні майго:
І плача, і дрыжыць, і вунь — знікае.

Ці ўладара б пакінуў я ды змог
Быць у апошняй хвілі без яго? —
Ў любві памерці — мілата якая!

СХСІ

Як вечнае жыццё спазнае той,
Хто аднаго спрагнёны — бачыць Бога,
Я ад кароткага жыцця зямнога
Хацеў бы сціплай радасці адной —

Каб Вы, о донна, Вашаю красой
Далі мне хвілі шчасця дарагога:
Жадання не зракуся я такога
І буду жыць надзеяю сваёй.

Ды прамінецца ўсё: час хуткаплынны;
Кагосьці пад блакітным ясным небам
Заўжды агонь жывіў, вада жывіла,

Кагосьці — дотык альбо пах расліны.
А мне нічога гэтага не трэба:
Хіба мне засціць штось Ваш вобраз мілы?

СХХІІ

Шчаслівы ў мроях я, ў тузе квітнею —
Плыву ўсё ад відна і ад відна
Па моры, дзе ні берага, ні дна;
Будую на пясках, на водах сею.

Я сонцу дагаджаў — цяпер гібею
Ад змроку, што ўваччу — нібы сцяна...
За ланню гнаўся, ды ўцякла яна:
Кульгавы быў мой бык — дзе ж я паспею?

Аслеплы, ў стоме ад усіх пакут,
Я ў лёсу дзень і ноч прашу спагады:
Прыйдзіце, донна ці Амур, ці скон!..

Я дваццаць год тугой жыўлюся тут,
Слязьмі й уздыхамі; ды, як прынада,
Я на кручку, й трымае моцна ён.

ССХVIII

Сярод жанчын, і постаццю і тварам
Прывабных, яна тут, на ўсёй планеце —
Як сонца тушыць зоркі на дасвецці —
Зацьміла ўсё красою, Божым дарам.

Амур, здаецца, маім шэпча марам:
«Жыццё цудоўнае, пакуль на свеце
Жыве Яна й жыццё ў яе на мэце.
Памрэ — і мы ўжо болей не ўладарым!»

Каб узяла ў зямлі траву й лістоту,
У неба — сонца з месяцам Прырода:
Людскую б узяла ў людзей істоту,

У акіянаў — рыбу, хвалі, воды;
Ўсё будзе адчуваць тугу й самоту,
Як Яна вочы стуліць назаўсёды.

ССXXXI

Я жыў, не наракаючы на лёс,
І зайздрасць сэрца мне не працінала.
Хоць быў другі ў каханні больш удалы —
Не праліваў па тым я горкіх слёз.

Пагляд, што гэтулькі пакут прынёс
Душы маёй, якая ўсё стрывала,—
Яго імгла навечна пахавала,
І болей ён не ззяе мне з нябёс.

Прырода-матухна, паказвала ты ўсім
І жорсткасць, і спагаду неаднойчы,
І несла згубу парасткам сваім.

Усё вытокаам жывіцца адным,
Ды як дазволіў ты, нябесны Ойча,
Цябе вось так абраваць зусім?

НА СМЕРЦЬ МАДОННЫ ЛАУРЫ

ССLXXII

Жыццё ўцякае: да мяжы прыйшло,
Дзе смерць ужо сваёй чакае хвілі.
Вайну бязлітасную мне аб'явілі
Што ёсць, што будзе, што даўней было.

Гляджу назад, наперад — дзе святло?
І ўжо, скарыўшыся нястрымнай сіле,
Напэўна, быў бы я даўно ў магіле,
Ды сэрца Божым страхам праняло...

Ўсё, што ў душы запальвала пажар,
Прапала. Я адзін у акіяне:
Пільнуюць човен мой і шторм, і морак.

Парваўся ветразь; стомлены вясляр;
І мачта паламаная дазвання,
І я не бачу пуцяводных зорак.

ССLXXIV

О дайце, думкі горкія, спакою:
Каханне, Лёс ды Смерць — ці ж мала іх? —
Усюды цвеляць — і ў дзвярах маіх,
Хоць іншых не вядуць з сабою вояў.

Ты ж, сэрца, з непрыхільнасцю такою
Адно мяне ўспрымаеш: іх жа ўсіх
Бароніш — гэтых ворагаў ліхіх,
Што подла абыходзяцца са мною.

Хаваеш ты пасланнікаў Кахання,
Ў табе няўмольны Лёс свой рэй вядзе
І Смерць рыхтуе свой удар зацята,

Што шкадаваць майго жыцця не стане;
Ў табе прытулак ёсць любой бядзе,
А ва ўсіх бедах ты ж і вінавата.

CCLXXVI

Калі анельскі вобраз гэты свет
І, засмучонага, мяне пакінуў,
Шукаю слоў я кожную хвіліну,
Каб сцішыць боль,— не дзеля іншых мэт.

Таму і плачу; ведаюць як след
Яна й Амур сапраўдную прычыну
Тых слёз, але я плакаць не пакіну,
Бо іншых сродкаў не знайду ад бед.

Ты, Смерць, яе сваёй рукою забрала,
А ты, Зямля святая, нечакана
Аблічча мілае ў сабе схавала.

Навошта ж я, сляпы і вам адданы,
Жыву? Чаму ў вачах святла не стала
Зіхоткага, пяшчотнага так рана?

CCLXXVIII

Цудоўнаю і росквітнай парой,
Калі Амурава ўладарыць сіла,
Убор зямны яна свой не знасіла:
Пакінула штодзённасці людскоў —

І, без апраўкі, ў неба над зямлёй
Узнеслася й мяне заваражыла...
Чаму ж мой дзень апошні не зрабіла
Днём першым там, убор забраўшы мой?

Ах, думак пра яе заўсёды ўзлёт,
Пакліч душу маю ўслед за сабою,
Мяне ад гэтых выратуй нягод!

Адцягваць небяспечна адыход:
Я з радасцю, вялікаю такою,
Тут, на зямлі, не жыў бы трэці год!

ССLXXIX

Ці птушкі стогнуць, ці шуміць лістотай
Зялёнай ветрык цёплы ды лагодны
Улетку; ці струмень пляскоча водны
Ля берага са светлаю пяшчотай —

Мне б сесці дзе й пісаць, ды трохі ўпотай
Памарыць пра каханне, што нязводна
Жыве ў душы, пра твар, пра голас родны;
Пра страчанае прыгадаць з журботай.

«Чаму ж сябе заўчасна ты знішчаеш? —
Мне скрушны голас чуецца жаночы. —
Чаму пагляд свой смуткам зацяняеш? —

Мне ж зорка неўміручасці ахвоча
Зазяла ў небе, дзе — ты адчуваеш! —
Заплюшчаныя зноўку бачаць вочы».

ССLXXXIII

Ты, Смерць, з убачаных найпрыгажэйшы
На свеце твар бясколерным зрабіла,
Душу прыўкрасную ўзяла ты, пагасіла
Пагляд адухаўлены, найшчырэйшы.

Ты мой настрой азмрочыла даўнейшы:
Глядзець на ўсё балюча і паныла.
Маімі ж стогнамі ты заглушыла
Рой гукаў, што быў сэрцу наймілейшы.

Што праўда, суцяшэнне зноў і зноў
Мне добрая мая прыносіць донна —
І не знайду я іншых суцяшэнняў.

Каб узнавіць я мог, такі натхнёны,
Яе святло і голас — дык любоў
Я прышчапіў бы й тыгру, і аленю.

ССLXXXIX

Агеньчык, што зіхцеў ясней за ўсіх,
Нам неба выслала ў абліччы госці —
Ды паспяшалася, дзеля чагосьці,
Забраць назад, да іншых зорак тых...

Усведамляю лепей я штоміг:
Яна, увасабленне прыгажосці,
Спагадна летуценняў маладосці
Ўнікала — тых няўрымслівых маіх.

Я ўдзячны ёй за позірк і за словы:
Яна паблажліва, ды пранікнёна
Агонь мне запаліла ачышчэння:

Мастацтвам, што свае прыносіць плёны,
Брывямі праняла і дарам мовы...
Я даў ёй славу, мне яна — збавенне.

ССХСІ

Я палатнею, ўбачыўшы Аўрору:
Калі, залатакудрая, яна
Сыходзіць з неба — ўся краса відна.
«Там — скарб мой», — я кажу, зірнуўшы ўгору.

«Тытону⁵ добра! — моўлю без дакору. —
Ён час той ведае, калі спаўна
Свой верне скарб. Я ж вычарпаць да дна
Жыццё павінен, іншым дзеля ўзору:

Так будзе, як я толькі ўбачу донну». —
А ты штоночы можаш бачыць тую,
Што сівізной не гідзіцца старога;

Яна мне вызначыла ўжо да скону,
Што ў дні ды ночы я адно смутку;
Імя пакінула мне — больш нічога.

ССХСІІ

З любоўю я казаў пра бляск вачэй,
Пра ножкі, ручкі, пра пагляд чароўны,
Што вабіў гэтак, ды мяне, ўсё роўна,
Заўжды між іншых вылучаў людзей.

Каса, што залацілася ярчэй
За сонца, тая ўсмешка, што ў цудоўны
Свет незямны вядзе, дабротаў поўны —
Ўсё прах і кінута на ветравей.

І ўсё-ткі я жыву: у засмучэнні
Без маяка ўлюбёнага вяслюю
У лодцы, ў хваляў бурных атачэнні;

Мой дух занепадае, і, мяркую,
Кахання спеву хутка заканчэнне:
Ўжо ноткі смутку ў гранні ліры чую.

СССVII

Падумаў: хуткія набыў я крылы —
Не проста так, а дзякуючы той,
Што роўным Смерці ды Любві зрабіла
Мяне, злучыўшы спеў мой з пекнатай.

Ды бачу добра: мне бракуе сілы,
Нібы галінцы пад цяжкой вагой
Пладоў — і я кажу: «О Божа мілы!
Нішто я прад нябеснай вышыней!»

Пяру не ўзняцца да вяршыні гэткай:
Мяне Прырода так зачаравала,
Аблытала такой прывабнай сеткай,

Што была сплецена так дасканала.
Я гэтай быў красы не варты рэдкай,
А доля вась — інакш наканавала.

СССХІ

Як салавей цяпер салодка плача,
Ўсіх птахаў славячы з чароўнай сілай:
Тугу сваю выказвае, няйначай,
Сярод вясковай цішыні па мілай —

І ноч усю яго імпэт юначы
Супрацьстаіць фатальнасці панылай...
І спазнаю я лепш свой лёс бядачы,
Бо ж і багінь карае Смерць магілай.

Як мроі нас ашукваюць ды памяць!
Не верыў я, каб вочы-сонцы тыя
Магло штось калі-небудзь затуманіць.

«Цяпер зямля засыпала іх», — ранняць
Мяне няўмольна думкі вось такія.
Жыцця ж вабноты нам заўсёды маняць.

СССХV

Квітнеючае, ў зелены быццё
Прайшло; і полымя таго не стала,
Што сэрца мне дашчэнтку спапяляла,
І хіліцца ў нябыт маё жыццё.

Аціхла сэрца моцнага біццё,
Якое варагіня ўтаймавала
Прыўкрасная, — і знікла ўсё, бязмала,
Былое недаверу пачуццё.

Час надышоў: Цнатлівасць ды Каханне
Сустрэліся. І можна закаханым
Размову весці пра сваё спатканне.

Ды знішчыла нападам нечаканым
Раптоўна Смерць мае ўсе спадзяванні —
Прышоўшы ў латах, воем закаханым.

СССХХХVІІІ

Ты, Смерць, навечна сонца пагасіла:
Свет пазмрачнеў, знявераны ў каханні,
Змарнела прыгажосць уся дазвання —
Мяне ты абакрала, знелюбіла.

Ты годнасць знішчыла маю, спаліла:
Адзін я, ў скрусе, хоць наканаванне
Усім такое ж; плодным больш не стане
Зямны палетак — дзе былая сіла?

Зямля, вада і неба род людскі
Аплачуць, што самотны, як карона
Без дыяментаў ці як луг без кветак.

Быў да яе свет абыякавы такі —
Я ж прыгажосцю донны быў натхнёны,
Ды небу сам яе аддаў вось гэтак...

СССLІІ

Высакародны дух, ты позірк ясны,
Сонцападобны поўніў хваляваннем
І словам даў жыццё, і нараканням,
Што не загінулі ў душы дачасна.

Мне мроіцца: ты, як агонь нязгасны,
Па мурагу ідзеш між красак раннем,
Пакінуўшы мяне маім літанням
Не як жанчына — як анёл прыўкрасны.

Да Творцы ўжо вярнулася свайго ты,
Зямлі прыгожае аддаўшы цела —
Так воля Вышняя наканавала.

Ты адышла — й Кахання ды Пяшчоты
Няма на свеце: сонца пацямнела,
І ўпершыню мне смерць салодкай стала.

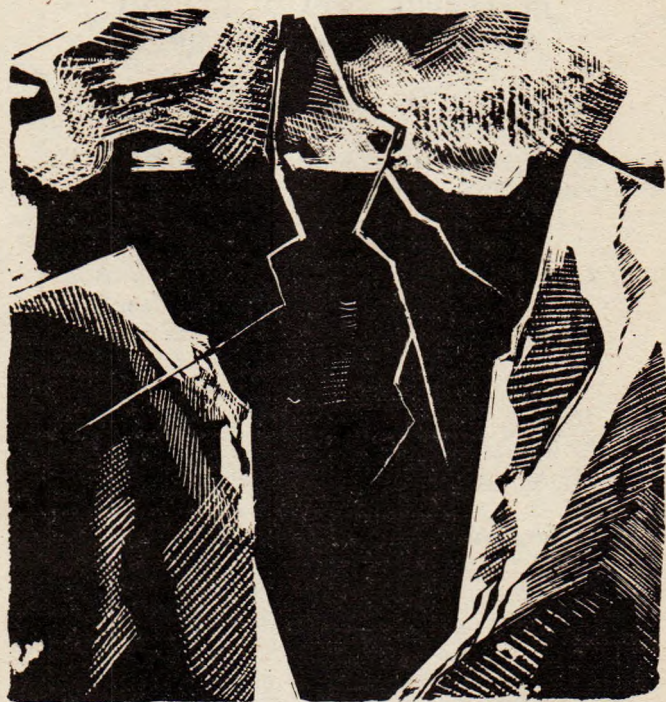
Так сталася, што ўпадабаў я прах,—
Пра гэта згадваць мне цяпер балюча.
І крылам я не дазваляў рашуча
У неба ўзмыць, зрабіўшы порсткі ўзмах.

Ты, што прадонне бачыш у нагах,
Нябёсаў Цар — нябачны, неўміручы —
Душы знямоглай сродак дай гаючы
І дараванне — у маіх грахах,

Каб — калі я мяжы ўраганаў, войнаў
Не бачыў і маё тут існаванне
Было бясплённым — хоць сысці прыстойна.

Няхай пасланае Табой наканаванне
Памерці дасць мне годна ды спакойна,
Бо на Цябе маё ўсё спадзяванне.

**ДЖОРДЖ
ГОРДАН БАЙРАН
(1788—1824)**

ПАЛОМНІЦТВА ЧАЙЛЬД ГАРОЛЬДА

ЛІРЫКА
(1802—1824)

НА СМЕРЦЬ ДЗЯЎЧЫНЫ — ШВАГЕРКІ АЎТАРА, ВЕЛЬМІ ДАРАГОЙ ЯГОНАМУ СЭРЦУ

Вятры заціхлі, змрок пакінуў схоў,
Зефір блукаць стаміўся па гаях.
Наведаць Маргарыту я прыйшоў,
Раскідаць кветкі на ўлюбёны прах.

У вузкім склепе захаваны глей,
Што жыў жыццём зіхоткім на зямлі.
Цар жахаў браў ахвяру як смялей —
Ні годнасць, ні краса не памаглі.

О, каб кашчавы цар спагаду меў,
Нябёсы адмянілі свой прысуд!
Той, чый анемлены жалобай гнеў,
Не ў сіле пра яе расказваць тут.

Навошта плакаць. Спачывае прах,
А дух лунае за арбітай дня.
Яе вядуць анёлы — ўсе ў слязах —
Дзе вечнай асалоды чысціня.

Ці мусім небу кідаць свой папрок,
Аблытанья прымхамі, маной,
Вініць вар'яцтва багавідны змрок?
Да скону ўлада неба нада мной!

І ўсё ж мне ўсё нагадвае яе,
І ўсё ж трымае памяць прыгажосць,
І ўсё ж маёй слязе тугі стае,
І ўсё ж пустое месца ў сэрцы ёсць.

1802

ФРАГМЕНТ

Калі адтуль, з завоблачных узвышшаў,
Мне продкі скажуць: «Ўсё! Твой тэрмін
выйшаў»,

І дух мой голубам памкне ў вышыні
Альбо панурай зданню ў бездань рыне,—
О, хай жа ён, у распачы і жаху,
Не ўбачыць там, над месцам майго праху,
Ні мармуру, ні урны дарагой,
Што мішурой аздобы і вагой,
І іншай дробяззю, сабранай дбайна,
Зацьмяць імя:

«Джордж Гордан Ноэль Байран»!

З усіх адзнак, прызначаных паэту,
Мне на плічце пакіньце толькі гэту.
Яна праверыцца самім жыццём —
Людской пашанаю ці забыццём.

1803

РАЗВІТАННЕ З НЬЮСТЭДСКІМ АБАЦТВАМ

Навошта ўзводзіш ты храм, сын
крылатых дзён? Ты пазіраеш з
тваёй вежы сёння; ды пройдзе
няшмат гадоў — наляціць вецер
пустэльні і завые ў тваім апу-
сцелым двары.

Асіян

1

У байніцах вятрыста, пагасла ў паглядзе —
Ньютэд, котлішча продкаў, дажыўся да тла.
І дзядоўнік у некалі ўсмешлівым садзе
Глушыць ружу, што смела на сцежцы цвіла.

2

Ад баронаў, што гнеў убіралі ў кальчугі
І вялі ў Палесціну васалаў сваіх,
Шчыт і герб засталіся, як верныя слугі
Дзён былых, каб дрыжаць ад вятроў маладых.

3

Болей Роберт стары не зайграе ўтрапёна,
Лютняй ён не натхніць ратнікаў да рыўка.
Спіць Джон з Харыстона ля калон Аскалона,
Мёртвай стала ў ягонага спеўцы рука.

4

Поль і Губерт заснулі ў даліне пры Крэсі,
За айчыну і Эдварда смерць прынялі.
Продкі! Англія плача па вас, вы ўваскрэслі,
Жыць вам вечна ў гісторыі роднай зямлі.

5

А на Марстане з Рупертам сталі да скону
Супраць здрады і палі чатыры браты,
Полю чэзламу кроў аддалі за карону.
Смерць пячаткай засведчыла подзвіг святы.

6

Цені мужных, бывайце, спатоліўшы смагу,
Пакідае гняздоўе нашчадак на час,
Дзе б ні быў, будзе памяці вашай адвагу
Надаваць, будзе думаць пра славу, пра вас.

7

Хоць на вока слязу наганяе расстанне,
Шкадаванне — не страх, так вядзецца з вякоў.
Бараўць вашу веліч нідзе не прыстане,
Не забудзе нашчадак пра славу бацькоў.

8

Будзе жыць з ім і ваша памяць і слава,
Прысягае, што толькі адзінага праг —
Жыць, як вы, а загінуць за годнае права,
Каб змяшаць з вашым прахам самотны свой прах.

1803

ФРАГМЕНТ,
НАПІСАНЫ АДРАЗУ ПАСЛЯ
ЗАМУЖЖА МІС ЧАВАРТ

Узгоркі, верасы — Анлейскія мясціны,
Кавалак дзікай спадчыннай зямлі,
Гляджу ў тузе: няўжо мой след дзяціны
Гады пяском і снегам замялі?

Ніводнай засені, дзе некалі паперы
Любіў я тайну думак давяраць.
Усё ў смузе. Няма любімай Мэры,
І жаль такі, што й слоў не падабраць.
1805

Да М. С. Г.

Хоць губы я адчуў твае,
Якім жадалася агню,
Ды сілы святасці стае
Не апаганіць чысціню.

Спякотлівай зімы снягі
Грудзей даверлівых тваіх
Хаваю ад сваёй тугі,
Хоць думаю пра іх штоміг.

Глядзіш да дна ў маю душу,
Дзе мы з табой даўно ўдваіх.
Свайму каханню я хлушу,
Абы не ўбачыць слёз тваіх.

Давер баюся твой разбіць.
Дзе полымя схаваць, парай.
Маўчу, каб пеклам не зрабіць
Грудзей тваіх нябесны рай.

Не! Разам нам не быць з табой.
Нас не багаславіць святар.
Заручыць нас сваёй журбой
Захмарны храм высокіх мар.

Агонь пад сэрцам затаю,
Свой з радасцю прыняўшы кон,
Хай лепей паліць плоць маю,
Чым вервецца з цямніцы ён.

Пакуты свой не згубяць след
У хворую маю душу.
Твой з галубіным вокам свет
Я дзёрзкасцю не аглушу.

А губы блізка, ды шапчу ж
Сваёй няцерпнасці: трывай!
Каб захаваць нявіннасць душ,
Кажу апошняе — бывай!

А грудзі блізка, ды няма
Надзей на радасць у мяне.
Душа адважыцца сама
На ўсё, а ганьбай не кране.

Ён без віны, твой шлях зямны,
Світай цягліва ў харашбе.
І пальцы ганьбы і маны
Не дакрануцца да цябе.

1806

УСПАМІН

І гэта ўжо канец! І ў сне
Надзея не ўсміхнецца мне,
Дзень шчасця меншы за хвіліну.
Парыў няшчасця ледзяны
Акрыў пагляд маёй вясны.
Бывай — стагну каханню ў спіну.
А як бывай скажу ўспаміну?

1806

**РАДКІ, АДРАСАВАНЫЯ
ПРАПАДОБНАМУ ДЖ. Т. БІЧАРУ
НА ЯГО ПАРАДУ АЎТАРУ
БЫЦЬ БЛІЖЭЙ ДА ГРАМАДСТВА**

Шаноўны пан Бічар, вы раіце мне
Збліжацца з людзьмі.

Што ж? Ёсць мудрасць у гэтым.
А толькі жыву я бы ў казачным сне,
І дух мой лунае высока над светам.

Грамадскаю працай заняцца? Я б мог
Для шчасця радзімы ўключыцца ў змаганне.
Нямала існуе да славы дарог,
Я веру у сілы свае і ў прызванне.

Таяцца, павольна палаюць агні
У сховах каменных магутнае Этны,
Пакуль не прарвуцца наверх з глыбіні,
Не выбухнуць смерчам нястрымна-імпэтным.

Так думкай імклівай я рвуся ў прастор,
Ухвалы патомкаў жадаю дабіцца.
Як фенікс, я мог бы ўзляпець на касцёр,
Гатовы згарэць, каб ізноў адрадіцца.

Жыццё сэра Фокса і Чэтама лёс —
Бліскучы узор неўміручае славы.
І смутак і крыўду, я ўсё б перанёс,
Каб вечна жылі мае словы і справы.

Але быць слугою нікчэмных мяшчан?
О не! Ні за што! Я прыхільнік свабоды.
Не буду я гнуцца, ісці на падман,
Між дурняў шукаць для сябе асалоды.

Каханне? Больш горычы ў ім, чым уцех.
Я верыў у дружбу, у яе непарушнасць.
Пачуцці мае выстаўлялі на смех,
У лепшых сяброў я знаходзіў двудушнасць.

Услед за багаццем нядоля ідзе.
О, як мне агідна звяроў панаванне!

Што чын альбо тытул? — кругі па вадзе.
Мне ўлады не трэба. Мне трэба прызнанне.

Яшчэ не прывык я душою крывіць,
Глядзець раўнадушна на подласць і здзекі.
Ці ж варта юнацкую шчырасць губіць,
Надзеўшы яро ненавіснай апекі?

1806

АННЕ

О, Анна! Мяне вы тады зневажалі...
У гневе я крыўднага многа сказаў вам...
Жанчыны над намі заўжды панавалі:
На вас я зірнуў — і амаль дараваў вам.

Я кляўся, што больш не змагу паважаць вас,
Хоць знаў, што растанне на дзень — гэта
вечнасць.

Пры стрэчы адчуў: не змагу не кахаць вас,
Палонены вашай усмешкай сардэчнай.

Я кляўся ў запале свайго абурэння,
Ў парыве нянавісці жорстка ўпikнуць вас...
Пры стрэчы змяніўся мой гнеў захапленнем,
І зараз жадаю навекі вярнуць вас...

Красуня, да вас не прыстане абраза.
За крыўду маю я прашу дараваць вас,
Каб з прыкрасцю гэтай пакончыць адразу.
А здраджвайце, як перастану кахаць вас.

16 студзеня 1807

ХАЦЕЎ БЫ ДЗІЦЕМ БЕСТУРБОТНЫМ...

Хацеў бы дзіцем бестурботным
Жыць на прыволлі родных гор,
Блукаць пустэчаю журботнай,
Выходзіць на марскі прастор!

Не ўжыцца мне душой крылатай
З саксонскай важнасцю пустой.
Маёй душы мілей шурпаты
Абрыў, дзе пеніцца прыбой.

Не балуй, лёс, мяне дарэмна
Ні гучным тытулам, нічым.
Абрыдлі мне між пад'ярэмных
І мой занятак, і спачын.

Люблю я велічныя скалы,
Што водгук акіяну шлюць.
Малю цябе, мой лёс няўдалы,
Мяне ў юнацкі край вярнуць!

Гадамі не стары яшчэ я,
Але ўжо чую — дагару.
Навошта ж скрадвае надзея
Той пэўны час, калі памру?

Мне сніўся неяк сон прывабны,
Праява шчасця, пекнаты...
О рэчаіснасць! З мар ядвабных
Навошта абудзіла ты?

Любіў я. Ды няма ўжо любых.
Сябры зракліся па адным.
А так бязрадасна да згубы
Сярод сваіх мне быць чужым!
Няма надзеі, і хоць зрэдку
Пацешыць келіх, прастата,
Усё ж я чахну неўзаметку,—
Я сэрцам, сэрцам сірата!

Чуць галасы людзей сустрэчных,
Не ворагаў і не сяброў,—
Якая гэта недарэчнасць,
Які выпадак з імі звёў!
Калі б я мог вярнуць нямногіх,
Хто падзяляў мой боль і сум,
Я кінуў бы натоўп убогіх,
Яго прадажны бляск і шум.

А ты, жанчына, друг мой мілы,
Надзея, суцяшальнік мой!

О сэрца, як жа ты астыла,
Калі не цешыць вобраз твой!
Я праз пакуты, праз напасці
Без скаргі здолеў бы прайсці
Дзеля маленькай меры шчасця,
Што іншым дадзена ў жыцці.

Я збег бы ад людзей далёка,
Спагаду збыўшы за грашы.
Мая істота прагне змроку,
Такога ж, як і на душы.
О, калі б меў я тыя крылы,
Што мае голуб малады,
Узвіўся б я да небасхілу; —
З зямлёй расстаўся б назаўжды!

1807

БЫВАЙ!

Бывай! Каб несці да святла
Магла малітва іншы лёс,
Мая б узвысіць памагла
Тваё імя за край нябёс.
І словы кайнасці, віны,
Плач і крываваых слёз адчай —
Усе нікчэмныя яны
Перад адным — бывай! бывай!

Каб слова з губ, сляза з вачэй.
Але ў грудзях, у галаве
Боль разбалеўся балючэй,
І думка бодем тым живе.
Душа не зназіцца сама,
Каб шкадаваць магчымы рай.
Спасціг — кахалі мы дарма,
Адно адчуў — бывай! бывай!

1808

НЕ ЁСПАМІНАЙ, НЕ ЁСПАМІНАЙ...

Не ёспамінай, не ёспамінай
Тых мілых, тых былых гадзін,
Калі я быў душою твоей.
Гадзін, якіх заўжды няхай
З нас не забудзе ні адзін,
Пакуль жывыя мы з табой.

Ці ж мне забыць, забыць табе,
Як расплятаў касу ёсю ноч,
Як сэрца білася, бы птах?
Нібыта бачу зноў цябе,—
З паглядам млявым мілых воч,
З агнём каханьня на губах.

Прыпаўшы да маіх грудзей,
Дарыла позірк ты ў адказ,
Дакор быў і жаданне ў ім,
І мы хінуліся шчыльнай,
І вусны раставалі ў нас
У пацалунку агнявым.

Павекі сплюшчвала ўжо ты,
Яны звужаліся, пакуль
Не прыкрывалі сіль, бы ў сне.
І два чмялі расніц густых
Зляталі ценем на шчаку,
Як ворана пярэ — на снег.

Я ўчора бачыў нас у сне,
Такіх, якімі мы былі,
Каханне песцячы сваё...
Другія сэрцы й вочы мне
Свяціць ніколі б не змаглі
Такім каханнем, як тваё.

Таму не ёспамінай мне час,
Які хоць і мінуў даўно,
А паўстае ў цудоўным сне,
Пакуль тут не забудуць нас,
Пакуль не будзе ўсё адно
Нам, раўнадушным, у труне.

1808

ШТО Ж, ТЫ — ШЧАСЛІВАЯ

Што ж, ты — шчаслівая! Здаецца,
І мне такое быць магло,
Калі б даверлівае сэрца
Яшчэ й прадбачлівым было.

Абранніка, з кім дзеліш ложа,
Я ненавіджу — не таю,
Як ненавідзець толькі можа
Змяёй уджалены змяю.

І ўсё ж, я рад твайму дзіцяці.
Яго — нявінны плод забаў —
У рэўнасці, як вобраз маці,
Я з хваляваннем цалаваў.

Я цалаваў, а сэрца ныла:
Уся ў яго. А што ж тваё?
Ах, — вочы! Гэты позірк мілы —
Асколак радасці маёй.

Бывай! Пакуль ты ў шчасці, Мэры,
Мне лепш ля дальніх быць застаў.
А быць паблізу?.. Дай ты веры:
Фінал бы зноў пачаткам стаў!

Я сучышаўся: часу жорны
Ўсё перамелюць на муку.
І што ж? Разрыў, як бездань, чорны:
Ты тут, а я — на тым баку.

Што звездаў я за гэты вечар!
Аднак храбрыўся, як умеў.
Гады прайшлі...

І вось — сустрэча...
Нервовы шок. Язык знямеў.

Імкліва выйшаўшы з пакоя,
Глядзіш мне ў вочы. Што, апроч
Журбы і роспачы спакою,
Ты бачыш там? Глухую ноч.

О шашаль горкіх успамінаў!..
Пакінь трымцець, душа, пакінь.
Надзея, ляж у дамавіну —
У Леты казачную плынь!

2 лістапада 1808

АДКАЗ ЖАНЧЫНЕ НА ПЫТАННЕ, ЧАМУ ПАЭТ ПАКІДАЕ АНГЛІЮ ВЯСНОЙ

З Эдэма выгнаны, ля брамы
На міг спыніўся чалавек,
Каб вызначыць кірунак прама
І праклясці свой лёс навек.

Але ў далёкім падарожжы
Знайшоў нямала ён краін,
І толькі зрэдку там трывожыў
Аб часе лепшым успамін.

Так, лэдзі, і са мною будзе,
Тваёй красы не бачыць мне.
Я смуткаваў бы і на людзях
Па ўсім, што зведаў па вясне.

Ад злосных кпінаў я ўцякаю!
Разважлівасць не шкодзіць нам;
Мне нельга зблізку бачыць раю,—
Я праг бы пасяліцца там!

2 снежня 1808

РАДКІ Ў АЛЬБОМ

Як заўважае падарожны
Імя нябожчыка з пліты,
Так на старонцы гэтай, можа,
Маё імя заўважыш ты.

Калі напамніць зноў яно
Таго, хто быў так закаханы,
Дык знай, што ён памёр даўно,—
Яго тут сэрца пахавана.

14 верасня 1809

ДЗЯЎЧЫНА З КАДЫКСА

I

Пры мне не рупся ў пахвальбе
Красе паўночнай, лэдзі чыннай,
Калі на Кадыксе цябе
Не пазнаёміў лёс з дзяўчынай.
Хоць русых пасмаў вадаспад
Не падае святлом на плечы,
Са спёкаю начной пагляд
Мацней ад стомленай сінечы.

II

Яна агонь, як Праметэй,
Украла ў неба, і ў крадзейкі
Ён б'ецца ў бездані вачэй,
Ласкава цэдзіцца праз вейкі.
Ты прысягнеш, што плынь пяе,
Агонь у сэрцы палам ные.
І, шыю лашчачы яе,
Віюцца пасмы варанья.

III

У нашых не мілосць, а млосць,
З брытанкай холадна ў пасцелі.
Хоць вока вабіць прыгажосць,
А вусны ў шале не ўлюцелі.
Іспанка з сонцам у крыві,
Вечназялёная галіна.
Хто так умее, назаві,
Кахаць, як з Кадыкса дзяўчына?

IV

Іспанка — радасці дзіця,
А не какетка запісная,
Не затаіўшы пачуцця,
І ненавідзіць, і кахае.
На звон падкупны залаты
Не дрогне сэрца ў перапудзе.
Яе нічым не купіш ты.
Як пакахае, вернай будзе.

V

І ва ўзаемнасці яна
 Цвяліць твой шал і пал не стане,
 Бо кожнай думкаю здаўна
 Гатова да выпрабавання.
 Калі Іспанія ў бядзе,
 На выклік небяспекі ўстане.
 Каханы зранены ўпадзе,
 Адпомсціць дзідай за каханне.

VI

Калі танцуе дацямна
 Ці, дзелячы з гітарай мроі,
 Пяе пра рыцара яна,
 Пра маўрытанскага героя;
 Калі прыгожаю рукою
 Ружанец свой перабірае
 Ці з хорам песняй трапяткой
 Гукае зорку з небакраю,—

VII

Хто гляне, згубіць свой спакой,
 Патрапіўшы ў красы за краты.
 Няхай жа гнеў раўнівы свой
 Суцешаць іншыя дзяўчаты.
 Хоць я красунь пабачыў шмат,
 Змяняў краіну за краінай,
 Ды параўнацца ўсім наўрад
 З адною з Кадыкса дзяўчынай.

1809

**ОДА АЎТАРАМ БІЛЯ
 СУПРАЦЬ РАЗБУРАЛЬНІКАЎ СТАНКОЎ**

Лорд Э[льдан],— любата! Лорд Р[айдар],—
надзвычайна!
 Брытаніі пры вас квітнець ды красаваць!
 Лячыце ж, дактары, кіруйце ёю дбайна,
 Хоць з вашых лекаў ёй цяпер не ачуняць!

Нягоднікі ткачы не слухаюць урада
І просяць помачы... Каля фабрычных брам
Настаўце шыбеніц і потым рад за радам
На кожную — ткача! І ўся памылка там!

У нэндзе, кажаце, яны жывуць, каналлі.
А згаладаны ж пёс з-пад рук сцягнуць гатоў.
На вісельню! За што? — а шпулькі паламалі?
І хлеба пойдзе менш, як будзе менш ратоў.

Машына — не дзіця, яе зрабіць складана.
Панчохі даражэй за гэты цёмны зброд.
А што да шыбеніц — пейзаж пад імі стане
Адзнакай росквіту расхваленых свабод.

Дык у паход, палкі! На бунтароў, жаўнеры!
Свінца не шкадаваць! Супроць ткачоў урад
Прымае карныя бязлітасныя меры.
А суд? У нас заўжды на месцы суд і кат.

Не кожны лорд, аднак, галасаваў за кулі:
Навошта крайнасці, калі ёсць шыльда — суд?
Ды не! Па прапанове лорда Ліверпуля
Без суддзяў абышліся і вынеслі прысуд.

Хіба ж не дзіва, што, як голад прыйдзе ў госці,
Нястачы пойдуць — твой зямны намеснік, бог,
За зломаны станок нявінным ломіць косці
І цэніць іх жыццё танней сваіх панчоў.

Калі вось так было і ёсць — спытаць дарэчы:
Ці не скруціць спярша вар'ятам тым галоў,
Хто за палом станка на шыі чалавечай,
Заместа помачы, пятлю сцягнуць гатоў?

Сакавік 1812

НЕ ЗАГАДАЙ ЗАБЫЦЬ!

Не загадай забыць цябе!
Пакуль цячэ жыцця ручай,
Няхай у сне, ў жальбе, ў мальбе
Б'е ліхаманка твой адчай.

Хай забыццё глыне імгла.
Твой муж віной не папракне:
Ты, незабыўная, была
Яму нявернай, д'яблам мне!

1812

РАДКІ ДА ДЗЯЎЧЫНЫ Ё СЛАЗАХ

Плач, каралеўна! Знемагла
Ты ё бляклым родзе каралёў.
Ах, каб сляза твая магла
Няславу змыць тваіх бацькоў!

Плач, каралеўна! Горыч слёз
Хай паспрыяе той зямлі,
Дзе люд пра лепшы марыць лёс,
Чым пры нямілым каралі.

Сакавік 1812

ВЕРШ, НАПІСАНЫ З НАГОДЫ НАВЕДВАННЯ ПРЫНЦАМ-РЭГЕНТАМ КАРАЛЕЎСКАГА СКЛЕПА

Клятваадступнікі маёй зямлі
Сюды на вечны супакой сышлі:
Бязглузды Карл і Генрых Восьмы — «Брут»
Пануюць, дзякуй богу, толькі тут.
А сярод іх, як слуп, падпёршы столь,—
Жывы некаранованы кароль.

Смерць, марнымі былі твае старанні —
Зірні: тыраны два ё адным тыране;
Крываваы ўбор, з раструбамі халявы —
Тыповы дэспат астраўной дзяржавы.
Сам чорт, казалі, ледзь аршыні дабраў;
Калі яму ё зачацці адмяраў
Дынастыі дзве спадчынныя цацкі —
Блазенства дзеда і юрлівасць бацькі.

Сакавік 1814

З ЦЫКЛА «ЯЎРЭЙСКІЯ МЕЛОДЫ»

НЯСЕ КРАСУ СВАЮ...

Нясе красу сваю, як ноч,
З краіны той, дзе зор стае,
Святла і змроку не суроч,
Што тояцца ў вачах яе.
Дзень, пачакай, у зацень збоч,
Ёй неба ласку аддае.

Пашлі прамень ці ацяні —
І ўсёй красы як не было,
І пасма хваляй цеплыні
Не ляжа ўсцешна на чало,
Дзе высветлена з глыбіні
Душы бясхмарнае жытло.

Гарыць усмешка за шчакой,
Хаваючы гарачыню,
Пра вір падумкі трапяткой
Маўкліваць не раскажа дню,
Забудзе сэрца на спакой,
Як пакахае ўпершыню.

12 чэрвеня 1814

ДАЧКА ІЕФАЯ

Калі край наш, о мой уладар,
Ад цябе патрабуе ахвяр,
І за тое, што ты перамог,
Адбірае жыццё ў мяне бог,

Сваё слова, мой бацька, шануй,
Па дачцэ не тужы, не сумуй,
Можаш смела мяне ты забіць,—
Я любіла і буду любіць.

У імя гэтай светлай любві
Ты дачку сваю благаславі.
Мне не страшна смяротная мгла,—
Я зрабіла усё, што магла.

Хай рыдае Салем,— не зважай,
Будзь героем і слова трымай!
Бітву з ворагам выйграла я,
Стала вольнай краіна мая.

Я свайго дасягнула. Бывай!
Добрым словам дачку ўспамінай,
Што для шчасця народа жыла
І з усмешкаю смерць прыняла.

1815

СХМУРНЕЎ МОЙ ДУХ

Схмурнеў мой дух... Зайграй, пясняр,
зайграй,
Каб струны пелі і рыдалі,
Каб смутак мой, душы маёй адчай
На хвалях песень калыхалі.

Калі ў грудзях надзеі жар не счых,
Яе ізноў абудзяць гукі.
Калі хаваецца сляза ў вачах,
З ёй прыназемяцца і мукі.

Навошта сэрцу весялосць твая?
Няхай туга са струн ліецца!
Кажу табе, павінен плакаць я,
Інакш — і сэрца разарвецца.

Яно ў пакуце ўсё жыццё было,
Смылела ў цішыні бяссоння.
Цяпер — альбо пакрышыцца на тло,
Альбо тугу слязою згоніць.

Красавік 1815

* * *

Ты плакала... Буйной слязой
Сінь воч ускрывалася ў той час.
Здалося мне, што пад расой
З'явіліся фіялкі ўраз.

Ты ўсміхнулася... Сапфір
Спыніў свой бляск перад табой.
Твой прамяністы ясны зірк
Згасіў яго сваёй красой.

Як сонца на брыжжы аблок
Адценні кволыя нясе,
Якіх згасіць не можа змрок,
Пакуль не стаюць пакрысе,—

Таксама ўсмішкаю вачэй
Шлеш водзіркі ты ў сэрца мне.
І стане ў ім святлей, лягчэй,
А найгарчэйшы жаль міне.

1815

ЯК АД ПАКУТ АСТЫНЕ ПРАХ...

I

Як ад пакут астыне прах,
Душа нятленна-маладая,
Пра іншы марачы абсяг,
Свой склеп пануры пакідае.
Ад цела вольны дух пасля
Сягне высока і, магчыма,
З нябесных сфер глядзіць здаля
На ўсё разумнымі вачыма.

II

Ва ўсёй бязмежнасці адна
Світае думка, як святая,
Сама нябачная, яна
Ўсё бачыць і назад вяртае.

І незаўважны след на дне
Трымае памяць днём мінулым.
Шырокім позіркам зірне
Душа і ўсё напоўніць гулам.

III

Глядзела вока праз хаос,
Калі людзей зямля прызнала,
Дзе вырашаўся лёс нябёс,
Дзе дух шукаў шляхі трывала.

Дзе творыцца свет новы наш,
Дух над усім лунае нема,
Пакуль не згасне сонца аж
Ці не зламаецца сістэма.

IV

Над палам, навіссю маны
Жыве душа ў святым памкненні.
Век праплыве, як год зямны,
Гады мільгнуць, нібы імгненні.
А над усім — далей — і прэч
Цераз усё ляціць бяскрыла
Адвечнасцю бясконцай рэч —
Што значыць смерць, яна забыла.

1815

СМЕРЦЬ ГЕРОЯ

Твая святая смерць, герой, —
Пачатак славы бессмяротнай,
І вечна будзе вобраз твой
У песнях жыць краіны роднай:
Адважны подзвіг за народ
Пясчынкай лёг на шлях свабод.

Пакуль народ свабодзе рад,
Цябе ніхто забыць не ў сілах,
Бо кроў твая не знікла, брат, —
Яна пульсуе ў нашых жылах,
І подзвіг твой натхніць ізноў
Тваіх унукаў і сыноў.

Мы змусім ворага дрыжаць,
Адно імя тваё назваўшы.
Дзяўчаты будуць праслаўляць
Цябе штогод на трызне паўшых,
І слёз не будзе на вачах:
Яны б зняважылі твой прах.

1815

КАЛІ ВЫСОКА Ў ВЕЧНАЙ СТЫНІ

Калі высока ў вечнай стыні
Міласць перажыве свой лёс,
І сэрца, што ўзлюляў, не згіне,
І вока не зазнае слёз,—
Няходжаных абсягаў стома
Салодкай смерці міг пашле,
Расстануць жахі пакрыёма,
Бясконцасць, у тваім святле.

Не за сябе, не ад сутоння
Дрыжым на сцезцы ў небыццё,
Сягаючы цераз прадонне,
Хапаем за крысо жыццё.
У будучыні немінучай
Жадаюць сэрцы — вязні тла
Надпіць з крыніцы неўміручай,
Каб вечна роднасць душ жыла.

1815

ГАЛАШЭННЕ ІРАДА ПА МАРЫЯМНЕ

О Марыямна, кроў твая
Душу ганебнай крые плямай!
Боль прагу помсты перарваў
І ярасць пераліў у лямант.
О Марыямна! дзе ты, дзе?
Ці чуеш, як твой муж галосіць?
Ты б даравала мне цяпер,
Але нябёс ніхто не ўпросіць.

Яе забілі? — Не магли
Стрымаць шалёнага раўніўца?
Я гнеў у распачы спаліў,
Разбіўшы, сам хачу разбіцца.
Халодная ляжыць яна,
Здаецца ўсё такім варожым.
Схацеўшы, лёгка раз'яднаць,
Але з'яднаць ніяк не можам.

Яна сканала ўжо! Няма
Прыгожай кветкі Іудзеі;
Сябе самога я зламаў
І радасць сам сваю развеяў.
Віна мая, і я гару,
Пакуты вечнай страшны сведка.
Завяла кветка не ў пару,
Памерла Іудзеі кветка.

1815

ПАРАЖЭННЕ СЕНАХЕРЫБА

Асірыяне йшлі, як на статак ваўкі,
Ў барве, золаце й срэбры блішчалі палкі;
І мігцелі магутных ваякаў мячы,
Бы ў вірах галілейскіх планеты ўначы.

Сцягі іхнія рэялі ў сонца агні,
Як лістота лясная у летнія дні,
Але раніцай прыхадні ўсе паляглі,
Быццам звяны ліст на асенняй зямлі.

Ангел Смерці крыламі накрыў варагоў,
І паснулі яны ад дыхання яго.
Вочы спячых, як смерць, вочы іх, як ільды;
Сэрца ўдар прагучаў і заціх назаўжды.

Конь ляжыць баявы, і ў набраклых наздрах
Адчуваецца смерць, адчуваецца прах;
Стыне белае мыла на персці зямной,
Як халодная пена, што кінуў прыбой.

Вось распластаны коннік; у позірку жах;
Лоб укрыла раса, на кальчуге іржа.
У шатрах цішыня, бо не стала жывых.
Сніцца сеча мячам, трубам — кліч баявы.

Страшна ўдовы Асірыі плачуць з тугі,
Долу зрынуты ў храме Ваала багі;
І не меч паразвейваў паганцаў, як дым,
А гасподняя слава у бляску сваім.

17 лютага 1815

БЯССОННЫХ СОНЦА

Бяссонных сонца, зорачка нямая,
Што свой прамень слязою разлівае,
А цемнаты перамагчы не ў сілах,
Як ты падобна да ўспамінаў мілых!
Былое шчасце мігаціць здалёку,
Але не грэе, не дае палёгкі.
Навокал ноч — крылаты чорны волат,
У сэрцы сцалецца празрысты холад.

1815

БЫВАЙ

Былі сябрамі юнакі,
Іх з'елі злыя языкі.
Ім згоду бог з нябёс не верне.
Юнацтва дакалолі церні.
Быць у разладзе з тым, хто люб,—
З вар'яцтвам браць шалёны шлюб.

. . . . .

Сябе саміх ім не знайсці,
Каб сэрца вызваліць ад болю,
Пачуцці выпусціць на волю.
Шрамы, як стромы, ў забыцці
Іх разарвалі, паміж імі
Спіхае мора ў небыцці.
Ды ні мароз, ні сквар не здыме
Слядоў, дзе тоіцца святло,
Што іхнім некалі было.

Колрыдж. «Крыстабель»

Бывай! Калі і назаўсёды —
Бывай! Май радасць у жыцці.
Не дасць ніколі сэрца згоды
Маё супроць цябе ісці.

Твая галоўка спачывала
Так часта на грудзях маіх,
Пакуль сыходзіў сон, бывала.
Назад не вернецца той міг.

Мае ўсе думкі летуценна
Пачуць ты на грудзях магла.
Ты зразумей, што сэрцу дрэнна,
Сцюдзёна без твайго цяпла.

Хоць хваліць свет цябе за гэта,
Удар вітае кожны твой,
Горш ад абраз ухвалы свету,
Свет радасны чужой журбой.

Хоць маю я загап нямала,
Ці ж іншай не знайшлі рукі,
Апроч тае, што абдымала,
Каб раніць сэрца наўпрасткі.

Як ні хлусі сабе — ўсё роўна
Каханне не затухне так.
Два сэрцы шчырыя раптоўна
Не ўдасца разарваць ніяк.

Няхай тваё жыве самохаць,
Майму адно — сцякаць крывёй.
А думка будзе боль палохаць,
Што не сустрэцца нам з табой.

Чарней за плач над дамавінай
Сэнс гэтых слоў я ўзрушыў сам,
Але ў пасцелі удавінай
Шторання прачынацца нам.

Калі дачушку — ўцехі згадку
Ты будзеш, песцячы, люляць,
Ці слова «бацька» напачатку
Яе навучыш вымаўляць?

Як ручанятамі малая
Пацягнецца ў святой мальбе,
Згадай таго, хто бласлаўляе,
Хто шле каханне да цябе.

Як лініі яе аблічча
Твой сум жаночы ўскалыхне.
Хай сэрца зноў мяне пакліча
Біццём яшчэ ўсё верным мне.

Ты ведаеш мае заганы,
Маё вар'яцтва, мары, сны,
Мае надзеі закаханы
Ў цябе адну, з табой яны.

Мой гонар, што перад любою
Бядой не гнуўся, свет кляне,
Ён хіліцца перад табою,
Душа ўцякае ад мяне.

Ды ўсё ўжо скончана, дарэмна
Я словы ў марнасці таю,
І толькі думкі патаемна
Дарогу ведаюць сваю.

Бывай! Два сэрцы раз'яднаны.
Я, ўзяўшы ў верніцы тугу,
Самотны, люты, зацкаваны,
Ад жудасці сканаць магу.

18 сакавіка 1816

СТАНСЫ ДА АЎГУСТЫ

Калі згасіў праменне змрок,
А розум цемра спавіла,
Надзея мой самотны крок
Па сцезцы блытанай вяла;

Калі ў пакутным часе тым
Стаяла распач над душой;
Сябры ўсе нашы па адным
Нас выракаліся з табой;

Калі, сустрэўшыся з бядой,
Агонь каханья нік і гас,—
Адзінай зоркай нада мной
Ты зіхацела ў цьмяны час.

Благаслаўляю праяні,
Што, быццам з неба серафім,
У тыя жудасныя дні
Святлілі шлях святлом сваім.

Хоць хмара на цябе ішла,
Каб зрокам твой згасіць прамењ,—
З твайго празрыстага святла
З'яўляўся зноў праз хмару дзень.

Няхай лунае над маім
І сілу дасць няхай твой дух.
Са словам ласкавым тваім
На цэлы свет адзін пайду!

Як дрэва любае шуміць
Ля надмагільнае пліты,
Лісты свае схіліўшы ніц,—
Так нада мной стаяла ты.

І вецер выў, і гром грымеў —
Мяне ж не пакідала ты,
А свой журботны, ціхі спеў
Складалі ніцыя лісты.

Каб ні табе, ні ўсім тваім
Не ведаць ганьбы горкай той,
Якая мне ў жыцці цяжкім
На долю выпала з ліхвой.

За дабрату ў падзяку лёс
Людзям ад сонца дар нясе.
О, каб найлепшае прынёс
Табе за спачуванні ўсе!

Міне няпэўная любоў,
Твая ж ніколі не міне.
Пакуль хвалюе сэрца кроў,
Тваё не здрадзіць сэрца мне.

Хай згіне ўсё ў жыцці маім,
Каб толькі ты была са мной!
Хоць шляхам я прайшоў цяжкім,
Свет — не пустыня мне з табой!

12 красавіка 1816

СТАНСЫ ДА АЎГУСТЫ

Закацілася сонейка лёсу,
Зорка шчасця прымеркла зусім.
За людскою хлуснёй стогалосай
Сэрцам шчырым не йдзеш ты сваім.
Знала ты маё гора ліхое,
Падзяліла яго ты са мной.
Дарагая! Каханне такое,
Мабыць, толькі на свеце ў адной!

Калі дзень усміхнецца мне ветла,
На маё прывітанне ў адказ,—
Веру я прамяністасці светлай,
Бо цябе ўспамінаю ў той час.
Калі з морам змагаецца вецер,
Як са мною былыя сябры,—
Аднаго толькі шкода мне ў свеце,—
Што з табой разлучаюць вятры...

Хоць надзей маіх рухнулі скалы,
Пахаваны абломкі на дне,—
Не паддамся ніякім навалам,
Хоць пакутаваць суджана мне.
Гора ходзіць за мною па пятах,
Можа, нават прыцісне калі,—
Панаваць не дазволю я катам
Над сабой, над табой, на зямлі!

Верыў я табе — спраўджана тое!
Я любіў — не пакрыўджаны я!
Ад няпраўды хлуслівай людское
Не змянілася шчырасць твая.
Хоць пайшлі мы па розныя бокі,
Не зраклася мяне ў тыя дні,
А сачыла спагадлівым вокам,
Бараніла мяне ад хлусні.

Што ж скажу я пра тых у наўколлі,
Што цкавалі хаўрусам мяне?
Калі не паважаў іх ніколі,—
Трэба збегчы было мне раней!
Праз памылку я страціў багацця
Нават больш, чым падумаць бы мог.

Але што б я і як бы ні страціў —
Лёс цябе, дарагая, ўсцярог!

Я ў руінах мінуўшчыны гэтай
На ўсе страты парадку знайшоў:
Даць не шкода багацце ўсё света
За найлепшую ў свеце любоў!
У пустыні самотнае дрэва,
Каля дрэва крыніца адна.
Птушка ў вецці спявае мне спевы,
Пра цябе мне спявае яна.

24 ліпеня 1816

УРЫВАК

Калі б рака жыцця вярнула зноў
Мяне да першых летуценняў, сноў,
Я не хацеў бы з ёю плыць туды,
Дзе адцвілі даўно лугі, сады,—
Хай і далей яе імкнецца плынь
Бурліва і нястрымна ўдалячынь.
Што смерць? Спачын? Ці, можа, цэлы свет,
А мы — яго часцінка, ці фрагмент?
Жыццё ж, як прывід. Бачу толькі ў ім
Я тое, што здаецца мне жывым.
А ўсё, чаго не бачу прад сабой,
Ўсяляе толькі ў сэрца непакой,
Ўздымае саван — чорны парасон
Над рэштаю маіх апошніх дзён.
Што прамінула, свой аджыўшы век,
Больш не ўваскрэсне і не ажыве.
Калі ж не ўсё ў няпамяць адышло,
Што незабыўным некалі было,
Ўсё роўна мы разлучаны мяжой —
Прасторамі марскімі і зямлёй.
І, немінуча, як і ўсё ў жыцці,
Былое мусіць свой канец знайсці.
Але няўжо ўсе жыхары магіл —
А іх мільёны — гэта толькі пыл?
Няўжо мы топчам шэры попел іх,
Калі вандруем па шляхах сваіх?
Ці ў гарадах нямых жывуць яны

Асобна — кожны ў сховішчы труны?
А можа, ёсць і мова ў іх свая,
І сэнс іх бездыханнага быцця,
Глухога, змрочнага? Зямля, скажы:
Нашто было ім нараджацца, жыць?
Наследнікі твае — ўсе мерцвякі,
Мы — толькі зыб на завадзі ракі,
Ключ ад дзяржавы, цёмнай і сырой,
Заселенай людскою грамадой,
Куды хацеў бы заглянуць хоць раз,
Даведацца, што там чакае нас,
Што стане з сэрцам — светачам жывым,
Якое ззяла ўсім...

Ліпень 1816

СОН

I

Жыццё — двухіснае: сон мае ўласны свет,
Мяжа між з'явамі названа ўяўна
Як ява й смерць, сон мае ўласны свет,
І свой сусвет рэальнасці ўтрапёнай,
І ў развіцці дыханне маюць сны —
І дотык радасці, пакуты, слёзы;
Калі не спім, на думкі нашы ціснуць,
Калі не спім, лягчэйшай робяць ношу,
Існуюць з намі; робяцца часцінкай
Нас, як і часу нашага, яны.
І вешчунамі вечнасці праходзяць,
Нібыта духі прошласці, — вясчуюць
Пра будучыню, як сібілы; ўладна,
Тыранячы нас болем і кунегай;
Рабіць змушаюць, што яны захочуць,
І зданню зніклай узрушаюць нас,
Страх ценяў счэзлых — ці яны такія?
Мінулае ўсё — цень? А што ж яны?
Стварэнні розуму? — Бо розум можа
Ім створанымі насяліць планеты
Істотамі яснейшымі за існых,
Жыццё ўдыхнуць, каб плоць перажылі.
Я здань прыгадваю, што мне здалася,

Магчыма, ў сне — бо думка можа ўраз
Дрымлівая ў сябе ўвабраць гады
І доўгае жыццё зрабіць гадзінай.

II

Дваіх я ў росквіце юнацтва бачу,
Стаяць на ўзгорку, на пакатым схіле,
Зялёным і адхонаватым, быццам
Мыс доўгага хрыбта, адно што мора
Няма, якое б лашчыла падножжа,
Ды надта краявід жывы, і хваля
Лясоў і ніў, і хаты дзе-нідзе
Параскіданья, і дым сукрысты
Над стрэхамі займаецца; — узгорак
Аздоблены каронай з дыядэмай
Дрэў, высаджаных незвычайна — кругам,
Ды не гульні прыроды, чалавекам:
Дзяўчына і юнак стаялі там,
Яна глядзела долу на красу,
Такую, як сама, ён — на яе;
Абодва маладыя, а яна
Прыгожая, адно што ўзрост іх розны,
Дзяўчынка ў слодычы маладзічковай
Чакала поўні радасці жаноцкай;
Хлапчук быў маладзей, але душа
Перарасла гады яго, і вочы
Адзін, ім любы, твар шукалі ў свеце,
І твар світаў яму: хлопец сачыў,
Пакуль не закацілася аблічча;
Быў існасцю яе, яе дыханнем;
Быў голасам яе, ды з ёй маўчаў,
Ад слоў яе трымцеў; яна была
Ягоным зрокам, і яе вачыма
І свет і колер бачыў: перастаў
Жыць у сабе; жыццём ягоным стала,
Рацэ ягоных думак акіянам,
Што ўсё трымаў: ад голасу яе,
Ад дотыку і кроў цякла памклівей,
Яго шчака гарэла — толькі сэрца
Не ведала, адкуль агонь займаўся.
Яна ж яго пачуцці не прымала:
Ўздыхала не па ім; і ён ёй быў
Як брат — не больш, і гэтага замнога

Было,— братоў не мела і яго
Сваёй дзіцячай дружбай адарыла;
Яна была нашчадніцай адзінай
Старога роду — называцца братам
Любіў і не любіў ён. А чаму?
Час адказаў, бо іншага кахала,
Яна кахала іншага цяпер
І пазірала ўдалячынь са схілу,
Адкуль яе каханага стаеннік
Чаканне апярэдзіць прыляціць.

III

І раптам сну майго настрой змяніўся.
І замак старажытны ўзнік, ля сцен
Стаяў стаеннік, гунькаю акрыты:
Стаяў каля акна ў пакоі замка
Юнак, я пра яго казаў,— самотны,
Бляднеў, хадзіў з кутка ў куток,

ды вось

Ён сеў, схапіў пяро, пачаў пісаць,
Не разабраў я слоў яго, а потым
Паклаў на рукі голаў і затросся,
Бы ў ліхаманцы — потым зноў падняўся,
Зубамі і дрыготкімі рукамі
Падраў, што напісаў, ды слёз не ліў.
І ў рукі ўзяў сябе, прынамсі, выгляд
Зрабіў, што ён спакойны, і ўвайшла
У гэты час яго кахання пані;
Яна ўсміхалася рахмана, хоць
І ведала, што ён кахаў яе,
Мілоць пра ўсё сказала, цень яе
Яму захмарваў сэрца, і яна
Не бачыць не магла, што ён няшчасны.
І ён устаў і холадна-пяшчотна
Руку паціснуў ёй, на твары ўміг
Ягоным думкі ўслых загаварылі
І зніклі так, як і прыйшлі, імгненна:
Ён выпусціў яе руку і выйшаў
Паволі, быццам і не развітаўся,
Яны ўсміхнуліся ўзаемна, ён
Стары палац пакінуў, выйшаў з брамы,
Сеў на стаенніка, паехаў, больш
Ён не пераступаў парог ссівелы.

IV

І раптам сну майго настрой змяніўся.
 Юнак мужчынам стаў, сярод пустэч
 У полымных краях знайшоў прытулак,
 Душа яго абнашчылася сонцам,
 Нязвычайная прырода акаляла
 Яго, ён не такі быў, як раней,
 Ён вандраваў на беразе, на моры,
 І размаіта вобразы паўсталі,
 Найшлі, як хвалі на мяне, ды ён
 Часцінкай іхняй быў, і ўбачыў я,
 Што ён ляжаў, ад спёкі ратаваўся
 Сярод абваленых калон пад ценем
 Разбітых сцен, што дойлідаў імёны
 Перажылі; драмаў ён, побач з ім
 Вярблюды пасвіліся, ля фантана
 На прывязі стаялі скакуны,
 Мужчына ў доўгіх насавах на варце
 Сядзеў, а ўсе наўкол драмалі чуйна,
 І ўсе акрытыя былі блакітам,
 Ды гэтакім бясхмарным, ясным, чыстым,
 Што бог самотны бачыўся ў нябёсах.

V

І раптам сну майго настрой змяніўся.
 Заручана яго каханняя пані
 З другім, хто не кахаў яе, як ён,
 У доме родным ад яго далёка
 Жыве яна, акружаная дзецямі,
 Працягам прыгажосці, — ды пабач?
 Сябе на твары раптам выдаў сум —
 Самазмагання ўнутранага цень;
 Апаў пагляд, нібыта наліліся
 Павекі непралітымі слязьмі.
 Адкуль той сум? Усё, што любіць, мае,
 Таго няма, хто так яе кахаў,
 Пажаднасцю, схаваным кепска смуткам
 Ён не збянтэжыць думак чысціню.
 Адкуль яе маркота? Не кахала
 Яна яго, надзей не пакідала,
 Ён — здань мінулага — не быў часцінай
 Таго, што розум мучала яе.

VI

І раптам сну майго настрой змяніўся.
 Вандроўнік дома. Бачу, як стаіць
 Ля алтара з нявестай, твар прыгожы
 Яе, ды не такі, які належаў
 Яго юнацтва зорнаму святлу,
 І каля алтара зноў твар яго
 Змяніўся, тое ж самае ўзрушэнне
 Узрушыла, як і ў пакоі замка,
 Усё яго нутро ў самоце, потым,
 Як і часінай той, на твары ўміг
 Ягоным думкі ўслых загаварылі
 І зніклі так, як і прыйшлі, імгненна.
 Спакойны ён стаяў і як належыць
 Пакляўся, толькі ўласных слоў не чуў.
 І ўсё пайшло кругамі, ён не бачыў,
 Што адбылося, што адбыцца мела,—
 Адно стары палац і залу бачыў,
 Пакоі запаветныя і месца,
 Дзень і гадзіну, сонца бляск і цень,
 Усё, што звязвала гадзіну, месца,
 Яе, што лёсам стала,— ўсё прайшло
 І паміж ім паўстала і святлом.
 Чаму ўсё гэта ўзнікла ў міг такі?

VII

І раптам сну майго настрой змяніўся.
 Змянілася яго каханняя пані,
 Яе душу ўзяла хвароба, розум
 Яе пакінуў назусім, і вочы
 Свайго не мелі бляску, толькі позірк
 Зрабіўся незямны, яна царыцай
 Краіны фантастычнай стала, думкі
 Перамяшчаліся несумяшчальна,
 Міраж, зусім неспасціжы іншым
 Вачам, быў зразумелы толькі ёй.
 Вар'яцтвам гэта лічыць свет,

ды мудрасць —

Вар'яцтва горшае яшчэ, і позірк
 У меланхоліі — страшэнны дар.
 Што гэта, можа, праўды тэлескоп?

Фантазіяй сваёй ён ясніць далеч
І, агаляючы як ёсць жыццё,
Рэальнай надта робіць рэчаіснасць.

VIII

І раптам сну майго настрой змяніўся.
Вандроўнік зноў самотны, як раней...
Усе, што ля яго снавалі, зніклі
Ці з ім змагаліся, ён быў мішэнню
Зайздросці і паклёпаў, зацкаваны
Пагардай і нянавісцю, яго
Боль і пакуты толькі разумелі,
Ён, як манарх Пантыйскі даўніх дзён,
Атруту еў, але яна над ім
Не мела сілы, страваю была,
Ён перанёс, што іншым смерць нясло,
Пасябравалі з ім Сузор'і, Горы,
Дух Вечнасці імклівы, з імі ён
Меў дыялогі, і яны яму
Даверылі таемнасці магічнасць,
Шырока кнігу Ночы адгарнулі.
І галасы з прадонняў адкрывалі
Яму сакрэт і чуд.— Хай будзе так.

IX

І знік мой сон, ён болей не змяняўся.
Ён незвычайны меў парадак, лёс
Дваіх быў так прасочаны, амаль
Як сапраўды — адна жыццё вар'яцтвам
Закончыла, пакутамі — абое.

Ліпень 1816

ЦЕМРА

Мне сніўся сон. Ці праўда ў ім была?
Пагасла сонца яснае, а зоры
Блукалі ў цемры космасу без промняў;
Навослеп зледзянелая зямля
Гайдалася ў бязмесячнай прасторы;
Світальны час ёй не прынёс відна,

І людзі перад страшным насланнём
Зракліся і жаданняў і страсцей,—
Адно святла малілі сэрцы іх;
Жыць пачалі усе каля кастроў:
Пасады венцаносцаў і хаціны,
Палацы, хатні скарб і буданы
Пайшлі ў агонь, палалі гарады;
Натоўпамі пры вогнішчах дамоў
Стаялі людзі, каб яшчэ хоць раз
Зірнуць адзін другому ў вочы, ў твар;
Быў шчасны той, хто пры вулкане жыў,
Дзе вынішчальны лютаваў агонь;
Зман спадзявання — ўсё, што меў сусвет;
Для вогнішчаў павысякалі лес —
Камлі кракталі пад сякерай злой
І гаслі з трэскам, каб сцямнела зноў.
Пры мігатлівым гаснучым святле
Быў непамыслым выгляд тых людзей:
Хто падаў доле ў распачных слязах,
Хто, седзячы, усмешку выціскаў,
Падпёршы сківіцы рукамі; хто ж
Кідаўся марна паліва шукаць
На свой касцёр хаўтурны і праклён,
Узняўшы вочы, у неба пасылаў,
Што саванам накрыла ўвесь сусвет,
І ў шале ніцма ў чорны падаў пыл,
Скрыгочучы зубамі, выў, як звер;
На марных крылах кожны дзікі птах
Распасціраўся з крыкам на зямлі;
Прышлі звяры з пакорай да людзей;
Згубіўшы джала, гадаўскае племя
Сплялося ў мностве страшным між сабой —
На ежу забіваў іх чалавек!
І барацьба, спыніўшыся на час,
Ашчэрылася трыкраць: кожны еў
Цаной крыві і, сплямлены крывёй,
Бег насычацца воддаль ад людзей;
Любоў іх кінула; а ўся зямля
Імгненнай смерці прагла аднае;
Страшэнны голад раздзіраў нутро:
Каналі людзі ў муках, ды па іх
Не вырастаў пагорак над касцямі.
Са сквапнасцю худы ёў худзізну;
Пёс загрызаў свайго гаспадара,

Адзін з іх толькі верны быў свайму,
Вартуючы ад звера і людзей,
Пакуль раз-пораз пакідала смерць
Падсілкаванне сківіцам худым;
Сам пёс не еў, скавычучы ў тузе,
Гаспадаровы рукі ён лізаў,
Што не адказвалі на ласку больш...
Людзей дарэшціў голад, толькі два
У горадзе вялікім шчэ жылі,
Два ворагі былыя; звабіў іх
Касцёр астатні на пляцы ахвяр:
Згрувашчаныя, як нікчэмны друз,
«Святыя» рэчы датлявалі там;
Касцістымі рукамі попел з іх
Яны ў гарачцы скрэблі, каб ажыў
Агонь, раздзьмуты стогнамі з грудзей,
Хоць быў ён здэкам з намаганняў іх;
На момант над агніскам тым слабым
Пакрыжавала зіркі іх святло:
Адзін другога ўбачыўшы у твар,
Яны сканалі з крыкамі жуды,
Не ўведаўшы, хто той, каму чало
Пан Голад прыпячатае таўром:
— Ён Вораг; стаў пустыняю Сусвет,
Магутны і населены людзьмі,
Ператварыўся ў друз, у глей, у прах,
Без дрэва, без вясны і без жыцця;
Паснулі рэкі, акіян застыў,
Ніводзін шолах не будзіў цішы,
Ляжалі без матросаў караблі
На моры нерухомым; мачты іх,
На трэскі пашчапаныя, глынуў
Сон бездані, сканалі хвалі ўсе,
Прылівы морскія прыбрала смерць
Услед за Месяцам-уладаром.
У паветры стыглым звялі ўсе вятры;
Расталі воблакі, ў іх дапамозе
Не меў патрэбы змрок — ён Космас быў.

Ліпень 1816

ПЕСНЯ ДЛЯ ЛУДЗИТАЎ

Як за морам дзеці свабоды крывёй
Волю купілі пад удары мячоў,—
Так будзем і мы, бо не страшны нам бой,
Мы вольныя будзем у долі сваёй,
А ўсіх каралёў, апроч Луда, далоў!

Калі ж мы тканіну як трэба сатчом
І, ўзяўшы мячы, адкладзём чаўнакі,
Тканінай, як саванам, моцна спаўём
Мы дэспата труп з пасіненым ілбом,
А саван ачэрняць крыві раўчукі,

Бо кроў тая чорная, як сэрца яго,
Таму, што ў брудоце — увесь ён прагніў,
Ды будзе расой яна дзеля таго,
Каб дрэўца свабоды для люду ўсяго
Квітнела, што Луд пасадзіў!

24 снежня 1816

ЭПТАФІЯ КАСЛРЫ

Растлены і смярдзючы пры жыцці,
Ты нават бронзаю на нашай глебе
Смуродзіш свет, і як не падысці
К твайму азадку... па малой патрэбе!

2 студзеня 1820

СТАНСЫ

Не можаш змагацца за волю сваю,
Змагайся за волю другога,
За рымлян, за грэкаў. У слаўным баю
Загінь, а наблізь перамогу.

Бо той толькі рыцар, хто смела стаіць
За праўду, за слушную справу.
Змагайся за волю, каб рыцарам быць.
Загінеш — народ цябе ўславіць.

5 лістапада 1820

ЭПІГРАМА НА ДЖОНА БУЛЯ

Свет і яго парадкі — жыта мех,
Які ў людзей-жывёлін пад нагамі:
Ўсе рвуць і шаматаюць — смех і грэх! —
А больш за ўсіх — Джон Буль з рагамі.

22 чэрвеня 1821

СПЕЎ ДА СУЛІЁТАЎ

1

Гэй, на бой, сынове Сулы!
Абудзіце дух заснулы.
Прэч ірвы, байніцаў соты!
Баўа, баўа, суліёты!
Зачакалася здабыча.
Смела, хлопцы, подзвіг кліча!

2

Хай ад вас, як злая зграя,
Армія Алі ўцякае!
Сочыць родны край за вамі
Горамі і астравамі.
Зараджайце, стратыёты,
Баўа, баўа, суліёты!

3

Шаблямі арыце гоні,
Ураджай збярыце сёння!
Рушце ў крэпасць, у праломы —
Там багацця, як саломы.
Неба грозіць перунамі.
Рушце, будзеце панами!

1823

З ДЗЁННІКА Ё КЕФАЛОНІ

Нябожчыкі не спяць — мне сніць свой сон?
Тыраны душаць свет — прыціхнуць мне?
Даспеў загон — ці мне не жаць свой плён?
Не сплю. На ложку з церняў хто засне?
Гучыць труба ўвушшу мне безліч дзён,
І рэха ў сэрца тне...

19 чэрвеня 1823

АПОШНІЯ СЛОВЫ АБ ГРЭЦЫІ

Ушанаванні, слава, туш літаўраў,—
Нашто мне гэта, Грэцыя-дзіця?
Я за цябе і без халодных лаўраў
Не пашкадую нават і жыцця.
Ты — Ніабея! У цябе ўлюбёны,
Лячу к табе, бяздомны альбатрос.
Так пад гіпнозам позірку пітона
Ўлятае ў пашчу смерці пеўчы дрозд.
Знаць, сіла духу чары ўсе твае,
І мне змагчы іх — сілы не стае.

1824

МНЕ СЁННЯ ТРЫЦЦАЦЬ ШЭСЦЬ ГАДОЎ

Сябе, маё ты сэрца, не трывож,
Калі другіх не можаш хваляваць.
Хоць не магу каханым быць, а ўсё ж
Магу яшчэ кахаць!

Як жоўты ліст, злятаюць дні мае,
Абсыпаўся майго кахання цвет.
Туга-змяя спакою не дае,
Паўзе за мною ўслед.

Самотны, як вулкан над астраўком,
Агонь душу выпламяняе мне.
Распаляць не паходні тым агнём,—
Касцёр маёй труне...

Надзеі зніклі ад мяне усе,
Трывожны жах пакінулі яны.
А з тых турбот, што мне жыццё нясе,
Цяжэюць кайданы.

Але не там, а тут сваёй душой
Павінны ў гэтым часе мы хварэць.
Калі са славаю жыве герой,—
Са славай прыме смерць.

Каля мяне і зброя, і штандар,
І слава Грэцыі цяпер мая.
І паўшы са шчытом яе змагар,
Быў ёю горд, як я.

Зірні на Грэцыю: там новы дзень.
Паўстань, мой дух! На век мінулы глянь:
Чаму да возера імкне струмень? —
На бітву першым стань!

Не дай у сэрцы месца для уцех,
О слова добрага не варты свет!
Хай абыякім стане звонкі смех,
Спакусны твар кабет!

Калі сваю шкадуеш маладосць,
Чаму ж на свеце марна ты жывеш?
Усё шукаеш недзе прыгажосць? —
Загінь у бойцы лепш!

Не кожны выбера — такіх не шмат —
Свой дол у ратным полі ў нашы дні.
І ўсё ж хай там пагасне твой пагляд,
Ты там засні!

Місалугі, 22 студзеня 1824

ПАЭМЫ

ПАЛОМНІЦТВА ЧАЙЛЬД ГАРОЛЬДА (Урыўкі)

L'univers est une espèce de livre, dont on n'a lu que la première page quand on n'a vu que son pays. J'en ai feuilleté un assez grand nombre, que j'ai trouvé également mauvaises. Cet examen ne m'a point été infructueux. Je naïssais ma patrie. Toutes les impertinences des peuples divers, parmi lesquels j'ai vécu, m'ont réconcilié avec elle. Quand je n'aurais tiré d'autre bénéfice de mes voyages que celui-là, je n'en regretterais ni les frais ni les fatigues.— Le, Cosmopolite¹.

З ПЕСНІ ПЕРШАЙ

2

...У Альбіёне жыў юнак. Ані
Нішто не вабіла яго, сваволіў,
Праводзіў у распусце дзікай дні,
Сваім пачуццям нізкім даўшы волю;
І сорам утрымаць яго не здолеў,
Піў кубак ненасытнасці да дна,
Нічога не цаніў на свеце болей,
Апроч гуляк, наложніц і віна,—
Распушта ў ім наскрозь была відна.

3

Ён зваўся Чайльд Гарольдам; не скажу,
Адкуль бярэ пачатак род ягоны.
Развею толькі ледзь вякоў імжу:
Быў род калісьці славай Альбіёна.

Ды часам пляма чорнаю варонай
Зняславіць славу — славе крыл не ўзняць;
Што варты звон геральдыкі мудронай,
Паэзіі салодкая хлусня?!
Злачынства, подласць з гордай славай —
не радня!

4

Як матылёк гарэзны і бяздумны,
Аж па дваццаты год свайго жыцця
Ад кветачкі да кветкі ў свеце тлумным
Лятаў Гарольд — распуснае дзіця.
А к дваццаці хвіліны забыцця
Прайшлі — спаткаўся з чорнаю гадзінай,
Спазнаўся з перасыццю пачуцця,
Стаў родны край нялюбаю чужынай,
Яму айчына стала цеснай дамавінай.

5

Прайшоў ён доўгім лабірынтам грэху,
Нідзе свайго не замаліўшы зла,
Уздыхаў па многіх, ды ў жыцці уцехаў
Адна, недасягальная, была.
Шчасліўка ўратаваць сябе змагла
Ад вісуса, чый пацалунак нават
Абразіў бы яе, спаліў датла,
І не спазнала б радасці ласкавай,
Зрабілася б яго чарговаю забавай.

6

Рашыў ён збегчы ад гуляк пустых.
Падчас гарэла у вачах слязіна,
Змушала гордасць панскую застыць —
Цяжкая дума плечы гне, як шыну.
Радзіму, ўрэшце, вырашыў пакінуць,
Быць у краях, дзе сонца творыць чуд;
Сышоў бы ў апраметную часінай,
Абы не бачыць свой абрыдлы кут,—
Ён прагнуў шчыра перамены і пакут.

Расстаўся з замкам продкаў юны Чайльд, —
 З будынінаю велічнай, старою,
 Дзе запусцення панаваў адчай.
 Вякі прайшлі над ёй шумлівым роем;
 Там манастыр быў даўняю парою —
 Прыстанак прымхаў, а змянілі іх
 Венеры дочки. Пэўна, між сабою
 Манахі ўспомняць аб часах былых,
 А мо паклёп паданні ўзводзяць на святых?

Бывалі дні, калі яго чало
 Маршчынілі страшэнныя пакуты,
 Нібы ўспамінам гэта ўсё было
 Аб страсці ашуканай, некранутай;
 Але, у панцыр гордасці закуты,
 Ён жыў між намі ні чужы, ні брат —
 І не шукаў, пануры і замкнуты,
 Ані парад сяброўскіх, ні спагад.
 Стаёным полымем гарэў яго пагляд.

Гарольда не любіў ніхто, ды ў гроты
 Збіраліся к яму з усіх мясцін
 Усе, хто весяліцца меў ахвоту.
 Іх, паразітаў гульбішч і гасцін,
 Ён бачыў навывлёт, як і жанчын,
 Што палюбіць адну раскошу могуць.
 Моль на агонь ляціць не без прычын:
 Мамона там чакае перамога,
 Дзе Серафім бы век не перайшоў парога.

Чайльд не пабачыў дарагой сястры,
 Хоць ён любіў яе пяшчотна; можа,
 Былі ў яго адданыя сябры —
 Не развітаўся перад падарожжам.
 Такое, пэўна, знаеце — не можам
 Нямногіх блізкіх бачыць іншы раз:

Дарэмна толькі сэрца растрывожым.
Гняце тугой расстанне ў цяжкі час,
Хаця і без яе хапае скрухі ў нас.

11

І не ўздыхнуўшы, ён пакінуў дом,
Свае маёнткі, спадчыну, айчыну,
Дзе келіхі напоўнены віном,
Дзе вабілі і цешылі жанчыны.
Каб не яны з блакітнымі вачыма,
Ад палу ён юнацкага засмяг.
Цяпер з бядой сустрэнецца, магчыма,
Па мусульманскіх пройдзе берагах,
Перасячэ экватар. Кліча доўгі шлях.

12

Дыхнуў вятрэц — і ветразі напяў,
Быў рад, што Чайльда аддаляў ад дому.
У пене хваль снег белых скал растаў.
Ці Чайльд раскайваўся, пракляўшы стому,
Што ў свет блукаць пусціўся — невядома.
Здаецца, спала думка у душы,
Ні словам не паскардзіўся нікому,
А іншых ад адчаю плач душыў,
І вецер бестурботны стогны іх глушыў.

13

Ён лютню ўзяў, ледзь сонца ў мора ўпала,
Іграў, калі ніхто не чуў яго,
Мелодый для ігры яму ставала,
А ў гэты міг нібы прабег агонь
Па струнах; і павеяла тугой
Ад развітальнай песні; змрок пакрочыў
За белакрылым брыгам уздагон.
І калі дзень сляпіў над морам вочы,
Ён пеў, жадаючы радзіме добрай ночы.

*Развітальная песня
Чайльд Гарольда*

Бывай, бывай! Мой родны край,
Знікай за небасхіл.
Свіргочуць чайкі, вадаграй,
А ў ветры — сумны сквіл.
Садзіцца сонца ў сіні вод,
Плывём за ім услед.
Дабранач, сонечны заход
І ўвесь бязмежны свет!

З сабою сонца прынясе
У золку новы дзень.
Вітацьму неба, воды ўсе,
Айчыну толькі не.
Ачаг мой счах, а замак мой
Зазнаў самотны лёс.
Зрастае вал дзікоў травой,
Ля брамы вые пёс.

Малютка паж, сюды, сюды!
Галосіш ты пра што?
Жуду калыша шал вады
І ўспенены прастор?!
Гані ты слёзы ад вачэй!
Наш карабель між хваль
Над лёты сокала шпарчэй
Праносіцца удаль.

Не страшны бура ці туман,
Хай вецер высіць вал!
Сэр Чайльд! І дзіва ў тым няма,
Што я засумаваў.
Пакінуў я маіх бацькоў,
Застаўся без сяброў.
Я аднаго ў табе знайшоў,
Другога — ў небе схоў.

Мой бацька блаславіў мяне,
Не ўдаў журбы пагляд.
Ды маці горкіх слёз глыне,
Пакуль прыйду назад...
— Даволі, годзе, хлопча мой!

Твой варт пашаны плач.
Калі б і я быў чыст душой,—
Заплакаў бы няйнач.

Ка мне, гайдук адданы мой!
Чаго ты спалатнеў?
З варожай сілай страшыць бой
Ці навальнічны спеў?
— Не за сваё жыццё дрыжу,
Сэр Чайльд! Любімых лёс
Журбой спавіў маю душу,
Усхваляваў да слёз.

Яны вось там, дзе ля далін
Стаіць твой гарадзец.
Што скажа жонка, калі сын
Спытае: «Дзе айцец?»
— Даволі, до, гайдуча мой!
Твой сум — цяжкая рэч.
Інакшы мой зусім настрой —
Са смехам еду прэч.

Паверыць хто ў хлуслівы ўздых
Любоўніцы, жаны?
Абсушаць сіль вачэй сваіх
З каханкамі яны.
Мінулых мне не шкода ўцех,
Не страшна бед і згроз.
Мой найгарчэйшы плач і смех —
Няма, хто б варт быў слёз.

Самотны я на свеце ўсім,
На морскі гон і даль.
Чаго ж мне сумаваць па кім,—
Па мне хто ўдасца ў жаль?
І пёс, павыўшы ля вуглоў,
Чужым служыць пачне.
Калі ж вярнуўся б я дамоў —
Парве ў шматкі мяне.

Мой карабель, імкні мяне
Праз пенны перакат.
Абы ў якой быць старане,
Каб толькі не назад.

Вітаю ўспенены прастор,
А змоўкне вадаграй,
Вітацьму пусткі, змрок пячор,—
Дабранач, родны край!

14

А карабель бяжыць. І бераг знік.
Не спяць вятры Біскайскага заліва,
І сам не спіць ён. Праз чатыры дні
Глядзелі ўсе на берагі шчасліва.
Заціхла Сінтра. Таха мчыць імкліва
У акіян з данінай залатой.
На борт забралі стырнавых руплівых,
Яны здзіўляюць спрытнасцю сваёй.
Ўраджай сябруе з лузітанскаю зямлёй.

15

О божа! На дары сучешна глянуць,
Што неба шчодра гэтай шле зямлі.
Псуе ўсё чалавек рукой паганай.
Пашле ўсявышні насланне калі
На тых, што запаведзі перайшлі,
Дык стрэлы ўсе падуць на зграю галаў,
Што прагнай саранчою прыпаўзлі,—
Пракляцця стрэлы, каб зямля буяла
І вольна дыхала без набрыдзі, навалы.

21

...Крыжы, крыжы — усцяж дарогі кожнай,
Зірніце з гор у глыбіню далін.
Не думайце: іх ставіла набожнасць —
Аб лютасці забойцы напамін.
Дзе паў ахвярай краю горды сын,
Там крыж узведзены рукою нечай,
І край, нібы суцэльны крыж адзін,
Нясе пакуты крыж, бядой знявечан.
Людзей не бачыць тут закон нечалавечы.

На стромых скалах і сярод раўнін
 Застылі замкі — каралёў прытулак.
 Былая веліч госціць між руін,
 Тут рэха ходзіць адзічэлым гулам,
 І «Замак Прынца» часам пахіснула,
 Дзе Ватэкам зямны ствараўся рай,
 Ды і сюды зайздросна заглянула
 Раскоша: не ўстаяў — не наракай! —
 Хоць ад спакус яе ўцякаў ты ў дальні
 край.

...З раўнінамі мяжуе небакрай,
 Пагоркі ледзь відны ў смуге далёка.
 Не часты госць у стэпах ураджай,
 А каралеўства — не ахопіш вокам.
 Пасуць авечак — воўна іх высока
 Ўзнімае шалі гандлю за мяжой.
 Пастух павінен зброю мець пры боку:
 Ахоўвае набытак кожны свой,
 Каб ён падчас не стаў здабычаю чужой.

...Іспанія — рамантыкі радзіма!
 Дзе твой, Пелагіем узняты, сцяг?
 І дзе крыжы крываваыя, з якімі
 Твае сыны перамаглі ў баях,
 На лютых ворагаў нагнаўшы жах?
 Крыж пурпурам тады гарэў, няйначай,
 І ўраз паўмесяц мусульманскі чах,
 Бо доўга рэха Афрыкі гарачай
 Уторыла гаротных маўрытанак плачу.

Буцвеюць і пергамент і граніт,
 А песня — вечны летапіс праўдзівы.
 О гордасць, з вышыні нябёс зірні,
 Ты ж колісь гэтая зямлёй хадзіла;
 Хада падзей у песнях, і не дзіва,

Што мы з паданняў чуюм голас твой.
Цябе не ўславяць помнікі, кадзілы,
Калі ліслівасць разам спіць з табой,
Калі гісторыя паклёп узводзіць свой.

37

Іспаніі сыны, даволі сну!
Былы кумір ваш — рыцарства вас кліча,
Не з дзідай прагнай, нібы ў даўніну,
І без плюмажа — сімвалу вялічча;
Суровае і мужае аблічча
Гарматным стрэлам кліча смелых вас:
«Паўстаньце!» — Не чуваць? А ваяўнічай
Плыў гэты голас песняю не раз
Па андалузскіх берагах у грозны час.

38

Во! стук падкоў, і кліч трубы не слабне,
Зямлю калоцяць бою перуны.
Ці ж не відаць вам, як дымяцца шаблі
І гіне брат і сын ваш без віны?
На стромах толькі ўспышкі куль відны.
Смерць закілзала, як каня, сірока,
Нагою тупнуў грозны бог вайны —
І скалануўся шар зямны навокал,
Памчала рэха з весткай жудаснай далёка.

40

... Тым, божа мой, відовішча якое,
Чые тут не сябры і не браты!
Ў сапернікаў блішчыць на сонцы зброя,
І выбягаюць з логвішчаў харты —
Галодныя, чакаюць цемнаты.
Усе палююць, а дзяліць здабычу
Нямногім суджана... Зямлі пласты
Закрыюць лепшых — ціхіх, ваяўнічых.
Шарэнгі ледзьве страты пералічаць.

...О Альбуэра, — поле смутку! Хто б
 Падумаць мог, што мірная раўніна,
 Дзе ў поўнач конь асатанела хроп,
 Піроў крываваых сведкай стаць павінна.
 Мір паўшым! Будзь, зямля, ім дамавінай.
 Хай будуць доўга ўзнагародай ім
 І лаўры перамог, і плач нявінны.
 Ты станеш песняй, Альбуэра, усім,
 Пакуль чарга не прыйдзе паміраць другім.

Хай помніць фаварытаў бог вайны!
 Жыццём сваім вядуць са славай гандаль.
 Хоць славай не ўваскросяцца яны.
 І смешна мець было б да іх спагаду.
 Наіўная наёмніцкая радасць,
 Што гінуць у імя сваёй зямлі!
 А сталі б там ахвярай дробных звадак
 Ці ў час рабунку кроў бы пралілі
 І толькі б ганьбай для зямлі сваёй былі.

Праходзіць Чайльд — самотны падарожны,
 Там, дзе Севілля вольная адна,
 Ды давяраць рабаўнікам ці можна?
 Здабыча шчэ не ў іх руках, аднак
 Парастаптана будзе і яна.
 Ідзе разбой з ватагаю сваёю.
 Лёс не абыдзеш — вучыць старына,
 Інакш стаялі б зараз Тыр і Троя
 І дабрадзеянасць бы закрыла шлях разбою.

Севілля пад уладай поўных чар
 Не ўсведамляе блізкасці канчыны.
 Маўчыць труба трывог. Пад звон гітар
 Каму балюча тут ад ран айчыны?
 Абход у поўнач робіць дабрачынна
 З прыгожымі вачыма юны блуд;

Ідзе распуста хадавой жанчынай,
Сталічнага жыцця маўклівы бруд
Да сцен, што рушацца, прыліп, як хіжы
спрут.

47

Жыве іначай селянін затое.
З сяброўкай напалоханай сваёй
Баіцца ўдаль зірнуць, дзе жах затоен,
Баіцца ўбачыць ён зямлю пустой,—
Зямлю, дзе вінаграднік цвіў вясной,—
Пажар вайны ўсё выпаліць наўкола,
І вечарніца зойдзецца тугой —
Заступніца пачуццяў першых, кволых,
Не ўчые болей смеху кастаньет вясёлых.

48

Пра што пагоншчык лашакоў спявае?
Якія песні сёння ўзяў з сабой?
З «Viva el Rey!»² ідзе і злосць зганяе,
Як раганосец Карл альбо Гадой
Успомняцца — пашле праклён ім свой,
І каралеву пракляне і дзень той,
Калі юнак чарнявы стрэўся ёй,
Дзень, калі здрада — хцівая зладзейка —
Прыйшла, пакінуўшы пасцель
пралюбадзейства.

49

На скалах — сцены маўрытанскіх вежаў.
Даліна ўся — куды ты ні зірні —
Узрыта капытамі, след іх свежы,
Бо тут гасцюе вораг дзень пры дні.
Быў лагер, вартаўнічыя агні,
Ды андалузец логава дракона
З наскоку ўзяў на страшнай вышыні,
І падарожных позірк і ягоны
Цяпер ледзь дасягаюць стромага адхону.

Ва ўсіх гарыць чырвоная какарда:
 Хто друг, хто вораг — пазнаеш здалёк.
 Бяда таму, хто ўздумае з пагардай
 Без сімвала законнасці знарок
 Зрабіць перад усімі хоць бы крок.
 Тут востры нож перасудзіў нямала,
 Захопнік гал даўно б крывёю сцёк,
 Каб злое джала хітрага кінжала
 Ступіла шаблю й дым гарматны разагнала.

Марэна, на тваіх вяршынях змрочных
 За кожным выступам ствалы гармат.
 Чаканне з ціхай асцярогай крочыць
 Спяжынкамі, што не вядуць назад.
 Тут скалы захінулі кожны склад.
 Вунь конь пад саламянаю павеццю,
 З карцечы пірамід няроўны рад,
 Нязгасны кнот і ўдзень і ўночы свеціць —
 Арлы твае, Марэна, ў злыдня на прыкмеце.

... Ці ж маці іх, адважных, нарадзіла,
 Каб паміраць з-за нечай волі злой?
 Ці ж свет — адны паходы і магілы?
 Ці ж праўда ў ім — захопы і разбой?
 Няўжо ён, усявышні, позірк свой
 Не кіне на зямлю і рук не ўбачыць,
 Што просяць, каб настаў навек спакой?
 Няўжо нічога нельга перайначыць,
 Каб толькі мірам век за векам значыць?

Ці не таму гітару на вярбе
 Павесіла іспанка маладая?
 З мячом заручаная ў барацьбе,
 Радзіму ўславіць подзвігам жадае:
 З ёй поплич крочыць песня баявая.
 Палохалася соў у позні час,

Зірні ж цяпер — Мінерваю ступае
Па трупах яшчэ цёпных, дзе б якраз
Ступіць вагаўся, пэўна, сам крываваы Марс.

55

О, вам бы ў мірны час яе пабачыць!
І дзень ад чорных воч цьмянеў і бляк,
І пацалунак на губах гарачых
Гарэў — гарыць заранка ў небе так!
З адчаем пэндзаль свой ламаў мастак,
Не перадаўшы хваль валос ласкавых.
Гаргону небяспекі, шквал атак
Страчае ўсмешкай. Найхрабрэйшай з бравых
Яе сабе ўяўляеш на шляху да славы.

56

Забілі жаніха — без слёз яна.
Паранен камандзір — сама на стрэмя,
Бягуць сябры — супыніць іх адна.
Пабег француз — дагоніць і пярэйме,
Прах любага аддасць зямлі каменнай
І лепш адпомсціць за правадыра;
Надзею ў сэрцы збудзіць і сумленнасць
Іскрынкай светлай веры ля кастра
Хто іншы, як не чэснай храбрасці сястра?

60

...О, ўрэшце, бачу я цябе, Парнас,
Не вокам летуценніка шалёным.
Твой краявід без казачных акрас,
І ты, ўвянчаны снегавой каронай,
Стаіш, заняты клопатам штодзённым.
Я, пілігрым нікчэмнейшы з усіх,
Якія кленчылі тваім адхонам,
Пасмеў паклікаць песняй рэха ўслых,
Хоць крыл не ўзнімуць музы на хрыбтах тваіх.

61

Я марыў пра цябе! Хто на зямлі
Не ведае няземнага мастацтва?

76

Мне толькі голаў прад табой хіліць,
Лічу я нечуваным святатацтвам
З убогай песняй да цябе звяртацца,
Бо помню волатаў былых часін,
Што ўславілі цябе. Ці ж мне раўняцца?
Гляджу на воблачны твой балдахін.
Я зараз шчасны гэtkі на зямлі — адзін!

71

...Дзівацтвамі сваімі дзівіш нас,
Прыгожы Кадыкс — сын марскоў стыхіі.
Звон ранішні ударыць дзевяць раз —
Бяруць ружанцы ўсе мужы святыя
І моляць, каб бязгрэшная Марыя
Грахі ім адпусціла, а грахоў
Больш, чым саміх. Старыя, маладыя
Спяшаюць потым не ў абдымкі сноў —
У цырк, бо новай асалоды прагнуць зноў.

72

Рысталішча адчынена. Арэна
Яшчэ пустая. Цесна глядачам.
Шукаў бы месца спознены дарэмна.
Скрозь доны, гранды, толькі болей дам,
Што ўмеюць шмат сказаць вачыма вам
І вылечыць, калі іх позірк раніць.
Ніхто ж не быў пагардай іхняй там
Прысуджаны на смерць ад стрэл каханья,
Хоць ёсць лунатыкаў-паэтаў нараканні.

73

Ды гоман сціх. І на прыгожых конях,
З султанамі, пры шпорах залатых
Чатыры пікадоры зал палоняць,
І скакуны дубка ўстаюць у іх;
Тут з жудасцю гульнію пачнуць праз міг.
А выйграюць — ім будзе ўзнагарода:
Усмешкі дам, крык глядачоў усіх.
За подзвіг мелі гэта ж ад народа
І палкаводцы ўсе і каралі заўсёды.

77

Выходзіць на арэну матадор,
 Шыкоўны ўвесь. Перш чым крывавым вокам
 Чарод рагатых цар зірне ва ўпор,
 Ён мерае арэну пільным крокам —
 А раптам бегчы прыйдзеца наўцёкі:
 Узброены ж ён шпагаю ўсяго,
 З быком змагацца змушаны здалёку,
 Бо без каня ж, таварыша свайго,
 Што кроў сваю ліе нярэдка за яго.

Рог тройчы пратрубіў. Сігнал да бою.
 Вароты — насцеж. І са сцен жывых
 Чаканне сочыць адусюль нямое.
 Шалёна скочыў бык. На міг заціх.
 Сам гнеў глядзіць на ворагаў сваіх.
 Хвастом махае, б'е зямлю ў адчаі.
 Адразу не кідаецца, а ўсіх
 Агледзеўшы, ахвяру намячае.
 З арбіт вылазяць вочы. Ён адлегласць
 скарачае.

Стаў. Утаропіўся. Юнак, хутчэй!
 Табе на роздум дадзена не многа.
 Дык спісні шпагу вострую ямчэй,
 Настаў твой час — жыццё ці перамога!
 Конь спрытна ухіляецца ад рога.
 У пене, ўперад ірвануўся бык:
 Кроў прыснула. Пакутай і знямогай
 Ахоплены, нібы да болю звык,
 Ды з горла раптам вырваўся балючы рык.

І зноў бадзе. Цяпер не затрымаць
 Яго нічым — ні пікай, ні стралою;
 Конь скача, шпораі змучаны — дарма!
 Дарма і сіла чалавека, зброя.
 Прыгожы конь ляжыць на полі бою.
 Другі — о, жах! Прыйшла твая пара —

Удар смяротны засланіў сабою.
Падняўся, кроў пульсуе з-пад рабра,
Выносіць непашкоджаным гаспадара.

78

Здзіраўленага водзіць у бакі —
Крывёй сыходзіць бык. Спыніўся ў зморы.
Абапал шыі стрэлы, як сукі.
Наўкол з плашчом чырвоным матадоры.
Апошні раз ускінуў рогі ўгору
І праз усіх прабіў шалёны шлях,
Ды марны гнеў — скарылі непакору.
Чырвоны плашч на лбе і на вачах...
Зваліўся на пясок, што ўвесь крывёй прапах.

79

Бы ў ножны, уваходзіць шпага ў цела,
Дзе зросся карак з тулавам крутым.
Бык супыніўся, глянуў звар'яцела —
І захадзіла ўся зямля пад ім.
І грывнуўся, прыцішаны зусім.
На калясніцу грузяць тушу звыкла.
Відовішча крывавае усім,
Што сэрцам агрубелі, не апрыкла.
А калясніца ўміг, так, як і ўзнікла, знікла.

80

Іспанка маладая і юнак
У дзікім спорце бачаць асалоду.
Ды прагнуць, узгадованыя так,
І помсты і чужых пакут заўсёды.
І нават вёскі пакідае згода,
Хоць для адпору зграі чужакоў
Сыны і дочки гордага народа
З'ядналіся. Ды шмат яшчэ двароў,
Дзе з-за нікчэмных сварак часта льецца
кроў.

81

Сюды не вернецца ніколі рэўнасць,
А з ёй — на вокны краты і замкі;

Дуэнья — мудры вартаўнік, нядрэнны,—
Парадак той абразлівы, які
Раўнівыя ўзаконілі крукі.
Магла іспанка колісь весяліцца
(Вулкан вайны ускалыхнуў вякі!)
На ўзлеску, што хавае таямніцы,
Пакуль свяціла поўня — поўначы царыца.

82

Зашмат Гарольд кахаў або, прынамсі,
Так думаў. Страсць — пустая мара, сон.
Душа ў спакоі — сам сабе прызнаўся,
Бо з плыні забыцця не спытваў ён.
З гадамі іншы далягляд відзён.
Найлепшае ў каханні — гэта крылы,
На дне ўсіх асалод хаўтурны звон
Не ўсім чуваць над радасці магілай,
Дзе кветкі ўсе даўно гаркота пакасіла.

83

Як мужа мудрага, яго кранала
Краса. Хоць філасофія яшчэ
Над розумам ягоным не схіляла
Сваіх цнатлівых, велічных вачэй,
А страсць — дачка бяздумнасці — хутчэй
Сябе ўтаймуе ўласнаю рукою
Альбо ўцячэ, як веснавы ручэй.
Пячаткай Каіна было журбою
Адзначана чало, каб ён не знаў спакою.

84

Не змешваўся з натоўпам, а здалёк
Стаяў ён і чужую радасць слухаў.
Хацеў бы з імі быць. Да ўсмешкі — крок,
Ды лёс глядзеў са злой ухмылкай, суха.
Сам-насам неяк ён сядзеў са скрухай
У мілай прыгажуні ў цішыні.
Спрабуючы адолець злога духа,
Экспромт ён склаў у гонар чысціні,
Што нагадала Чайльду радасныя дні.

Інэсе

1

Ты не ўсміхайся, не чакай
Адказу. Я маўчу, бадзяка.
Калі ж і ты заплачаш,— знай,
Што ты дарэмна будзеш плакаць.

2

Ты хочаш знаць, што мне ў жыцці
Журбой юнацтва атруціла,
Прычыну ўсіх пакут знайсці? —
Ты ім дапамагчы не ў сілах.

3

Мяне не гора, не любоў,
Не страта славы і пашаны
Змушаюць бегчы ад сяброў
І праклінаць лёс зруйнаваны.

4

Прычына — сум, які чагось
За мной усюды следам крочыць.
Не цешыць нават прыгажосць,
І не чаруюць твае вочы.

5

Сум неадступны, што паліў
Калісьці сэрца Агасфера,
Імглой той свет мне заслانیў
І ў рэшту дзён пазбавіў веры.

6

Дзе паратунак я знайду?
Хоць я на край зямлі ўцякаю,
І там мяне навала дум —
Злавесны дэман — насцігае.

Знаходзяць людзі шчасце ў тым,
 Што мне агоркла, стала нудным.
 Няхай жа ўцехай будзе ім
 Іх сон салодкі, непрабудны.

Пракляцця груз ў душы сваёй
 Пранёс я праз усе краіны
 І толькі рад, што за сабой
 Усё найгоршае пакінуў.

А што найгоршае? Прашу,
 Лепш не пытайся ты дарэмна,
 Бо, глянуўшы ў маю душу,
 Ў ёй пекла ўбачыш ты напэўна.
 . . . . .

Бывай жа, Кадыкс! Хай перад табой
 Сівое мора стане на калені.
 Ты здрадай не запляміў гонар свой.
 Як хваля светлая, тваё сумленне.
 Ты самы першы быў пры вызваленні,
 Апошні здаўся ты. Няма віны.
 І здраднікам адным на свеце меней.
 Не можа жыць дваранства без маны,
 І толькі рыцарства вітае кайданы!

Не зналі волі — б'юцца за яе
 Сыны Іспаніі! Ім спраў замнога!
 Дрыжаць за шкуры подлыя свае
 Правадыры, бо здрада ў іх за бога.
 Васалы ж храбра блізяць перамогу,
 Ім прага волі паказала шлях.
 І любяць край, што ім не даў нічога,

Апроч жыцця. Чужынцаў кіне ў жах
Іх кліч, як залп: «Вайна —
хоць на нажах!»

88

...Ці не спагада бліснула слязой?
Уважлівей зірніце на даліну,—
Не туманом дыміцца, а крывёй.
Зямлі святой вы ганьбіць не павінны,—
Сабакам трупы ворагаў пакінуць!
І груганы дзяўбці не схочуць іх.
Хай косці белыя і кроў нявінных
Абводзяць жахам поле боек злых,
Каб дзеці разумелі больш бацькоў сваіх.

З ПЕСНІ ДРУГОЙ

1

Багіня Мудрасці, з вышынь нябёс
Сыдзі, хоць не натхняеш ты паэтаў.
Тут быў твой храм, ён у зямлю урос,
Агонь і меч прайшлі па землях гэтых,
Твой культ даўно развенчан з мінарэтаў,
Ды горш мяча — бяздушны ліхадзей,
Што пачуццём свяшчэнным не сагрэты.
Але нямала ў нас яшчэ надзей,
Элада, на цябе і на тваіх людзей.

2

Няма, Афіна, больш тваёй дзяржавы.
Дзе людзі, духам цвёрдыя спакон?
Яны дайшлі, як воіны, да славы
І гордасцю былі сярод плямён,
Ды сёння канулі ў нябыт, як сон.
Пачуюць дзеці ў школе пра герояў,
Пра славу і пра веліч даўніх дзён.
І гэта ўсё. Дарма шукаць іх зброю.
І след сафістыкі — пад вежаю старою.

83

...Хто быў апошні разбуральнік храма,
 Свяцілішча Палады на гарах?
 Хто той драпежнік, што з калон і брамаў
 Скульптуры краў і помнікі ў мурах?
 Твой сорам бачу, Англія, ў вачах.
 Шануюць тых, хто быў свабодны ўчора,
 Ды выбраў сын шатландскі ганьбы шлях:
 Ён храмы руйнаваў, а скарбаў горы
 Грузіў на параход, вывозячы за мора.

Што не скрышылі готы, туркі, час,—
 Сучасным піктам тое ўсё забрана.
 Бяздушней чым скала ў сотні раз
 Той, чыё сэрца выспеліла планы,
 Чыя рука ўзяла беспакarana
 Свяшчэнныя астаткі даўніны.
 О, як гаруе люд абрабаваны,
 Сівой Элады лепшыя сыны,
 Закутыя у дэспатызму кайданы!

Няўжо сказаць асмеляцца брытанцы,
 Што Альбіён быў рад бядзе Афін?
 І ім не будзе сорамна прызнацца
 У грабязь знясіленых краін?
 Царыца мораў, твой названы сын
 Рабуе скарбы гаснучай Элады.
 Рукою гарпій помнік не адзін
 І фрыз апошні з кожнай каланады
 Сарваны ў храмах сквапна, без спагады.

...Элада! Той счарсцвеў, хто гэты тлен
 Слязой не памяне, як прах каханай,—
 Аслеп, хто не ўздыхне ля друзлых сцен
 І хто не шле пракляцця, ўсхваляваны,
 Брытаніі, куды твой скарб забраны.
 Чаго прыплыў ён з поўначы, чаго —

Каб заступіцца ці раз'ятрыць раны?..
Я праклянў той час, калі багоў
Прышэлец прагны вёз да родных берагоў.

16

А дзе ж Гарольд? Ужо другія далі
Паклікалі вандроўніка у шлях.
Сябры рукі на ростань не падалі,
Слёз не ліла каханка на грудзях,
Калі ён з раўнадушшам у вачах,
Як чужаземец, адплываў з Элады,
Нядаўны боль крыху ў душы зачах,
І ён без шкадавання і спагады
Пакінуў сумны край злачынстваў, войн
і здрады.

17

Хто плыў цераз прастор блакітных хваль,
Той бачыў незабыўныя карціны.
Пад свежым брызам ветразі удаль
Нясуць фрэгат на крыллях лебядзіных.
А справа — бераг, горныя мясціны,
Знікаюць мачты, шпілі у смуге.
Цяжкія баркі вывадкам гусіным
Плывуць, астаючыся пакрысе,
А мора плешчацца у сонечнай красе.

20

...Вей, ветрык, вей! Наш парус распінай,
Пакуль не села сонца ў сінім моры.
Тады, спусціўшы ветразі, чакай —
Цяжкія судны падплывуць няскора.
Праз іх марудзь і марна стой. О, гора!
Нас мог бы несці гэты слаўны брыз
Да раніцы па ўспененай прасторы...
Апалі ветразі, бы крыллі, ўніз.
І гасне ў мяккіх водсветах далёкі мыс.

21

Над морам маладзік. Дзівосны вечар!
Гуляюць блікі ў хвалях трапяткіх.

85

Клянущца ў порце хлопцы пры сустрэчы,
І вераць прыгажуні словам іх!
Хутчэй бы нам да берагоў сваіх!
Але не доўга мы былі ў сумоце,
Свой Арыён наладзіў струны ўміг
І грымнуў так «матроскую» на борце,
Што ўсе сышліся ў круг, нібы на танцы
ў порце.

22

Між скал крутых ідзём праз Гібралтар
Пад бляклымі праменьнямі Гекаты,
Тут Афрыка з Еўропай — твар у твар.
Налева — край іспанак смуглаватых,
У мяккіх промнях лес і схіл пакаты.
А справа — скалы маўрытанскіх гор,
Пахмурных, непрыступных, вуглаватых,
Гіганцкі цень там крылы распасцёр,
На еўрапейскі пазіраючы прастор.

23

Якая ноч! Яна нам навявае
Салодкі час каханья, дружбы час.
Хоць сэрца шчырых дружбакоў не знае,
Ды ў адзіноце кліча іх не раз.
Хто пад цяжарам год згібаўся б, гас,
Каб маладосць перажыла каханне?
Было б не цяжка смерці сэрці нас,
Каб не збліжала сэрцы хваляванне,
Але мінуўся час юнацкага спаткання.

24

Глядзіш за борт, як у глыбінях вод
Зіхціць адбітак трапяткой Дыяны,
І ціха панясешся ў даўнасць год,
Забыўшы пра намечаныя планы.
Як бы ні быў жыццём ты надламаны,
Крупіцу ў сэрцы знойдзеш найчысцей —
Ты прыгадаеш іх, усхваляваны.
О кропля жалю, не сціскай грудзей,
Ад успамінаў я не стану маладзей!

Сядзець у роздуме на стромых спадах,
 Блукаць у засені лясной глушы,
 Дзе звер не ведае людской улады,
 Дзе не відно ні аднае душы,
 Карабкацца па скалах да вяршынь,
 Дзе коз пужлівых пасвяцца чароды,
 Чуць песню вадаспадаў у цішы —
 Ты не адзін, і лепшай асалоды
 Няма, чым любаватца характвам прыроды.

Ды чуць і бачыць тлум людскі і грубасць,
 Жыць між сутычак, дробязных падзей,
 Дзе ты не любіш і цябе не любяць,
 Быць сынам блудным між сваіх людзей,
 Дзе кленчаць перад тым, хто багацей,
 Клянучца ў вернасці табе з ахвотай
 І ў вочы льсцяць, а сядзе дух з грудзей,
 Дык над труною усміхнуцца ўпотаі,—
 Вось гэта чорны сум, вось гэта адзінота!

...О Грэцыя, ты характва грабніца!
 Бяссмертная ў пагібелі сваёй,
 Вялікая і ў кайданах чужынца!
 Ды хто цяпер сыноў зямлі тваёй
 Гукне і павядзе ў рашучы бой?
 Дзе волаты, героі Фермапілаў,
 Што перамогу здабылі крывёй?
 Хто сёння зноў твае ўваскрэсіць сілы,
 Высакародны дух твой выкліча з магілы?

Ці мог прадбачыць мужны Фразібул,
 У бітве вольным духам акрылены,
 Што краем завалодае Стамбул,
 Азмрочыць характва далін зялёных,
 Што будучь ланцугом звінець законы
 Не трыццаці тыранаў — больш іх тут.

Над краем здзекі чыняць легіёны,
І гне пад бізунамі спіны люд,
Сціскаючы кулак ад крыўды і пакут.

75

Не страціў непакорных рысаў твар,
А ў позірку не гас агонь ніколі.
Здаецца, ў сэрцы зноў шугне пажар
Неўтаймаванае былое волі.
Ды як пазбавіцца ад рабскай долі?
Збавення з-за мяжы тут просяць век,
А самі не асмельваюцца болей
Змясці свяшчэнным гневам ганьбу, здзек
І на скрыжальных рабства сцерці слова «грэк».

76

Рабы, вы рабства ў спадчыну ўзялі
І ў спадчыну сынам аддаць гатовы.
Хто хоча быць свабодным на зямлі,
Павінен першы ўдарам перуновым
Разбіць свайго нявольніцтва аковы.
Замежнай сілай знішчыш іх ураз,
Ды ўладароў каб не наклікаць новых!
Алтар свабоды будзе не для вас,
І прыйдзе зноў няславы, ганьбы час.

83

...Адчуць павінен гэта сын Элады,
Калі яшчэ ёсць верныя сыны.
Ні красамоўствам, ні пустой спагадай
Не дапамогуць ёй балбатуны.
У рукі меч баяцца ўзяць яны
І лашчацца з ухмылкай да тырана,
Ні сораму не знаюць, ні віны...
Дык дзе ж нашчадкі слаўных ветэранаў,
Каб вылюдкаў суняць і адплаціць за раны?

3 ПЕСНІ ТРЭЦЫЙ

...Я зноў на хвалях бурных, зноў у моры,
Што ярасна ўзлятае пада мной,
Як вольны конь, што звыкся з непакарай
І з цуглямі, напярэтымі струной.
Нясі далей. Куды? Мне ўсё адно.
Хай мачты гнуцца, як сітнёг напеўны,
Хай ветразі зрывае за спіной,
Хай, як траву, мяне вятрыска гнеўны
Нясе кудысь па пене ў шлях няпэўны.

...Той, хто ссівеў у гэтым свеце бед,
Ссівеў не ўзрастам — справамі сваімі,
Хто сэнс жыцця усведаміў сабе,
Каго не здзівіш зменамі зямнымі,
Хто, не задумаўшыся, сэрцам прыме
Карону дэспата, як дараванне,
Той знае, як у старажытным Рыме
Пот рабскі ўгноіў глебу для паўстання,
І ён ад шораху ў трывозе ноччу ўстане.

...Ён піў нагбом і асушыў свой кубак,
Адкрыўшы, што на дне яго палын,
І зноў яго напоўніў чыстай, любай
Вадой крынічнаю з святых краін.
І тая высахла! І з тых хвілін
Адчуў Гарольд нябачныя аковы,
Што не звінелі, але ўсё ж гнялі.
Пры кожным кроку боль жывы, без слова, —
Чым лепшы свет вакол, тым гэты боль суровей.

...І скоро ён пабачыў, што не можа
Жыць мірна з чалавечай чарадой,
Бо пастуху ніколі не паложыць
Пад ногі думкі і душы сваёй.
Ён дазваляў быць дэспатам над ёй
Свайму адному толькі разуменню.
Прэч ад пароды зменлівай людскоў!
Звяры цябе не ставяць на калені,
Калі ў душы тваёй рунее абурэнне.

...Перад Гарольдам Францыі магіла,
Нямое поле смерці — Ватэрлоо!

Тут аднялі ў адну гадзіну сілы
Ў арла, што плыў вышэй другіх арлоў.
Ён паў, прабіты не адной стралой,
І прагна ўпіўся ў глебу кіпцюрамі,
І ланцугі, што нёс зямлі,— як шкло
Разбітае,— звінелі пад крыламі.
Ганебнае жыццё, бясплоднае, як камень.

Дастойная адплата! Хай пятля
На Галіі, а на руках кайданы.
Ці будзе вольнай ад таго зямля?
Няўжо народы йшлі на поле брані,
Каб скінуць аднаго? Ці ўсім тыранам
Сапраўднай веліччу шпурнуць у твар?
Няўжо, зваліўшы льва, мы, як бараны,
Свабоду прынясём ваўкам у дар,
Загасім самі волі яраснай пажар?

...Ты паў тут, найвялікшы з вераломных,
Хоць, пэўна, і не самы горшы з іх,—
Аднолькава імпэтны ў векапомных
І ў самых дробных подзвігах сваіх.
Каб слова «памяркоўнасць» знаў твой слых,
Была б тваёй карона і дагэтуль
Ці не дайшла б зусім да рук тваіх.
Ты ўзнёсся над прыціхлаю планетай
І потым паў у пыл — і ўсё з адвагі гэтаі.

Стаў бог зямлі — палоннікам зямлі...
Пабыўшы заваёўнікам-героем,
Стаў цацкай славы, але ўсе палі
Усё яшчэ дрыжаць перад табою,
Бо помняць славу з выгнутай спіною
Ў тваёй прыхожай, фіміяму дым,
Цароў, што ля сцяны стаяць сцяною
Навыцяжку перад табой адным:
Сабе самому бог — ты богам здаўся ім.

Быў подлым ты або высакародным,
Змагаўся з нацыямі ці ўцякаў,
Усходзіў па манархах, як па сходах,
Ці як салдат апошні адступаў,—
Усё адно. Ты ўзводзіў ці сцішаў,
Але не мог сабою уладарыць,

Знаў душы іншых, а свая душа
Была нязведанай. І воін пажары
Ты ўтаймаваць не мог. І шчасце стала
парай.

...Твой гонар і твая пагарда лёсам
Былі б дарэчы ў час апошні твой,
Каб ты, як вежа на крутым уцёсе,
Самотным паў у прорву пад сабой.
Але ж народ прыступкай быў тваёй,
Цябе вяло людское захапленне...
Зямля не будзе бочкаю пустой
Для кплівых венцаносных дыягенаў...
Яна — шырокая. Яна — людзей сумленне.

...Гарачка ўлады кінулася ў кроў
Стваральнікам вучэнняў і дактрынаў,
Правадыроў, паэтаў, дзеячоў.
І ўсе яны, вялікія мужчыны,
Дурней за тых, каго дурыць павінны.

Зайздросцяць ім. О божа мой, чаму?
Каб чалавецтва глянула ў глыбіні
Такой душы, падобнай на турму, —
Не трэба славы зьяння век было б яму.

...Глянь, самыя высокія уцёсы
Заўсёды ў бітвах буры і снягоў:
Усе, хто над народамі б'е заносіць,
Павінны зведаць правы гнеў яго.
Над імі сонца з радужнай дугой,
Пад імі — мора і зямлі каналы,
Але вятры над іхняй галавой,
Але вакол іх ледзяныя скалы,
І ўзнагародай ім — нянавісці навала.

...Зямлі пустыня, пройдзеная мной!
Сюды, ў сусвет агоніі бяссільнай,
Я скінуты за грэх, каб весці бой
І ўрэшце ў неба ўзняцца з новай сілай.
Растуць, мацнеюць разам з ветрам крылы,
Зноў пачынаюць свой адвечны рух
І шумна абтрасаюць прах магілы,
Кайданы, што трымалі ў пастцы дух.
У новы свет лячу. На новы бой іду!

...Вяшчаў Русо шалёны. Як з пячоры
Піфійскай, ліўся слоў агонь і дым,
І прадказанні пахіснулі горы,
А свет запалыхаў агнём такім,
Што попелам кароны сталі ў ім.
А ў сэрцы Францыі, што без свабоды
Ляжала, быццам зломлены чарот,
Ён абудзіў законны гнеў народа,
Што доўга страх цярпеў і зла прыгнёт.

І помнік страшны узвялі яны,
І з праўды покрыва яны сарвалі,
Раскрылі думкі даўнія і сны,
І свет пабачыў, што яны хавалі.
Але яны дабро і зло змяшалі,
Пакінулі асновы, каб на іх
Нашчадкі троны зноў пабудавалі
І турмы новыя з руін старых
І гвалтам кінулі туды братоў сваіх.

...Так нельга больш! Ад жорсткага мяча
Не можа не застацца ў сэрцы раны.
Хай сонмы пераможаных маўчаць,—
Няма пакоры ў грозным іх маўчанні.
Стаіла страсць у логвішчы дыханне,
Ды прыйдзе час — паўстане гневу раць,
І права помсты, кары й даравання
І сёння не прымусяць нас чакаць,
Але празмерна нельга помсціць і караць.

З ПЕСНІ ЧАЦВЁРТАЙ

Visto ho Toscana, Lombardia, Romagna,
Quel monte che divide, e quel che serra
Italia, e un mare e l'atro, che la bagna.

Ariosto, Satira III³

8

...З маленства вывучыш чужыя мовы —
І будзеш свой сярод чужых; таму,
Прыплыўшы ў край Петраркі і Кановы,

Без гідаў разбіраўся я, чаму
Адным стваралі храм, другім — турму.
Але ж я родам з вострава свабоды
І нескаванай думкі. А каму
Ўдалечыні ад роднага народа
Пражыць жыццё — каму не будзе шкода?

10

...Няхай сабе ў Вестмінстэры, у храме,
Маёй пліты не будзе, хай маім
Касцям сатлець за светам, за марамі,
Славуты пантэон хай будзе ім —
Пагардлівым, уладным і тупым,
А на пліце маёй, дзе ціш і сон,
Хай прачытае ўбогі пілігрым
Крылаты надпіс старадаўніх дзён:
«Сярод спартанцаў быў не лепшы ён».

93

...Дзічэе свет, як ялавае поле,
Агрэхі скрозь — якому ж быць жніву!
Наш розум слаб, бяскрыла наша воля...
Жыццё? — жыву, а колькі пражыву?
А ісціна? Каму што ў галаву
Ўзбрыдзе — глядзіш, і прымярае к ёй.
Усюды коснасць думкі без патолі
Зямлю ўкрывае забабоннай цьмой,
І чалавек, як раб, не вольны над сабой.

98

...Не адступай, Свабода! Баявы твой
Штандар не ўпаў вятрам наперакор,
І кліч трубы тваёй у громах бітвы
Не заціхае між далін і гор.
Стой, Дрэва Волі! Агаліў тапор
Твой стройны ствол, з падсечак слёзы льюцца,
Але твой корань цэл, ён не замёр.
Калі ж карэнні ў глебе астаюцца,
То па вясне і парасткі прабуцца.

93

...Жыщцё, якой жа ты самотнай нотай
 Гучыш у хоры быцця не ў лад!
 Ты — наш анчар, што ў хлеб надзённы ўпотай
 Па капачцы смяротны цэдзіш яд.
 Зямля, набраклая салёным потам, —
 Твой грунт, твая ж карона — бездань неба,
 Якое лье дажджом і цісне гнётам
 Хвароб, памору і нястачы хлеба
 І горам там, дзе б радавацца трэба.

Калі прыгнёт і нас не абміне
 І павадок на шыі непазбежны,
 Застанься ты адно-адным пры мне,
 Святое права думкі незалежнай!
 Ты — мой апошні бастыён мяцежны,
 Мой неацэнны дар, хоць і спрадвеку
 Гаруеш ты каля кастроў начлежных,
 Каб сонцам з цемры ночы Чалавеку
 Ўзысці і ў ясны свет адкрыць яму павекі.

...Глянць навакол, багіня Немезіда, —
 Няпраўда скрозь, злачынствы і віна!
 Трымай закон, трымай, карыятада! —
 За злыя дзеянні сплаці спаўна
 Агнём маланкі, стрэлам перуна.
 Як некалі Арэсту-крыважэрцу
 Ты вынесла прысуд, каб вечна гнаў
 Гнеў фурый гада з месца і каб чэрці
 Фургон смалы на ім вазілі пасля смерці.

...Я ўсё спазнаў: абразы асталопа,
 Аскал ханжы пад маскай дабраты,
 Укус зайздроснікаў, падлюг падкопы,
 Фіглярна смех, двудушнасць прастаты —
 Усю навуку Януса аб тым,
 Як прыдаваць мане аблічча праўды,

Аздобіўшы пляткарскія раты
Ліслівенькай ухмылкай подлай здрады,
Якой ні вочы, ні душа не рады:
На вуснах слодыч — мёд, а ў роце джала гада,

137

Але я жыў, і, мабыць, жыў не марна!
Няхай сабе ў змаганні без пары
Мой палымяны дух самаахвярна
Згарыць, як яркі факел на зары
Аднак не ўсё ж ва мне перагарыць.
Штось і майго пяройдзе ў скарб бясмерця —
Мае радкі (хай, можа, два ці тры!);
Вы іх якою меркаю ні мерце —
А будуць вечна жыць, нібы жывое сэрца.

175

...Ледзь не забыў: Гарольду ж час вяртацца
З паломніцтва, а мне пара канчаць.
Ды перш чым нам з героем развітацца,
Апошні зірк туды — на мора гладзь.
З гары Албана ўсё яно відаць,
Па далягляд — суцэльны брус блакіту,
І мірыяды сонц на ім гараць.
Ад Кальне па Эўксінскі Понт, як з плыта,
Мы любаваліся ім з нашага карыта.

178

...Ёсць асалода ў нетрах глухамані,
Жывы бальзам ля ціхіх азярын
Ад тлуму гарадскога і кампаній,
Калі стаміўся мозг, а ў сэрцы сплін.
Я людзям — друг, але Прыродзе — сын,
І забываюся ў яднанні з ёю,
Чым быў і стаў, і шмат было хвілін,
Калі, адчуўшы крылы за спіною,
Я з Космасам спрачаўся, як з табою.

179

Бушуй, каціся, мора, вал за валам!
Што для цябе праход любой армады?

95

Зямля даўно ў граніцах, на завалах,
А над табой няма людскоў улады.
О, чалавек-захопнік быў бы рады
Прысвоіць і цябе ў свае ўладанні!
А ты яму насустрач — хваль атрады,
І ён у бездань, як дажджынка, кане
Без дамавіны, слёз, папоў і адпявання.

180

Не, не яму цябе зняволіць, мора,
Ўладар свайго ўладання — ты само!
Той зведае тваю нянавісьць сора,
Хто на зямлю гатоў надзець ярмо.
Ты грывай страсянеш — і за кармой
Ён апынецца, молячы ад страху
Сваіх багоў, каб хоць даплыць дамоў,
А ты яго шпурнеш старчма з размаху
Аб скалы вострыя і кінеш жменькай праху.

181

Страшыдлы войн, што громам навалніцы
Грукочуць па-над светам неспіхана,—
Што аж дрыжаць цары ў сваіх сталіцах
І ўсе дубовыя левіяфаны,
Якімі іх стваральнік акіяны
Хацеў бы ўціхамірыць,— прывід, мара!
Ты іх, як гэта робіш пастаянна,
Здзьмухнеш убок і з раўнадушным тварам
Глынеш, як гальскі флот пад Трафальгарам.

182

Квітнелі пад напеў твайго прыбою
Калісь Афіны, Рым і Карфаген.
Перамяніўся свет, а над табою
Бяссільны ўсе стыхіі перамен.
Лагоднай лівіцай ля слаўных сцен
Бурчала ты ў гады былой іх славы,
І сёння, калі там застоў і тлен
І новы варвар след кладзе крываваы,
Бурчыш і ва ўсю шыр пацягваешся млява.

Люстэрка чарадзейнае, якое
 Карціны хаасу і Страшны суд
 Паказвае ў гадзіны неспакою,
 А ў штэль — што новы пояс — новы цуд:
 То льдоў палярных чысты ізумруд,
 То светлякі ў каралавых глыбінях.
 Ты — муляр і цясляр, твой вечны склюд
 Пакінуў след на долах і вяршынях,
 Аблічча Вечнасці ў тваіх абшарах сініх.

Цябе любіў я, мора! Вод шаленства,
 Твой гаманлівы, пеністы прыбой
 Мяне прываблівалі з дзён маленства
 Падужацца адвагаю з табой.
 Калі ж, бывала, дзесь над галавой
 Гром грукацеў і воды ў вокамгненне
 Ішлі ўпрыскот гайданкай кругавой,
 Дзіця тваё трымцела ў атрапенні
 На грыве бурных хваль у кіпетні і пене.

ШЫЛЬЁНСКІ ВЯЗЕНЬ

Санет да Шыльёна

Спрадвечны дух! Не знаючы акоў,
 Зіхціш ты, Воля, найясней з-за крат.
 У сэрцах там пачэсны твой пасад,
 Там незгасальная к табе любоў.

І хоць тваіх зняволілі сыноў,
 Забралі ў змрочны, падзямельны лёх,—
 З іх мук Айчына йдзе да перамог,
 Ты ўзімеш крылы ў першым ветры зноў.

Шыльён! Святое месца твой астрог,
 Твая падлога сумная — алтар.
 Каменне пратаптаў тут, як мурог,

Сваёй хадой бясконцай Банівар.
Не выкрасліць ніхто слядоў тых дзён,
Яны тыранству вечны шлюць праклён.

I

Ссівеў я ўвесь не праз гады,
Не ў ноч адну
Ўзяў сівізну,
Як хто з раптоўнае жуды.
Не з працы выгнула мяне —
Ў бяздзейнасці ганебнай быў,
Бяздзейнасцю сябе скрышыў.
Здабычай дадзены турме,
Пакуту цяжкую пранёс.
Я лёсам меў тых людцаў лёс,
Забраны ад якіх былі
Акрасы неба і зямлі.
За праўду бацькаву цярпець
Мне кайданы і клікаць смерць...
Загінуў бацька на кастры,
Не зрокся праўды ён, стары.
І ўсе ягонныя сыны
Звяліся з свету па адным.
Шэсць юнакоў і сам айцец
(Адзін астаўся я з сямёх)
Спаткалі горда свой канец:
Іх вораг знішчыў, ды не змог!
За шчасце роднае зямлі
Яны на смерць усе пайшлі.
Засеклі двух братаў мячом,
Спалілі трэцяга агнём.
У вежу кінулі траіх,
І я — астатні зломак з іх.

II

Ёсць там гатычных сем слупоў,
Дзе мур Шыльёнскі ўглыб прайшоў.
Ёсць там пахмурых сем калон,
Дзе апавіўся змрокам ён,
Куды не дасягае дзень,
Хіба заблудзіцца прамень,
Прабіўшыся нясмела ў гмах

Праз шчыліны ў таўстых мурах,
Каб асвятліць пануры змрок,
Як ноччу багну — аганёк.
Пры кожным слупе колца ёсць,
Пры кожным колцы ёсць кайдан.
Жалеза — люты ягамосць,
Яно нагрызла цяжкіх ран.
Ягоны след — няўгойны след —
Аж покуль кіну гэты свет
І гэту яснавейнасць дзён,
На целе застанецца ён.
Ад сонца ў цемры я адвык,
Гадоў цяжкіх я страціў лік,
Калі сканаў апошні брат,
А я, жывы, лёг з ім у рад...

III

Прыкулі нас траіх яны,
Былі мы разам і — адны:
Не адысціся ні на крок,
Не бачыць брата — змрок і змрок,
Бо пры святле астрожных крат
Чужым здаваўся нават брат.
Нас разлучыў, скаваў ланцуг,
Але злучала сэрца, дух.
Нам забаронены былі
Акрасы неба і зямлі,
Ды вораг мову ўзяць не мог,
Яна лунала праз астрог,
Уцеху несла, песню, сказ,
Надзеі песціла для нас.
Але правяў сцюжай час,
І сум асеў у галасах,
Як рэха ў клятых тых мурах,
І вольнасці не стала ў іх,
І самы гук прыглух, прыціх,
Аж нат здавалася калі —
Не нашы галасы былі...

IV

Я быў старэйшы ад усіх,
Суцешваць іх павінен быў.

І што мага — я ўсё рабіў,
І кожны так рабіў з траіх.
Больш суму з меншага было:
Ён пестуном у бацькі рос,
Бо, як у маці, меў чало
І вочы, што сіней нябёс.
Такому птушаню сядзець
У гэткім выклятым гняздзе!
Прыгожы, як палярны дзень
(А дзень нам прыгажэй з-за крат,
Чым вольны лёт для арлянят),
Ён жоўк без сонца, нібы сад,
Калі ў прочкі лета йдзе.
На ім, здавалася, святло,
Знутры прабіўшыся, жыло.
Юнак — яшчэ дзіця душой —
Заўсёды добры меў настрой.
Ён плакаць мог, ды па другіх,
Калі не мог суцешыць іх.
І слёзы, як з вышынь ручай,
Спагаду неслі праз адчай...

V

Другі быў так жа чыст душой,
З маленства ён імкнуўся ў бой,
На цэлы свет ісці быў рад
І згінуць, стаўшы ў першы рад,
Каб не пятрэць у кайданах!
Душу вымае іхні сквіл!
Цярпеў ён мужа, хоць і чах.
І вось зусім не стала сіл.
Я суцішаў на вуснах стогн,
Уцеху нёс дваім з сямі,—
Той рэштцы любаве сям'і...
Ён змалку быў паляўніком,
Аленяў біў, страляў ваўкоў,
Цяпер жа — кайданы ля ног,
І чорны вір над ім — астрог...

VI

Вакол Шыльёна з году ў год
Леман калыша бездань вод —

Прастор стыхій і царства рыб
На футаў тысячу углыб.
(Акрэсліў так глыбіні вод
Са снежна-белай вежы лот.)
Там за каменнем і вадой
Былі ў магіле мы жывой,
Бо цёмны лёх, што нас сцярог,
Ніжэй вады скляпеннем лёг.
Мы чулі, як гудзе прыбой
І дзень і ноч над галавой.
Калі ж віхор гудзеў зімой,
Да нас за краты пену нёс,
Паветрыў пырскі ў бляск нябёс —
Муры ўздрыгаліся тады.
Я ўздрыгі слухаў без жуды.
З усмешкай мог я смерць сустрэць:
Была б вызвольніцай мне смерць.

VII

Сярэдні здаўся брат спярша,
Згубіла гарт яго душа.
Непераборлівы ў ядзе,
Ён на яду не мог глядзець,
Хоць мы, альпійскія стралкі,
Да ежы ўсякай мастакі.
Заместа млека горных коз
Астрожны роў ваду нам нёс.
І хлеб наш, на пакутны смак,
Слязьмі нявольнікаў набрак
З тых пор праз незлічоны век,
Як чалавека чалавек,
Нібы якую зверыну,
Ў жалезе лютае замкнуў.
Але не ў тым няволі жах,
Што точыць сэрца, як іржа.
Натуру меў такую брат,
Што, і ў палацы жыўшы нат,
Яго спаліў бы сум, як пал,
Без родных гор і стромкіх скал,
Дзе вольным ветрам дыхаў ён...
Ды што таіцца? Ён сканаў.
Я відзеў брата свайго скон
І падтрымаць яго не мог,

Не мог крануць ні рук, ні ног.
Імкнуўся я (дарма, дарма!)
На момант вырвацца з ярма,
Скрышыць жалеззе гэта ўшчэнт,
Каб аж заенчыла ля сцен...
Сканаў...

Прыйшлі тады яны
І знялі з брата кайданы...
Капалі дол у прорве той —
І пад зямлёй, і пад вадой...
Прасіў іх напрамілы бог
(Хоць мала б мёртваму памог),
Каб пахавалі ў месцы тым,
Куды б дасяг святлом сваім
Далёкі дзень. Здалося мне,
Што нат па смерці не спачне
Ён, вальналюб, у прорве той —
І пад вадой, і пад зямлёй...
Я іх прасіў... Дарма, дарма!
У катаў літасці няма:
Схаваны брат мой быў у цьме,
А мне ў адказ — халодны смех...
Зямлёй засыпалі сырой,
Ані быліначкі на ёй...
А зверху помнік — кайданы,
Забойству памятка яны...

VIII

Другі быў кветкаю самой,
Каханы змалку ўсёй сям'ёй.
На ім, як вобраз хараства,
Адлюстраваўся матчын твар.
Для бацькі быў ён мо затым
Лятункам самым дарагім.
І я жыццё сваё бярог
Дзеля яго, як толькі мог, —
Каб рады даць ад злых гадзін
І вольнасць, хоць на дзень адзін.
Бадзёры меўшы ўсё настрой,
Ці то сапраўдны, ці не свой,
І ён, урэшце, на вачах,
Як тая кветка, вяў і чах.
О божа! Жудасная рэч

Глядзець, як адлятае прэч
Душа ў пустыню небыцця
З грудзей, дзе згас агонь жыцця.
Я ў ратным полі назіраў,
Як мужны воін паміраў.
Я відзеў, як шалёны шквал
Клаў каравелы напавал,
І хто ў чым быў — усё адно—
Ішлі, знясілеўшы, на дно,
І відзеў хворых цяжкі скон —
З жудой пачварнаю быў ён...
Але тут быў інакшы жах —
Стаяла смерць у галавах.
Ён сустракаў свой цяжкі лёс
Пакорна, ціха і без слёз.
Ён сумаваў па тых, мой брат,
Хто аставаўся тут, ля крат,
І кпіў са смерці ён самой
Тады ружовасцю сваёй.
Ружовасць ад ягоных шчок
Знікала паступова ў змрок,
Нібы ў вясёлцы прамяні
На недасяжнай вышыні.
З святла празрыстага вачэй
Было ў турме, бадай, святлей.
Ні слова скаргі або стогн
Не ўдаў ён на дачасны скон.
Ён гаварыў пра лепшы час,
Надзею, ўсё шукаў для нас,
Бо я замоўк, быў сам не свой
З утраты самай дарагой.
І ўздыхі, што таіў раней
Ён ад мяне, — штараз цішэй
Мне сталі чутны ў хвілі тэй.
Я прыслухоўваўся — не чуў,
Я клікаў — жах быў уваччу.
Я знаў, што ўжо надзей няма
І што стараюся дарма,
А клікаў, — і здалося мне,
Што гук пачуўся пры сцяне.
Я раптам крутануў кайдан,
Скрышыў жалеззе напалам,
Да брата рушыў — не застаў...
Я толькі ў гэтай цьме блукаў,

Я толькі жыў і дыхаў там
Паветрам клятае турмы.
У ёй скрышылася, у ёй
Тады апошняя звяно,
Найдаражэйшае...

Яно,

Адзінае, было між мной,
Маёй загінуўшай сям'ёй
І краем вечнасці самой...
Ляглі браты, навек ляглі,
Той зверху шчэ, той у зямлі...
Парушыў мёртвага спакой —
Крануў я мёртвага рукой —
І не зжахнуўся сцюжы я:
Была, як лёд, рука мая...
Знябыўся я тады зусім
І толькі думаў аб адным —
Што я жыву яшчэ.

А час

Даводзіць да вар'яцтва нас,
Калі мы знаем, што навек
Нас кінуў любы чалавек.
Чаму я не памёр?

Чаму

Мне кінуў лёс маю турму?
Надзея кажа нам цярпець,
Не дазваляе клікнуць смерць...

ІХ

У часе распачнай жуды
Не знаю, што было са мной.
Згубіў пачуцце я тады
Святла, затым — і цьмы самой.
Стаяў,— ні думак, ані слёз,—
Як камень у каменне ўрос,
Спавіты горам, з гора п'ян,
А ў галаве — туман, туман.
Скрозь цьмяна, просвіту нідзе:
То ноч — не ноч, і дзень — не дзень,
І не астрожны кляты змрок,
Што мусіць аслабелы зрок,—
Пустапарожні скрозь прастор

Без руху, часу і без зор,
Прымацаванасць без акрэс,
Сляпой маўкліваасці навес
Без перамен дабра і зла:
Адна застыласць тут была,
Замёршы акіян быцця,
І ў ім — ні смерці, ні жыцця...

Х

Святло ў душу маю прыйшло:
Птушыны спеў прынёс святло.
Ён змоўк. І зноў дасяг вушэй.
Ці ёсць на свеце што мілей?
Удзячна здзіўлены я быў,
Вачыма навакол сачыў.
І на кароткі гэты міг
Мой неадлучнік — сум прыціх,
Ды хутка зноў прыйшоў назад
Да рэчаіснасці пагляд.
І столь сышлася са сцяной
Каля мяне і нада мною.
І там, праз шчыліну ў сцяне,
Адкуль і сонечны прамень
Ледзь пранікаў на вохкі глей,
Я ўбачыў птушку. Весялей,
Бесклапатней, чым паміж дрэў,
Яна выводзіла свой спеў.
Прыгожая, з блакітам крылц,
А спеў пра тысячу драбніц
І быццам для мяне ідзе.
Над гэту птушку прыгажэй
Нідзе не бачыў я даўней
І не пабачу мо нідзе...
Падобна мне — была яна
Без друга мілага, адна,
Хоць напалову менш, бадай,
Ён быў знаёмы мой адчай.
Прынесла ласку мне ў той час,
Калі апошні брат мой згас,
Ніхто на свеце больш не жыў,
Які б так мною даражыў.
Спяваючы на той сцяне,
Вярнула і прытомнасць мне;

Не знаю, ці была ўжо шмат
Пясняркай вольнаю яна,
Ці толькі вырвалася з крат,
Каб сесці тут, на край акна...
О шчабятлівая! Цяпер,
Як давялося мне цярпець,
Пазнаць няволі горкі смак,—
Табе не зычу аніяк
Падобнай долі, мук цяжкіх,
Як і наогул для жывых...
А можа, гэта прыгажосць —
Нябеснакрылы, райскі госць?
Даруй мне, божухна, мой грэх —
З той думкі брала ў слёзы, ў смех:
Мне ўсё здавалася спярша,
Што гэта братава душа...
Урэшце, спеў яе заціх,
Зляцела птушка з воч маіх
І гэтым самым знак дала,
Што несмяротнай не была.
Хіба ж пакінуць бы пасмеў
Брат брата роднага ў турме
Жывым, забытым мерцвяком
У склепе пад дваіным замком?
Застаўся я адзін-адным,
Як хмарка ў небе веснавым,
Адна на ўвесь шырокі свет,
Як буры ледзь прыкметны след.

XI

Хоць кат — турэмны вартаўнік,
Да слёз нявольнікаў прывык,
Бо не турэмшчык і не кат
Пакуту церпяць каля крат,
Аднак і іхніх душ скала
Якуюсь трэшчыну дала:
Мяне не прыкавалі зноў
Да заімшэлых камянёў.
У перарваных ланцугах
Цяпер хадзіў я ў тых мурах,
Удоўж і ўперак, з краю ў край
Усё вадзіў мяне адчай.
Пасля прыводзіў зноў туды,

Адкуль пачатак быў хады...
Я так абходзіў пакрысе
Усе слупы, куточки ўсе...
Сцярога я, калі ішоў,
Каб не трывожыць братні сцоў.
Калі ж неасцярожны рух
Іх закранаў — сцінаўся дух,
І сэрца у грудзях маіх
Крышылася ад думак тых...

XII

Зрабіў прыступку я ў сцяне.
Не для таго, каб збегчы мне,
Бо ўсіх навечна пахаваў,
Каго любіў і шанаваў,
І свет шырокі за сцяной
Мне быў бы большаю турмой.
Застаўся хоць бы брат, ці сын,
Ці сябра ў горы тым — адзін...
І я шчаслівы быў амаль:
Мяне па іх спаліў бы жаль...
Але цікавіўся з-за крат
Павольны кінучь свой пагляд
На чараўнічы ўвесь прастор,
На характавы высокіх гор.

XIII

Як і ў даўнейшыя часы,
Былі яны ў вянку красы.
Не ведалі раптоўных змен,
Падобна мне, ў задусе сцен.
Тысячагоднія снягі
Пабачыў на хрыбтах вышынь,
І возера, як пас даўгі,
І Роны паўнаводнай сінь —
Ляглі ніжэй, былі бліжэй
Уцехаў для маіх вачэй...
У скалах выкрышыўшы роў,
Струмень па ім звяргаўся, роў.
Каля далёкае гары
Бялелі горада муры.
Былі над імі, як снягі,

Узвівы ветразей тугіх,
Яны ляцелі ўдалячынь
Па сіні вод у неба сінь...
Была там выспачка адна,
Нібы ўсміхалася яна

Мне ў самы твар тады.
Не большай выдалася мне,
Чым наша шыбіна ў акне.
Было там дрэў высокіх тры,
Паўз іх шумелі з гор вятры,
І кветкі слалі далавах
Пялёсткі нежныя і пах —

Тады каля вады...
Глядзеў уніз — адна вада,
Снавала рыбак чарада,
Арол лунаў па-над зямлёй,
Па-над вадой, перада мной.
Праз крат іржавых пераплёт
Я марыў — мне б ягоны лёт!
І вочы ела горыч слёз,
Іх нечуваны сум прынёс...
Я шкадаваў, пракляўшы страх,
Аб перарваных ланцугах.
Калі вярнуўся я назад,
Спакусны кінуў далягляд —
Глынула цьма мяне ізноў,
Цяжарам стала нада мной,
Як блізкага апошні схоў,
Як века над яго труной,
Якога ад бясконцай цьмы
Жадалі выратаваць мы.
Так воля вочы раніць нам,
Што змрок турмы для іх — бальзам...

XIV

Міналі дні, ішлі гады,
Не заўважаў я іх тады,
Не меў надзеі для вачэй,
З якой бы стала мне лягчэй.
Прыйшоў народ нарэшце ў лёх,
Мне волю даць прыйшлі яны.
А я здзіўляцца ўжо не мог
І не пытаў: «Нашто? Чаму?»

Былі уцехі мне адны —
 Ці з кайданоў, ці ў кайданы, —
 Я звык любіць сваю турму.
 І покуль гэты дзень прыйшоў
 Аковы паскідаць далоў, —
 Прытулкам стаў мне мур цяжкі,
 Дзе я ўладар быў, ды які!
 Яны, здавалася мне, тут,
 Каб адабраць мой дом, мой кут,
 Дзе з павукамі дружбу меў,
 На іхні змрочны лоў глядзеў,
 Сачыў за шмыганнем мышэй
 У бляску месячных начэй.
 А хто б сябе трымаў інакш?
 Для нас наш лёс быў замак наш,
 І я меў сілу, як манарх,
 Слабейшым несці смерць і жах.
 Але, мо здзівіць гэта вас,
 Быў супакой заўжды у нас.
 Я нават к ланцугу прывык —
 Настолькі часу ўплыў вялік!
 Таму ўздыхнуў я па турме,
 Калі вярнулі волю мне...

Ліпень 1816

ПРАРОЦТВА ДАНТЭ

Як містычны напеў, скон такога
 жыцця,
 А з паўстаўшых падзей
 цені скрозь мігацяць...

Кэмпбэл

*Прывячэнне*⁴

Я для цябе, халодны мглісты край,
 Дзе быў народжан, але не памру,
 Італіі буйнога песняра
 Запазычаю лад узнёслых струн.

Ды з несмяротнага яго пяра
 Ці ўсіх суладдзяў хараство збяру?
 Даруй мне, лэдзі, цьмяны перыфраз,
 Шурпаты злепак недалужных рук.

Ты, ў росквіце вясны і хараства,
Прамовіш слова: я гатоў спяваць,
Бо толькі тут, на сонечным паўдні,

Такой красой зямля чаруе нас
І з вуснаў любай музыка чутна —
Каго б той цуд да працы не натхніў?

Равена. 21 чэрвеня 1819

ПЕСНЯ ПЕРШАЯ

Свет мітуслівы кінуўшы калісь,—
Замшэў той дзень у памяці людской —
Адчуў я зноў вагу і ціск зямлі,

Бярэмя смуткаў і напасцяў рой,
Ды засцярогу ад зямных згрызот —
Зірк несмяротны — дзесьці страціў свой,

А ён жа веў з прадонняў да высот
І ад пякельных злыдняў бараніў
Пад крыкі грэшных змучаных істот...

Прайшоўшы ачышчэнне ў агні,
З рук Беатрычэ я прыняць бы мог
Анёлскай раці незгасальны німб...

Яна — душа мая, ўсеўладны бог,
Трыяды вечнай таямнічы дух,
Гасця часовага з зямных дарог

Яна вяла ў благаславёны круг —
Без марнай славы і яе спакус,—
Ад зоркі к зорцы, к неба ўладару.

О Беатрычэ, дай сваю руку!
Як доўга цела нежнае гнялі
Халодны мрамур і гарбок пяску.

Маё каханне — дзіва дзіў зямлі,
Другое мне ўжо сэрца не крапе.
Сустрэчы ў небе буду я маліць.

Як голуб крылаў белых не звiне,
Мкнучы дадому, так душа мая
Твой знойдзе след, нічога не мiне.

Рай без каханай не прымаю я.
Мне быў тады ўсяго дзесяты год,
Калі душой ты стала дзей і з'яў.

І зараз я, ссiвелы ад нягод,
Не пагашу агню любові ў вачах,
Струменем слёз не залію яго,

Каб не здушыў выгнанніка адчай.
Не падаўшы прад веліччу наўзнак,
Тыранства па-бунтарску я страчаў,

Ды ў барацьбе са збродняю ваяк
Намарна свае леты разгубіў,
Нянавісці і ганьбы ўведаў смак.

А зараз, з незваротных тых глыбiнь,
Калі аблокi звiснуць з Апенiн,
Я горад бачу, што мяне забыў,—

Фларэнцыі дзiвосныя агні.
Звароту мне няма, пакуль жывы,
Але нязломны я, не скораны ані!

Ды сонца і без хмараў кучавых
Зайсці павiнна, каб настала ноч.
Я ўжо стары і да бяды прывык,

У твар пабачыў гора не адно,
Свет выракся мяне, я ж зрокся зла,
Душу маю ачысціла вiдно.

Не дамагаўся я ні ўхвал, ні ўлад...
Адпомсціць час усім, хто фальшаваў,
Имя ж маё не паглыне iмгла —

Вякі з пашанай будуць называць.
Хоць спіс папоўніць не iмкнуўся я
Тых здiрцаў славы і яе прываб,

Што рвуць працэнт з усіх жыцця праяў:
Людзеі дыханне скарыстаць здатны,
Як добры вецер для уласных яхт.

То класа заваёўнікаў сыны,
Іх вабіць перамог крываваы дым
З гісторыі злачыннай даўніны.

Фларэнцыя, табе я зычу ўздым,
Ты мусіш вольна і магутна жыць.
Ты для мяне нібы Ерусалім.

Я па табе, як бог па ім, тужыў.
Пад крылы нібы птах пісклят малых,
Я прыхінаў айчыну да душы.

Ты ж засцярог не слухала маіх...
Як хіжая аглухшая змяя,
Астатні прагла адабраць уздых

І ў сэрца ўліць свой вынішчальны яд.
Таго, хто любасць да цябе збярог,
Прагнала з воч, каб стаў выгнанцам я.

Каб і на матчын не ступіў парог.
Як горка мне праклятым быць зямлёй,
Дзеля якой і смерць прыняць бы мог.

Ды прыйдзе час расплюшчыць вочы ёй,—
Фларэнцыі за гонар будзе прах,
Развеяны на глебе, мне чужой.

Без літасці мой адабраўшы дах,
Яна збудуе дамавіну мне,
Раскошнае надтрунне ў галавах.

На гэта згоды не даю, о не!
Хай прах, дзе ўпаў, пятрэе без труны,
Недаравальны твой надмерны гнеў,

Край, што карае сына без віны.
Абураных касцей ты чуеш крык:
Яны касуюць твой прысуд страшны!

Узброенай нянавісцю скарыць
Маніўся ты свабодны ўзлёт надзей
І сэрца, што з юначае пары

Сачылася крывёю за людзей.
Як бездакорны твой грамадзянін
Не знаў спакус, не схібіў я нідзе.

І працаваў, не лічачы гадзін,
Каб тыранічны гвельф зацараваў
І мой прысуд з законам пагадзіў...

Так ты, мой горад, мне адараваў.
Пра гэта я забыцца не магу,
Хутчэй Фларэнцыі забуду твар:

Занадта страшны крыўды быў разгул,
Занадта доўга сэрца ятрыў боль,
Каб зменшыць зараз той віны вагу,

Што, ўрэшце, ты прызнала за сабой.
Ды ў смутку аб каханай, як даўней,
К радзіме абуджаецца любоў.

О Беатрычэ! Цяжка помсціць мне:
Фларэнцыя твой перанесла прах,
Знясіліўшы мой навальнічны гнеў,—

Ты апякуеш там забойцаў раць.
Як Марый з Карфагенавых руін,
Зацята праг я ворагаў караць,

Як ён, непрымірымы і адзін.
Начамі сніў я: курчыцца з пакут
Той подлы карнік, што мяне судзіў.

Замест падушкі — помсты, помсты жмут
Гарнуў я у гарачцы да сябе
І праўду клікаў на крывавы суд.

Вось чым жыве знябыты ў барацьбе...
А хто падымецца, гатоў таптаць
Тых, хто яму калісь ламаў хрыбет,—

Хай гэта чыніць боская пастаць.
О літасцівы, я табе хачу
На згубу ворагаў сваіх аддаць.

Тваё ўсеўладства позна я адчуў,
Не бачачы яго жывых праяў,
Ды не сказаў ты мне: не дапушчу,

А да вышынь на шчыт мяне падняў.
Дарэмна ўсё! Зноў ціснуць на чало
Зямлі пачуцці, існасць земных з'яў:

Страсцей знішчальных здраднае кубло,
Чуллівасць сэрца, лютаванне мук,
Бясфарбнасць думкі, летуценняў тло.

І уяўленню змрочнаму майму
Няма спачыну і ў даўгой начы —
Палову веку згадкай абдыму,

Яго злачынствы мушу падлічыць.
Мне засталася жменька год скілець,
Не асляпляючыся больш нічым.

Пасля крушэння, на сваёй скале
Адчаю і загубленых надзей,
Занадта доўга жыў я у імгле,

Каб на мільганне ветразей глядзець,
Калі мінаюць гэты рыф страшны!
Ды я не з тых, што там плывуць, людзей:

Мой век чужы ім, стогны не чутны,
І ліра, падзяляўшая мой лёс,
Складзе аповесць пра той час смутны,

Ён на крыві загубленых узрос.
І хто б увагай верш мой адарыў,
Калі б ён гніюсных дзей не ператрос,

Іх выканаўцаў твару не адкрыў.
Тут ліра ўсхвалявана апяе
Такіх, як я, змарнеўшых да пары,

Змагацца далей — сэрца не стае —
І мусіш на самоце ты сканаць.
Тады, па часе, вартасці твае

Натоўпы ўславаць, і твая труна
Паломнікаў пакліча з тых краін,
Дзе ведалі імя тваё здаўна,

А зараз распасцерлі па-над ім,—
Бо ты цяпер і ёсць імя адно,—
Пашаны непатрэбнай чадны дым,

Калі вакол ужо глухая ноч.
Мне абышоўся дарага той чад:
Смерць — паратунак, але стаць пад нож

Знішчэння духу, звузіць далягляд
І жыць з людзьмі, глухімі давідна,
Каб дзень пры дні захмарваўся пагляд:

Замест бязмежжа — крэпасці сцяна.
Бадзягам стаць, калі нат воўк і той
Ў лагве спакойна можа засынаць.

А я ж — без блізкіх дарагіх істот,—
Ўсё валаку свайго бадзяння лёс,
Няма зычліўца, хто б суцішыў стогн.

Адоран я самотай каралёў,
Ды без улады, што дае вянец.
Як голуб, згадка пачынае ўзлёт

Да Апенін, куды птушына мкне,
Адкуль відаць, як хвалі Арна б'юць
У горад, недаступны для мяне.

Там хлопчыкі мае, у тым краю,
І тая, што прынесла у пасаг
З душой халоднай пагібель маю.

Прыгнёт мяне намоцна забарсаў,
Ды вольны я, хоць змучан барацьбой,
І ў спіс падлюг сябе не запісаў.

Выгнанцам стаўшы, я не стаў рабом.

ПЕСНЯ ДРУГАЯ

Дзён палымяных першаісны дух,
Дух веры той, што слова падняла,
Зрабіла справай і пусціла ў рух,

І думцы зірк агністы надала,
Каб пакаленняў тых пабачыць лёс,
Што з хаасу сусветнага і тла

Стварылі хаас дзей, а ён прынёс
У грудзі форм, яшчэ напаўсырых,
Няўхільнае смяротнасці мароз.

Прарочы дух, што з богам гаварыў
Яшчэ ў Ізраілі, ён азарыў мяне,
Калі ж у тлуме спрэчак мой парыў,

Як «глас у пустцы», сэрцаў не кране,—
То грэх людскі. Пачуццяў чысціня
Уцехаю адзінай будзе мне,—

Другой не меў і у пагодных днях.
Хіба ж дасюль твая не льецца кроў,
Італія? Чым той струмень суняць?!

У пахавальным ззянні ліхтароў
Казалі мне забыць твой страшны здзек,—
Ты ж бо адна, радзіма, дзе я ўзрос,

Найбліжшая, найлепшая павек.
Табе на грудзі прахам я упаў,
Душа ж мая — у мове зноў живе:

Хай пад старой уладай заняпаў
Гаворкі бляск, што свет дзівіў здавён,
Я новай мове свой аддам запал,

Каб водар свежы ў словах быў чуцён,
Каб загучалі ў ёй любоў і час,
Геройства і страсцей цяжкі палон.

Тады свабодна перальюцца ў сказ
Праява, разуменне і прадмет
І слова зазіхціць, нібы алмаз,

Змясціўшы мары, што расціў паэт.
І стане еўрапейскім салаў'ём
Айчыны мова, задзівіўшы свет,

Яе багацці так адродзіць ён,
Што іншыя, як безгалосы птах,
Знямеюць перад моваю тваёй.

І гэта зробіць той, хто праўды смаг,
Каму крыўдзіцелькаю ты была,
Твой Таса, бард, які ў выгнанні счах...

Бяда! Заслона раптам папаўзла
З наступнага, і рынулі вякі,
Што ад вачэй таіла часу мгла,—

Памкнуліся праз морак напрасткі,
І зазыбаліся яны ў вятрах,
Як хвалі ўзбунтаванае ракі.

Не час навалам, бурам не пара,
Глыбока ў нетрах спее землятрус,
Чакае хаас творцу-разьбярэ,

А вырак здзейсніцца ў сваю пару,—
Стыхіі спяць, калі ж ім даць загад:
«Хай будзе змрок!», красу яны сатруць

Тваю, Італія! Ты — райскі сад,
Ды неўзабаве зноў адчуеш меч.
І з-пад тваіх красуючых прысад

Сыноў Адама зноў прагоняць прэч.
Ты ўзорваеш палетак залаты
Адным праменнем, без натугі плеч,

Ды ў свірнах свету — гаспадыня ты.
І неба тваё сіньшае ад хваль,
І зоры незраўнанай ясныя

Па-за смугою, тонкай, як вуаль.
Тут, у панадных месцах, свой палац
Будуе лета, спелячы міндаль,

Імперыі калыска тут была...
І ўсё, што геній радасна тварыў,—
Дзівосны плён, узлёт яго крыла,—

Ўсё фармавала вечны горад Рым.
Майстроў тварэнні прагна ён збіраў:
Яму прыносіў пышныя дары

І уладар, і скінуты тыран.
Найлепшая з усіх людскіх радзім —
Ты ўзрошчвала святога й змагара.

Твой вобраз немагчыма адрадзіць,—
Уява слабне, выпадае кісьць,—
Ён непаўторны на зямлі адзін.

Калі ўглядацца пільна з-пад рукі
Са снежных Альп і адзічальных стром,
Дзе хвой-самотніц кроны-ветракі

Смарагдавым размахваюць крылом,—
Тады завая засціл расхіне
І я пабачу ўсю цябе, суздром.

Італія! Ты сонца для мяне,
І чым бліжэй, тым даражэй той шлях,
Які табе свабоду адамкне.

Каб золкам азарылася зямля,
Ты мусіш вынішчаць улад прыгнёт,
Замеры ўсіх тыранаў спапяляць.

Ужо тут быў, раскашаваўся гот,
А прыйдзе ж гун, германец і француз,
Надзене зноў вандалаў хцівы зброд

Табе ярмо і сцвердзіць твой прымус,
На Палацін падняўшыся ў той час,
Калі імперыя на пыл і друз

Рассыплецца ў свету на вачах.
Рым акрываўлены ўпадзе наўзнак,
І людзі крыкам будуць смерць страчаць,

А з хвалі Цібра знікне сінізна,—
Кроў зафарбуе водсветы нябёс,
Рака зачырванеецца да дна,

Ад трупаў пlynь загнусіцца наскрозь.
Бездапаможна слугі алтара
На літасць бога аддадуць свой лёс,

Не скончаць жрыцы праведны абрад:
Рабаўнікі не грэбуюць нічым,—
Ламбардцы, алеманы — кожны рад

Такой здабычы — рві і валачы.
Звяры гуманнейшыя, чым яны:
Рысь або воўк, наеўшыся ўначы,

Кідае труп і, ад крыві п'яны,
Спяшаецца ў лагво, пад цень бароў,
А гэтыя адлюдкі-дзікуны,

З іх кожны мучыць, катаваць гатоў,
Як нельга Угаліна наталіць,
Так пах крыві зноў гоніць іх на кроў.

І мусяць дзевяць месяцаў усплыць
Над войскам мёртвых, між якімі паў
І Прынц, калі прыйшлося сцяг схіліць.

Каб жыў паўстанец, можа б, адстаяў
Цябе ён, ты не мела б гэтых страт,
Ды вас абоіх роўны лёс спаткаў.

Рым! Францыі здабыча ты ці кат —
Ад Брэна да Бурбона — ўсё адно
Павек не будзе сцяг чужацкі ўзнят

Па-над табою. Але Цібра дно,
Як могільнік. Калі чужынцаў строй,
Мінуўшы По і Альпы, рыне зноў,

Раструшч іх, строма! Захлыні, прыбой!
І, хвалі, затапіце назаўжды!
Чаму абвал хавае пад сабой

Вандроўніка, не чуўшага бяды?
Чаму ты, невялічкі Эрыдан,
Струменьчык каламутнае вады,

Паводкай нішчыш ураджай сялян?
А ці не лепш ахвяры вам шукаць,
Дзе ордаў варварскіх разлэгся стан?!

Камбіза войска палягло ў пясках,
У хвалях морскіх згінуў Фараон.
А вы, струмені і атрогі скал,

Чаму не зрыхтавалі здзірцам скон?!
А вы, вы, людзі! Рыма жыхары,
Што смерці ў твар смяяліся здавён,

Нашчадкі заваёўнікаў старых,
Што некалі і тых перамаглі,
Хто Ксеркса надзіманага скарыў.

Ад забыцця вякі асцераглі
Іх дамавіны. Альпы ж не слабеі
За Фермапілы. Дык чаму ж прайшлі

Спакойна ворагі цераз хрыбет,
Чаму іх стрэў не бездані ашчэр,
А тропы, што праклалі вы сабе?!

Сама прырода, не сплочы начэй,
Зрабіла тут для ворагаў завал,
Але адна не скрышыць іх нашчэнт.

Зямля не хоча больш ліхіх навал,
На помач станьце, смелыя сыны,
Не тым раўня, што гнуцца, як трава,

Пад лоўж хаваюцца, як паўзуны,—
ім не затула крэпасцей муры,—
Паганцы баязлівыя яны.

Хіба ж адвагай вас не адарыў
Аўзоніі мае дзівосны рай?
Ёсць рукі, плечы, моцных душ парыў,

На ўдзіск, змаганцы, наступаць пара!
Ды зерне свары раз'ядае строй,
І вораг жне, сыцеючы з добра.

О родны край, о люд цудоўны мой!
Твае надзеі складзены ў труну,
А ты ж бы мог адразу збіць ярмо!

Што ж трэба, каб ты вольна уздыхнуў,
Каб хараство тваё пайшло ў развой,
Каб з Альп зрабіць нязломную сцяну? —

Яднанне! З ім мы зможам выйграць бой!

ПЕСНЯ ТРЭЦЯЯ

З той прорвы бедаў, што не мае дна, —
Чумы, тырана, ворага, мяча —
Напоўнілася чаша не адна,

Дзе закіпаў і гнеў наш, і адчай.
І ўсё, што тоўпіцца перада мной,
Маім прарочым не абняць вачам.

Прасцяг зямлі і мора палатно
Не змесцяць летапіс людскіх пакут,
Адбіты ў небе гнеўным перуном.

Ён засціць сонца, ясных зораў кут,
Палошчацца, нібы ірдзяны сцяг,
Спіс бедаў спаконвечных і аблуд.

І скаргі нашы ўсё вышэй ляцяць,
Архангелаў разладжваючы хор.
Італія! Разліта кроў наўсцяж,

Пакуты вырываюцца з утор.
Не верыш ты больш літасці таго,
Хто мусіць даць яе вялічны ўзор.

Стогн узлятае з земных берагоў,
Як гукі струн, што ўзрушыў ветру смык;
Анёлаў спевы глушачы тугой,

Турбуе Ўсемагутнага наш крык.
А я, нікчэмнейшы з тваіх сыноў,
Праз несмяротнасць з тла зямлі узнік,

Адоран я свядомасці відном
І поўняй мук. А бура ў твар дыхне,
І схіліцца ахвяра ўціску зноў.

Табе, мой край, з любоўю, як раней,
Тужлівай ліры прысвячаю лад,
Наступнае прадбачу я паўней,

Бо ў смутку паглыбляецца пагляд.
Але натхненне, што табой жыло,
Зіхцела, як праменны вадаспад,—

У выгнанні навярэдзіла крыло:
Калі я лёс твой цяжкі прадраку,
Дык упаду, як зжоўклае сцябло.

Але на міг, пакуль яшчэ не тку
Твае напасці ў чорныя ніты,—
Святла праменьчык дай мне — жабраку —

У беспрасвецці пробліск залаты.
Хай знічкі зазіхцяцца дзе-нідзе,
Твае начы прарэжуць змрок густы,

Каб у красе, што век не ападзе,
З твайго надтрунныя воблік Хараства
Знясільваў смерць у вечнасці хадзе.

І з тла твайго — не марная трава,
Бязмежны розум узрасце ізноў,
Табе ён славу будзе здабываць.

Час прыйдзе, маці, нарадзіць сыноў,
Вучоных, смелых, мудрых і бадзяг,
З табой знітованых крывёй адной,

Як неба з летам на тваіх грудзях.
З іх будуць заваёўнікі краін,
Па хвалях пранясуць яны свой сцяг,

І адкрывальнік светаў не адзін,
Хто новым светам дасць сваё імя.
Табе ж адной ніхто, нат лепшы сын

З высакароднага таго плямя
Не дасць ратунку, не захоча дбаць,
Здабыткаў мець не будзеш, акрамя

Іх славы, іх узлёту, іх забаў:
Чым больш блішчаць, тым болей
меркнеш ты.
Але ярчэй зазіхаціш хіба,

Калі твой збаўца прыйдзе з віднаты
Зламаць уціск, народу волю даць,
Каб зноў вянцом калішняй ясныты,

Адроджаная, ты магла ўладаць,
Хоць варвары няславілі яго,—
Не застанеца іх слядоў бадай.

Запаліць сонца залаты агонь,
Каб ранак ачышчальны азарыць,—
Занадта доўга воблакі з-за гор

Хавалі твар святлістае зары,
А подыхі авернскіх туманоў
Прыгнечаных труцілі без пары,

Каб вязнем стаў іх дух магутны зноў.
Размеўшы засціл гора і бяdot,
Павінен заклік выбухнуць праз ноч!

Прыслушаецца да яго народ,
За мной паэты след у след памкнуць,
Пашыраць сцежку, дзе пачаў узлёт,

Ды раздадуць удалеч паліну.
А ў небе той жа чысціні блакіт,
Што абуджаў на спевы птушыну,

Натхніць іх на узнёслыя радкі,
І будзе веліч і само жыццё
У вершах гарманічных і гнуткіх,

Шмат іх кахання ўславяць пачуццё,
Свабодзе, пэўна, верш складзе той-сёй,
Ды мала хто як след будзе чуцён,

Арліным крылам поўны дасць развой,
Да твару сонца накіруе зірк.
Здаецца ж, гэта вольны вырай твой,

Адважныя і самі, як князі,
А лёт іх нізкі, пыл мятуць пяром,
Гатовы распасцерціся ў гразі

Перад нікчэмнейшым з уладароў,
Спяваюць, не шкадуючы пахвал
І красамоўства пышнага дароў.

Той талент, што ў слове сфальшаваў,
Падманам мову чыстую згнюсіў,
Да таннага падобен хараства,

Што прадаецца і стае на ўсіх;
Той траціць годнасць, зневажае дух,
Каго тыран у госці запрасіў:

Ён раб ужо і сам надзеў ланцуг.
Так гінуць з ласкі божай песняры,
Да трона падышоўшы для паслуг,—

Яны з уціскам больш не змагары,
У іх адна турбота — услаўляць,
Яны і верш павернуць дагары,

Каб толькі лепш пацешыць караля:
Памеры пакалечаць, сэнс заб'юць,
Абы той твор гадзіў і выхваляў.

Так, у цянётах, цягнучы сваю
Цяжкую ношу, і жывуць яны,—
Пакорныя тырана пугаўю,

Складаюць панегірыкі адны,
Калі ж у думцы смеласць ажыве,
Дык здасца здрадай, пабунтуе сны.

Так, баючыся не асмеліць верш,
Жарствы набраўшы ў рот, мармычуць гімн,
Каб праўды гук не вырваўся наверх.

Ды ў вершапісцаў стане немалым
Калісьці з'явіцца на свет пясняр,
Не сплямлены падслужніцтвам благім.

Ён як сапраўдны песень уладар
У шэраг стане сярод роўных мне,
Пакут каханьня несучы цяжар;

Яго слязін смяротнасць не кране,
І, на чале ўсіх спевакоў любві,
За волі спеў ён будзе мець вянец.

Каб Музу прагную заўжды жывіць,
Яшчэ дваіх прышле пазнейшы час
З вытокаў По у чалавечы вір.

Іх талент будзе яркі без акрас,
Але той свет, што першага ўслаўляў,
Пакрыўдзіць іх і абсмяе не раз,

Пакуль не супакоіць іх зямля,
Каля мяне паклаўшы на спачын.
Адзін з іх лірай будзе узнаўляць

Час рыцарства, ўздымаючы на шчыт
Высакародства спраў тае пары,—
На цэлы свет хвала ім прагучыць

Дзівоснай песняй, што паэт стварыў
Праз чысціню сваіх высокіх мар.
Прырода будзе з твора гаварыць,

Так перадасць яе пяснярскі дар.
Другі паэт у звоне лірных струн
Аддасць Ерусаліму сэрца жар,

Уваскрасіўшы даўнюю пару:
Плынь Іярдана, песню пра Сіён
І вербы па-над хвалямі наўкруг.

Змаганне хрысціян узновіць ён,
Калі ўздымаў чырвоны крыж сцягі
І першы крыж крывёю быў хрышчон

Таго, хто паў, каб ратаваць другіх.
І гэты бард зазнае многа страт,
Хоць меў ён славы поўню, як багі.

Дварцовы зброд яго турэмны спрат
Прытулкам міласэрным будзе зваць,
Дзе нібыта Хрыстоў лаурэат

Сваё шаленства ад усіх схаваў,—
Ферара так аддзякуе яму.
Мне толькі смерць мой край ахвяраваў

Або выгнанне, а яму — турму,
З нікчэмнай міласцінай, як старцу.
Нялюдскі вырак, веры я няйму!

Няхай бы мне, я ж разбіваў ланцуг,
А гэты мяккі сціплы чалавек,
Які на свет, як на нябесны цуд,

Вачмі любові ўглядаўся з-пад павек
І шчыраю душою узвышаў
Нікчэмнасць, што расплоджваецца век,

Каб панаваць і добрае знішчаць,—
Што ён зрабіў, каб гэтка мець прысуд?
Ці ж не хапіла б тым смутным вачам

Кахання безнадзейнага пакут?
Такі ўжо лёс: бард рыцарства і ён,
Год змарнаваных скінуўшы луску,

Зняможаныя, свой сустрэнучь скон,
А краю, што й слязіны не ўраніў,
Перададуць яны цудоўны плён.

За мрамур трывалейшы і граніт —
Узбагаціцца той, хто будзе піць
З незамутнёных генія крыніц.

Пасля іх слава ўсіх пачне сляпіць,
Вянком падвойным абвінуўшы край,
І нават гордых алімпійцаў спіс

Не знойдзе ім да пары песняра
З усіх Эладзіных алімпіяд.
Хто ж, Паркі, з вас такі ім лёс абраў?

Мыслення мусіш мець узнёслы лад
І спасцігання незраўнаны скарб,
І кроў, каб хваляй страснаю плыла,

Як пачуцця гарачы пераказ,
І цела, што скараецца душы,—
І вось за гэта ўсё табе ў адказ —

Зглуміць свой талент, руні златашыць!
Дакуль жар-птушак каляровы ўбор
Рваць будзе віхар, як жмуты вішы?!

Так мусіць быць! Бо геній — тонкі твор,
Ён з нежных рэчыў сплечены здаўна.
Жар-птушка ён, яму ў радзімы бор

Ляцець далёка ў даўніх туманах,
Што не прыдатны для чуллівых крыл.
Шмат гіне іх, а калі выжыў птах,—

Зямная пошасць згубіць без пары,
Дух без надзей у роспач упадзе,—
Тады страсцей няўтоленых віры

Заслоняць свет крылатай чарадзе,
І спыняцца вандроўнікі вяршынь,
А каршуны, падсочваючы дзесь,

Адразу кінуцца на іх душыць,
Дзяліць здабычу хціва між сабой...
Змаганца гэтай сіле не скрышыць,—

Ён ацалее, вытрымае бой,
Ніякі ўціск знясіліць не здацён
Таго, хто гартаваны барацьбой,

Навучаны сябе скараць здавён,
А гэты клопат марны найчасцей...
Ды ёсць жа людзі! І між тых імён,

Што лёс суровы неслі без уцех,
Але ў ясноце век свой пражылі,
Імя сваё пабачыць я б хацеў,

Я быў бы горды больш, чым каралі.
Здаюцца Альпаў снежных спічакі
Бліжэй да неба, як зірнеш з зямлі,

Чым кратэр вулканічны, што вякі
З апаленай грудзіны вываргаў
Струмені лавы, россып зіхаткі,

У страшных муках выкінуты згар.
Калі ж праз ноч, шалёную з жуды,
Пажар пякельны нібы адшугаў,

Агонь у нетры скочыць, як заўжды.

ПЕСНЯ ЧАЦВЁРТАЯ

Паэтаў многа ёсць, што з-пад пяра
На продаж не пусцілі ні радка,
Нікчэмнасць у такога песняра

Натхнення не дастане і глытка.
Яны жылі, кахалі, толькі бог —
Іх талент, не выходзіў з-пад замка,

Хоць роўна з геніем сягнуць бы мог.
І смерць іх далучыла ў кола зор,
Якім наземны лаўр не спутваў ног.

Ці ж не вышэй жыцця такога ўзор,
Чым доля тых, хто ў калатні страсцей
Сябе губляе, славу цягне ў двор...

Каб хоць крыху над светам узляцець,
Але, ўзляцеўшы, ў бляску таных шат
Боль ран адчуе, не азнаўшы ўцех?

Паэтаў безыменных вельмі шмат.
Хіба ж паэзія — не дар тварыць,
Добра і зла абняўшы далягляд?

Хіба яна не чуласці парыў?
Паэт імкнецца стаць вышэй за лёс,
Быць Праметэем новае пары

І адарыць усіх агнём з нябёс.
А што ў падзяку? Горыч і падман!
Ён шчодры дар людзям на здзек прынёс,

Ім асалоды большае няма,
Чым сэрца кіпцюрамі здратаваць
І да скалы прыкуць пад неба гмах.

Хай так! Мы мусім гэта ўсё стрываць.
Але майстры з надлюдскай сілай душ,
Каму ўжо гідзіць існавання твань,

Натхненнем аграваюць кодлы сцюж.
Якую б форму ні набыў іх плён,—
Яны паэты,— кожны думкай дуж.

І ў бюсце з мармуру паэт відзён
Часамі больш, чым у сугуччах тых,
Што клаў Гамер,— там красамоўней ён.

Мазок майстэрскі, незраўнаны штрых
Не цьмяніцца ў красе сваёй вякі,
І ўся карціна ў колерах жывых,

Твор бездакорнай майстравай рукі,
Абнажвае падробак мелізну.
Укленчце перад геніем такім!

Ён у майстэрстве неба дасягнуў.
А зазірні ў паэзіі абшар:
Мелодыя там кратая струну...

І думы селянца ў суседстве мар,
З дум узнікаюць вобразы без рам,—
Нічога больш, і тым багат пясняр.

Пяршынства аддавайце мастакам!
Мастак з ярмом прыгнѣту на плячах
Натхненне траціць і згасе сам,

Бо прырастае к генію адчай.
Але ў вяках, што паўз мяне плывуць,
Адкрытыя наскрозь маім вачам,

Перад мастацтвам схіляць галаву,
Як перад сілай знанай на зямлі,
Уплыў яго і ўлада ажывуць,

Што Апелес і Фідый здабылі
У незабыўныя Элады дні.
Каб формы грэкаў шлях у свет знайшлі

І Рыма дух у гмахах зноў узнік,
Навуку чэрпаць будзеце з руін,
Як да былой узняцца вышыні.

Шмат прыгажэйшы будзе новы Рым —
Тварэнне рымлян, ён устане з тла,
І храмаў безліч зазіхціць у ім,

Каб свет здзівіць Італія магла.
Яшчэ стаяцьме строгі Пантэон,
А ў гордых, пад нябёсы, купалах

Мастацтва цуд для ўсіх зямных плямён,
Храм, дасканалейшы, чым першатвор,
Ўздымаецца і стане ўсім відзён.

Укленчаць людзі перад хараством,
Якое з попелу народ стварыў,
І занясуць грахі свае ў прытвор.

Той смелы дойдзі, што ўздымаў мур,—
Мастацтва бог. Яго цудоўны дар
Знайшоў дарогу сэрцы пакарыць.

І што ні здзейсніць гэты уладар,—
Ці то ў правадыра ізраільцяна
Ён ператворыць мармур як разьбяр,

Ці «Страшны суд», разлік за дні жыцця,
Агністай фарбай намалюе так,
Што я адчую холад небыцця,

Ці створыць храм, што мерыцця ўзлятаць,—
Патоку дум і веліч ясных мэт
З маіх крыніц зачэрпае мастак.

Я — гібелін, прыйшоўшы ў гэты свет,
Тры сферы вечнасці перасякаў.
Праз жудасць войнаў пракладае след

Век Хараства, які я прадракаў.
І хоць народ марнее ад бяды,
Народны геній намнажае скарб,

Ягонай сілай край ідзе на ўздым.
Так буйны кедр, які ў пустыні ўзрос,
Зірк цешыць больш, чым пышныя сады,

І чысты водар развявае скрозь.
Манархі спыняць гульні у вайну,
Іх зірк на час прывабіць мірны лёс,

І будзе ім тады за навіну
Красы тварэннем вочы ацаліць,
Мастацтва моц адчуць упершыню.

Так марнатраўцаў хараства зямлі
Прымусіць геній твор свой услаўляць,
Перад красой крывавай меч схіліць.

Мастацтва, што даруе каралям
Здабыткі духу, увядуць у зман:
Навучаць дагаджаць і забаўляць,

Каб манумент меў пры жыцці тыран.
Для пап і біскупаў — нішто мастак,
Яго, як быдла, залыгае пан,

Каб спіну гнуў пад ношай без падзяк,
За грошы мусіць прадаваць свой плён,
А разам з ім душу аддасць бядак.

Хто для народа засяваў загон,
Той бедны сапраўды, але не раб,
А хто шчыруе, каб тлусцеў прыгон,

Той толькі служка панскага двара:
Хоць сам і гладкі, сыты на пагляд,
Ды гнецца прад дзвярыма ўладара.

О ўлада, што вышэй усіх улад!
Як сталася, што ўладары зямлі,
Чыя улада водбліскам была

Твае нябеснай, скіпетр узялі
І топчуць, пагарджаючы, ўсіх тых,
Хто перад імі сцелецца, як ліст?

Тыраны ўпэўнены, што гэта ты,
Тварэц нябёс, на здзек ім даў правы,
А дзеці славы, генія браты,

Імя якіх край шанаваць прывык,
Чаму яны марнеюць дзень пры дні
Ці на шляхах — да велічы — крывых

Павінны доле поўзаць і маніць?
І чым глыбей іх сораму таўро,
Тым і ланцуг каштоўнейшы звініць.

Калі ж народжан геній і узрос
Далёка ад знявагі і спакус,
Вязрадным будзе ад другіх пагроз:

Страсцей усходзіцца ядучы гнус,
Душа сатлее ў гэтай барацьбе.
Фларэнцыя! Нялюдскі твой прымус

Разбурыў дах мой. Я любіў цябе,
Ды вершы помстай дзень і ноч гараць,
Нянавісьць намнажаючы ў жальбе.

І джала труйнае майго пяра
Усё, што дорага табе, перажыве:
Свабоду, чэсць, тваіх улонняў рай,—

Ды нават і таго, чый заўжды верх,—
Тырана, што ў нікчэмнасці страшны...
Без меж і берагоў прыгнёт плыве:

І дэмагогі прыгнятаць здатны,
Але на час, скідаюць іх хутчэй.
Ва ўсіх злачынствах, дробных і буйных,

Зліліся смерць і грэх ў адзін ашчэр.
Тыраны могуць шчыра прысягаць
І так жа шчыра люд знішчаць ушчэнт,—

На ўзор адзін іх кожны век стругаў.
І партыі зацяты правадыр —
Султану брат, ён цісне як мага

І дэспатам становіцца заўжды.
Фларэнцыя! З выгнання першых дзён
Мой дух самотны, праз усе гады,

К табе ляцеў, забыўшы свой праклён.
Выгнанца лёс сумнейшы ад усіх:
Свет для яго, нібы турма, замкнён.

Абсягі мора, змрочных гор масіў,
Як краты, адгароджваюць зямлю,
Куток радзімы, што ў сабе насіў:

І лапінкі вачыма не ўхаплю,
Але, зямлёю стаўшы, як раней,
З радзімым глеем я сябе злію.

Калі ж самотны дух мой супачне
Між родных душ, пазбыўшы неспакой,
Адчуеш ты, як здрадзіла ты мне,

Чаго быў варты сын прагнаны твой.
Ты будзеш кроплі гонару жадна,
Пачнеш хваліцца урнаю пустой.

Не вернецца мой прах к табе, аднак.
Што я зрабіў, бязлітасны народ,
Каб ты, як нелюдзь, гнеў на мне спагнаў,

Не ўзважыў меры ўсіх маіх згрызот?
Я ж быў сапраўдны твой грамадзянін —
І ў мірны час, і ў час ліхіх нягод,

А ты прысуд мне жорсткі ўчыніў.
З-за вечных меж, што раз'ядналі нас,
Ізноў прарочы голас мой узнік:

Тваё няшчасце я вяшчаў ці раз,
Ды засцярог не слухае ніхто,
Пакуль не загрыміць няўмольны час.

Тады, праз слёз нястрыманы патак,
Уразіць вочы ісціны агонь,
І спраўдзіцца, што гаварыў прарок

З сваіх затрунных цьмяных берагоў.

1819

БРОНЗАВЫ ВЕК

Impar Congressus Achilli¹

I

«Цудоўны даўні час»... Мінуў той час!
Ідзе сучасны — наш ён і для нас!
Было ў мінулым шмат вялікіх дзей,—
Для большых стане здольнасці ў людзей!
Прасторы ёсць, размах вялікі ёсць
Для тых, хто гаспадар тут, а не госьць.
Не знаю, плачуць ангелы ці не,
А чалавека гора не міне:
Не мала людзі плакалі даўней.
Чаго? — Каб плакаць зноў, яшчэ мацней.

II

Дабро і зло руйнуюцца на тло.
Чытач! А што ў юнацтве ў нас было?
Наш Піт усім быў ці бадай усім,—
Яго праціўнік так казаў аб ім.

Асілкаў род мы бачылі з табой,
Тытанаў духу, як гару з гарой —
Афон ды Іду — з морам гучных слоў,
Што паміж іх выходзіла з краёў,
Як паміж грэцкіх і фрыгійскіх скал
У навальнічны час эгейскі вал.
Ды дзе ж тытаны, волаты? — Яны
Ляглі ў зямлю — труна каля труны.
Якая смерць магутная! Яна,
Уціхамірваючы ўсё адна,
Безнавальнічнай хваляю ідзе,
Не супыняючыся анідзе.
Глыбокі сэнс старых і новых слоў:
«Ты ёсць зямля, ў зямлю ты пойдзеш зноў».
Жудыне можа зменшыць час ніяк
Там, дзе паўзе бязлітасны чарвяк,
Дзе труны, — розныя такія над зямлёй, —
Зусім аднолькавыя ўсе пад ёй...
У зіхатлівай урне прысак згас.
З ёй Клеопатра прыплыла да нас
Праз мора тое, на якім яна
Антонія перамагла адна:
Прываблены дзівоснай пекнатой,
Ён ад імперыі паплыў за ёй...
І Аляксандра урна, сумны прах,
Цяпер стаіць на нашых берагах,
Якія, прагнуўшы чужой зямлі,
Імкнуўся ён заваяваць калісь.
Бяздумныя імкненні ўсе, няйнач,
Лятункі тыя, той зайдросны плач!
Усю зямлю забраць маліўся ён,
А што з таго дайшло да нашых дзён?
Забыты светам, Грэцыі сваёй
Ён кінуў толькі роспач, неспакой.
Не знаў паўночнай выспы нашай ён,
Тут не стаяў яго ніколі трон,
Куды па смерці лёс яго прывёў,
Дзе прах яго знайшоў апошні схоў.

III

Дзе ж ён, уяўны могуць нашых дзён,
Які манархаў пазбаўляў карон,
Не быўшы з нараджэння каралём,

Нібы Сезострыс, вёў іх пад ярмом?
Яны цяпер, распрогшыся з ярма,
Калі таго, магутнага, няма,
Перад якім змяталі пузам пыл,
Спрабуюць моц сваіх здранцвелых крыл.
Дзе ж той мудрэц і дзіцяне ў адным,
Малы ў вялікім, волат у малым?
Сусвет яму карцёжным быў сталом,
Гульнёй — імперыі, а стаўкай — трон.
Людскія косці пешкамі былі
У той гульні, нячутай на зямлі.
Смяяцца, плакаць можам мы з табой:
Ітог увесь на выпачцы малой.
Як не ўздыхнуць над клеткаю арла —
Яго на здзек нядоля прывяла.
З усмешкай глянь, як гаспадар плямён
Штодзённа сварыцца за рацыён.
Заплач аб тым, як уладар краін
Сумуе пра наедкі, колькасць він.
Ці мала там было драбніц такіх —
Не палічыць нам і не зважыць іх.
Ці гэта той, што каралёў караў
Або іх літасціва надараў?
А хто ж над ім стаяў у гэтых днях?
Хірургаў рапарт, графа балбатня.
Бюст не дазваляць ці пазбавяць кніг —
І ўсё. І ён пакутаваў без іх.
Не знаў ні сну, ні адпачынку той,
Што рушыў свет увесь рукой сваёй.
Ён, што вялікіх мог скрышыць усіх,
Цяпер, як раб, між вартавых сваіх.
Астрожны вартаўнік, нахабны тып,
Да кніжкі запісной яго прыліп...
Ды лепш турма сапраўдная была б,
Чым ні вязніца тая, ні палац...
І хто б калі яго тут зразумеў,
Якую муку ён на сэрцы меў?
На скаргі ўсе адказ адзін: «Закон!»
Віно і ежу прадугледзеў «ён»...
На выспе клімат не па ім? — Дарма!
Такога ў свеце больш нідзе няма!..
А доктар, што на скаргі ўважным быў,
За гэта ў клімат іншы сам паплыў...
Хоць свет і апладзіраваў яму,

Як не парвецца сэрца тут ад мук?
Пагарда ў ім, хваробы боль у ім.
Усё ж дабро бывае пры благім:
Найдаражэйшае з усёй зямлі
Яму да ложка мроі прывялі.
Сяброў і сына вобраз каля ног
Ён у апошняя пабачыць мог...
І хоць здранцвеў дзівосны розум, згас,
Што свет шырокі чараваў не раз,
Усё ж арол пазбыўся кайданоў
І лепшы свет, чым наш, сабе знайшоў...

IV

Калі б адтуль ён мог зірнуць на дол,—
Згасанне б царства там свайго знайшоў.
І пасмяяўся б ён з драбніцы той,
Якою быць жадаў ці стаў якой!
Хоць большы ён заваяваў абшар,
Чым прагнула знайсці яго душа,—
Пазнаўшы ўзлёты велічы, аднак
Пазнаў і заняпаду горкі смак.
Хоць каралі, засеўшы зноў на трон,
Такімі пнуцца быць, якім быў ён,—
Ад смеху не стрымаўся б ён ніяк,
Бяссмертны той над хвалямі маяк.
І хоць турэмшчык жорсткаю рукою
Закрэсліў надпіс над яго труной,
Пакінуўшы імя і пару дат,—
Прайшло імя ў бязмежны далагляд.
Яно дасць веліч гэтым берагам,
Як таямнічай сілы талісман.
І караблі з усіх краёў зямлі,
Калі б яны ля выспы ніплылі,
З высокіх мачт у гэты змрочны кут
Пашлюць яму ўрачысты свой салют.
Як абеліск Пампея вышынёй,
Калона Гальскай славы над зямлёй.
А скалы выспы, дзе ягоны прах,
Атлантыку ўвянчалі у вяках.
Прырода больш стварыла над труной,
Чым пры жыцці ён мог схапіць рукою,
Каго ўрачысты той вянец кране:
Ці вольны дух, ці вязня у труне?

Яму цяпер турботы мала ў тым
 Ці ён жыве, ці нежывы зусім.
 І калі б цень ягоны бачыць мог —
 Аднолькавы і гэты быў бы лёх
 На скальнай выспе, ў шчыліне глухой,
 І Пантэон са славаю сваёй.
 Усё ж захоча Францыя калі
 Для славы, гонару сваёй зямлі,—
 І каб суцешыць тым сваіх сыноў,—
 Прывезці прах з далёкіх берагоў.
 Яна з труной падыме косці ўсе,
 Над пірамідай тронаў узнясе,
 Ператварыўшы ў талісман такі,
 Як Дзю Гесклена ў даўнія вякі.
 Няхай і так. Ды прыйдзе ўсё ж ткі час,
 Калі імя яго абудзіць нас,
 Над светам пройдзе, як набат, яно
 І з барабанам Жыжкі у адно.

V

О, неба! Ён тваёй зіхцеў красой!
 Зямля! Ён — дасканалы вобраз твой!
 Ты, выспа! Славу мецьмеш ад людзей:
 Арлёнкам рос ён у тваім гняздзе.
 Вы, Альпы, першы бачылі уздым,—
 Сто перамог прайшло пасля за ім!
 Рым! Цэзараў тваіх слаўнейшы ён...
 Навошта ж ён прайшоў за Рубікон,
 За Рубікон людскіх святых правоў —
 У статак чужаедаў-каралёў?
 Егіпет! Між тваіх забытых пліт
 У глыбіні вячыстых пірамід,
 Пачуўшы новага Камбіза гром,
 Аж здрыгануўся фараонаў сонм.
 А ў гэты час ад нільскіх берагоў
 Сівыя здані сарака вякоў,
 На пірамідах стаўшы ў шчыльны рад,
 Сналохана глядзелі ў далягляд.
 Гігантаў змрочных абняла жуда,
 Калі ў пустэльні за ардой арда
 Ў шаленстве дзікім бегала ўздагон.
 Грымела зброя там з усіх старон.
 Пясок бясплодны палівала кроў,

Каб нівай плённай мог ён стаць ізноў...
Іспанія, чый Сід на міг забыт
І чый схіліўся перад ім Мадрыд!
Ты, Аўстрыя, чый здрадніцкі пасад
Ён двойчы браў і двойчы здаў назад,
Пачуўшы пра ягоны заняпад,
Дала яшчэ адну з падлейшых здрад...
Род Фрыдрыха наскрозь хлуснёй прасяк,
З ім не сябруе слава аніяк.
Разбіты пад Іенай, свой Берлін
Адаў ён пераможцу. А затым,
Як раб пакорны, поўзаў перад ім,
Пакуль не дачакаў сваіх часін...
Вы, жыхары Касцюшкавай зямлі,
Якую скрозь крывёю залілі
Сатрапы кацярынінскіх часоў...
Вы не забыліся на тую кроў!
Як быццам ангел помсты, над табой
Ён, Польшча, быў і веў цябе на бой,
Каб, як была, такой пакінуць зноў,
З пустэльнію здратованых палёў,
Забыўшыся на жальбу ўсю тваю,
Распрацаваную тваю зямлю,
Пра волю страчаную твой уздых,
Патокі слёз і лямант скарж тваіх,
Што над тыранам — за набат гучней...
Касцюшка! Прагнеш ты, каб найхутчэй
Прышла вайны адплатная пара
З крывёй рабоў і самага цара
Высока сонца ходзіць над Масквой,
Зіхцяць званіцы ў небе па-над ёй.
Масква! Ты ўсім захопнікам рубеж!
Суровы Карл сюды імкнуўся перш,
Ды не дайшоў, хоць і паплакаў шмат.
Усё ж цябе пабачыў Банапарт!
Ды як! — Званіцы, цэрквы, кожны дом
Былі адным ахоплены агнём.
Паліў сваю сядзібу селянін,
Купец запасы ўсіх сваіх тканін,
Кнаты падпальныя даваў салдат,
Палац свой падпаліў арыстакрат...
Масква! Масква! Вулканы ўсіх вякоў
Памерклі ў водблісках тваіх агнёў.
Памерк Везувій, той, што вабіць так.

Стаяць, Масква, ты будзеш і тады,
З усіх краін здзіўлёных разявак.
Ты незраўнанай будзеш заўсягды,
Калі агонь інакшы прыйдзе.

Ў ім —

Усе імперыі згараць на дым!
А сцюжа лютая! Урок які
Дала ты ўсім захопнікам цяжкі!
Ты ільдзяным павеяла крылом
І стан варожы ахінула сном.
Заснуў навек пад коўдрай снегавой,
Пад кожнаю сняжыначкай герой...
Які жажлівы дзюб твой, кіпцюры!
Яны душу вымаюць без пары...
Гукаеш, Сена, марна ты дамоў
З зямлі чужой вясёлых юнакоў.
Не лі у кубкі, Францыя, віно:
Не будзе імі выпіта яно.
Сваёй крыві ў халоднай той зямлі
Больш, чым віна ты маеш, разлілі...
Ляглі, як муміі, твае сыны,
Ў сумётах снегавых ляглі яны.
Праменнем зыркiм перамог усіх
Не адагрэеш ты сыноў сваіх.
А заваёўнік вёз трафей — вазок.
Падбіты ён, як і яго сядок...
Раландаў рог гучыць з далін ізноў,
І нездарма — ізноў ліецца кроў.
Пры Люцыне, дзе швед калісьці лёг,
Ён, на нядолю мо, жывым застацца мог.
Пры Дрэздэне гнаў дэспатаў траіх.
Чацвёртым сам нядаўна быў для іх.
Хадзіла шчасце доўга разам з ім,
Цяпер, прыстаўшы, кінула зусім.
Тут ад ільва шакал саксонскі ўцёк
Да медзвядзя, ваўка, лісы ў куток.
І вось цяпер магутны цар лясоў
У распачы сабе шукае схоў.
З бяды адной ён да другой ідзе.
Няма яму прытулку анідзе.
Вы, ўсе!
І кожны!
Францыя, зважай!
Нібы чужынскі плуг арэ твой край!

На кожным кроку быў упарты бой,
А здрада ўсё закрэсліла сабой:
Яна прыйшла з Манмартраўскіх узвышш,
Прыйшла у твой зганьбованы Парыж.
Ты, выпачка! З цвярдзін тваіх відна
Этрурыя і мора ўсё да дна.
Дала ты гордасці яго спакой,
Каб дачакаўся раты ён сваёй,
Каб зноў прыйшоў да родных берагоў,
Нявесту сумную пабачыў зноў.
О, Францыя! Як спатыкаў народ
Яго ў незабываны той прыход!
Крывавае, дурное Ватэрлоо!
Яно людзям і свету давяло,
Што недарэкі плён збіраюць свой
Ці здрадай, ці памылкаю чужой...
Святой Алены засмучоны край,
З бязлістасным турэмшчыкам! Зважай!
Тут Праметэй гукае у прастор
Да мора, сонца, да зямлі, да зор.
І да ўсяго, што ў славе, поўна сіл,
Схіляе ён ці ўжо раней схіліў;
Чыё імя праройдзе з роду ў род
З хадой бясконцай незлічоных год
І будзе ўсім гучаць як завет,
Пакуль існуе наш бязмежны свет;
Яго істота ўсім урок дала,
Урок адзіны — не тварыце зла!
Адзін бы крок да добрага — і ён
Зачараваў бы ўсіх, як Вашынгтон.
Ды ён зрабіў той крок адзін — да зла,
І ганьба вечная на ім лягла.
Здабыў ён шчасце, а спажыць не мог,
Той, што на троне быў амаль як бог:
Айчыне — Цэзар, свету — Ганібал.
А лёс які ён сумны напаткаў!
Не цяміў ён, не думаў ён аб тым,
Як перад славай многа марнаты.
Што заваёўнікі? Ці мала кніг
Напісана пра дзесяць тысяч іх!
І пераважыў іх мудрэц адзін.
Да бліскавіцы ключ знайшоў Франклін,
І слава вечная жыве яму.
Жыве яна і волату таму,

Які здабыў свабоду і спакой
Свайму народу і зямлі сваёй:
Пра Вашынгтона водгалас такі
Ішоў, ідзе і пойдзе праз вякі.
І Балівару славу узнясе
Свабодны свет за подзвігі усе,
А для Пізара, ўсіх рабаўнікоў
Не знойдзе ён ніколі добрых слоў.
А ты, Атлантыка свабодная,
Каго ахоўвае ўся моц твая?
Прах дэспата, яго апошні сцоў,
Цара цароў, раба паміж рабоў,
Што міліёны вызваліў людзей,
Каб закаваць ізноў, яшчэ мацней,
Стаптаўшы ў прах закон людскі і свой —
Ён блытаўся між тронам і турмой...

VI

Вы гляньце! Іскра бліснула ізноў!
Хвалюецца ў іспанскім сэрцы кроў!
Той горды дух, што маўраў выгнаў прэч,
Праз восемсот гадоў узняў свой меч.
На той зямлі, дзе сонца жар вялік,
Гучыць здаўна — «іспанец — рабаўнік!».
Дзе йшоў захопнік люты па касцях,
Дзе Кортэса, Пізара веяў сцяг,
Там Новы Свет сапраўдны, поўны сіл,
Патамак вальналюбны ўстанавіў.
Юнацтва дух ізноў займеў народ,
З якім ён гнаў калісь персідскі флот
Ад берагоў, дзе Грэцыя была...
Не! Не была, а ёсць, бо аджыла!
За справу ўсеагульную на бой
Злучаюцца мільённай грамадой
Рабы Усходу, Захаду рабы.
Адзіны сцяг адзінай барацьбы
Ўзнямаюць Анды і узняў Афон.
Так светы два ў адзін яднае ён.
Грэк меч Гармодаў падымае зноў.
Чыліец прэч прагнаў чужых паноў.
Спартанец зразумеў, што ён — ёсць грэк.
Стаў мексіканец — вольны чалавек.
Атлантыкі сівой дзевяты вал

Пачаў лажыць тыранаў напавал, —
Каля мяцежнай Францыі прайшоў,
Пабыў ля Геркулесавых слупоў,
Крануў Кастылію, нібы набат,
Дапамагчы Аўзоні быў рад,
Віры Эгейскія узяў сабой,
Ды змоўк, згадаўшы Саламінскі бой:
Стыхія вод слабей людзей жывых,
Тыран не здолее суцішыць іх, —
Народы ж у пакуце і бядзе.
Ім дапамогі не даюць нідзе.
Праз бой стыхій прыняў шырокі свет
Свайго веравызнання запавет!
Спустошана ўсё на астравах,
За ворагам — разня, пагромы, жах.
Далёкія і блізкія сябры
Чакаюць спакайнейшае пары,
Калі пабольшае прыбытак ім, —
Дапамагаюць языком сваім...
Лепш люты вораг, чым фальшывы друг!
Мацнее хай вольналюбівы дух!
Айчыну вызваліць ад кайданоў
Змаганне толькі ўпартае сыноў!
Не, варвар з маскай міру — цар рабоў —
Не можа зняць з народаў кайданоў!
Лепш, мабыць, ёрмы гордых мусульман,
Чым муштра пад чужацкі барабан!
Лепш праца вольная і вольны стан,
Чым у ярме стаяць каля варот,
Рабом рабоў. Дзе, больш таго, народ,
Нібы жывёла, мерыцца гуртом
І раздаецца па панах царом.
А тым панам салодкі сніцца сон,
Як у Сібір людзей вывозіць ён...
Лепш у пустэльні дзе з вярблюдам жыць,
Чым у мядзведзя чалядзінцам быць!

VII

Не толькі ў старадаўняй той зямлі,
Дзе Час і Воля разам расцвілі,
Дзе змрочнай хмарай інкаў даўні род
Ідзе, нібы дзівосны карагод,
Зарэе, — не! Іспанец стаў на бой,

Пагнаў захопнікаў з зямлі сваёй.
Не Карфаген або магутны Рым
Прыйшлі ў зямлю яго з мячом сваім,
Не бестыя-вандал, не злы вестгот
Ідуць навалай на яго народ;
І не Пелагій з глыбіні вякоў
На бой склікае ўсіх сваіх сяброў:
Жніво ўсё зжата тое. Хіба маўр
Пра тыя дні, ўздыхнуўшы, ўспамінаў.
З вясковай песні прагучыць калі
Пра тых, другіх, што тут калісь былі:
Абенсерагі, зэгры — ўсе яны
Былі і адышлі шляхам адным.
Улады, веры іх, мяча — няма.
Але цяпер прыйшла жуда сама:
Кароль-ханжа. З ім люты кат-манах,
Шпік інквізіцыі. Яны ў кастрах
Людзей палілі, каб нажрацца мог
Каталікоў бязлітасны Малох.
Ён і глядзеў на гэны дзікі фэст,
Разгул крывавага аўтадафэ,
Упяліўшы халодны свой пагляд
На тых ахвяр, што сек і нішчыў кат...
Кароль бываў ці жорсткім, ці слабым,
А найчасцей — і першым, і другім;
Гультайства гонарам было ў вяльмож.
Іх заняпад радзіўся ад яго ж.
Зусім прыніжан быў звычайны пан.
Нікога не было ніжэй сялян.
Ды не было бяднейшых, чым яны.
І беглі людзі з роднай стараны.
Бязлюдзеў край. Грамады караблёў
Без ветразей стаялі, без рулёў.
Звялася ў войску сіла ўся амаль,
Як і таледская звялася сталь...
Заморскі край не шле дарункаў той,
Што за яго — сыноў вадзіла ў бой.
А мова тая, што была гучней,
Чым родная для шмат якіх людзей
І што цудоўным хараством сваім
Была раўня тваёй, вялікі Рым, —
Цяпер забыта, як і ты сама,
Іспанія! Шляхоў табе няма?!
Такой была — павінна стаць другой!

Сцяг нумансійскі кліча ўсіх на бой!
Тарэадор! Паўстань хутчэй ізноў!
Тарэадор! Фаларскі бык зароў!
Паўстань, гідальга! Меч спіскай дужэй!
Раздайся кліч: «Іспанія — дружней!»
Дружней, шчыльней жывы замкніце круг
Сцяной нязломнай баявых кальчуг.
Несакрушальны дайце зноў заслон,
Які не змог прабіць Напалеон.
Вайна! Адвага і пякельны жах...
Бязлюддзе на здратованых палях...
Нябожчыкі на вуліцах пустых,
Крывёй залітая зямля ля іх...
У Сьеры дзікай партызанскі стан.
Не пройдзе вораг там, дзе партызан!
Праславілі навекі змагары
Сябе і сарагоскія муры...
Геройства векапомнае дзяўчат
Вышэй геройства амазонак нат,—
За чэсьць і шчасце роднае зямлі
Яны дарогай баявой ішлі...
Славуця таледскія клінкі,
Славуця іспанскія стралкі,—
Арлінавокі у стралкоў пагляд,
Несакрушальны ў іхняй зброі гарт!
А коні андалузскай стараны —
Найлепшыя на свеце скакуны...
Агнём Масквы ахоплены Мадрыд,
У кожным сэрцы ўваскрасае Сід!
Была ты, ёсць, павінна быць такой!
Паўстань жа, Францыя, услед за ёй!
Здабыўшы волю для дзяцей сваіх,
Яе ты заваюеш і для ўсіх!

VIII

У-га! Кангрэс! Па назве — самы ён,
Што ў Новым Свеце скасаваў прыгон!
Ці, можа, гэтага чакаць і нам,
Еўропы спарохнелае сынам?!
На гэты кліч ідуць, як Самуіл
Супроць Саула, ў росквіце ўсіх сіл,
Тыранам пагражаючы бядой,
Вяшчальнікі свабоды маладой:

І Патрык Генры, Дэмасфен лясоў,—
Закляты вораг турмаў, кайданоў;
Ідзе упарты, мужны Бенджамін,
Які маланку сунімаў адзін;
І Вашынгтон, саромячы усіх,
Што церпім дэспатаў дасюль сваіх.
Даўно ён радзіў павыкідваць вон
І кайданы, а разам з імі — трон.
Ды ўсё ж ткі хто ўвайшоў у той Савет,
Каб ратаваць ад смуты цэлы свет?
Святую назву хто згадаў ізноў,
З якою вызвалалі там рабоў?
І абвяшчалі вольным род людскі
На свеце ўсім і на усе вякі?
Ды хто усё ж ткі ў ліку тых траіх,
Хто тыя суддзі праведныя ў іх?
Як малпа чалавеку не раўня,—
Далёка ад святога іх трайня!
Як ні круці, не выйдзе і на жарт
З трох дурняў тых адзін хоць Банапарт.
Былі багі ў Егіпце разумней,—
А ў іх жывёла ўся была цішэй:
Закуткі добра ведала свае,
Дзе гаспадар-бог есці-піць дае.
А нашай мала ежы і пітва.
Быкі, сабакі пруща ад хлява:
Сабака гаўкаць, бык — басці ідзе.
Няма адхлону нам ад іх нідзе.
У жаб Эзонавых быў лепшы стан:
Стаяў над імі нежывы цурбан,
А наш гайдаецца туды-сюды,
Зацятай злобы повен заўсягды.
Ён глушыць тупасцю сваёй народ,
Каб буслу менш было пасля турбот.

ІХ

Верона! Бляск трох велічных свяціл
Патройнай сілай над табой свяціў.
Вось гэта слава! Што там перад ёй
Джульеты прах з Джульецінай труной!
Чаго «Кан Грандэ» — «Пёс Вялікі» варт,—
Асмелюся я даць і пераклад,—
Каля такіх вяльможных мапсюкоў,

Завод якіх ад царскага пайшоў?
І твой Катул, паэт сапраўдны твой,
Хоць лаўры ўжо на галаве другой?
І твой тэатр, што зачароўваў Рым?
Твой мур стары, прыпынак у якім
Знайшоў выгнанец Дант на схіле год,
Так і не выйшаўшы з тваіх варот?
Шырокі свет яму тут стаў турмой,
Замкнуўшыся тады ў табе адной...
О, каб замкнула ты ў мурах сваіх
Навекі гэтых дэспатаў тваіх!
Пастаў і помнік ганьбе, крыўдзе ўсёй,
Што спавіла зямлю ўсю гаркатой...
Нашто тэатр? — Ды вось ён —

з'езд паноў!

Дзе лепшую б камедыю знайшоў?!
Зіхціць тут зорак на істужках шмат,
Глядзіць народ на іх з астрожных крат...
Італія! Бі ў далані мацней!
З ланцужным звонам — воплескі званчэй!

Х

Якая пышнасьць! Вось ён — хлюст і цар,
Аматар вальсаў і жаночых чар.
Ён самаўладца ў войнах і жыцці.
Такога дэспата другога не знайсці.
Калмык на выгляд, розумам казак,
Яшчэ ў адлігу ён і так і сяк,
А як мароз усходзіцца мацней,
Тады і ён цвярдзее для людзей.
Пагаварыць ён пра свабоду рад,
Ды толькі так, каб больш паставіць крат.
Не ганіць, хваліць ён і мір-спакой,
А сам радзіўся і памрэ з вайной.
Свабоду грэкам дакляруе ён,
Іх заклікаючы пад свой прыгон.
Палякам сейм дазволіў, а затым
Ім загадаў маўчаць у сейме тым.
Як бы сардэчна ён хацеў паслаць
З Украіны сціплай, задумёнай раць
Яе сыноў, вясёлых парубкоў,
Аж да іспанскіх далніх берагоў,
Каб там іспанцаў правучыць маглі.

Зазіхацеў бы як ён сам, калі б
Мог у Мадрыдзе пабываць тады!
На поўдзень ён імкнуўся заўсягды...
Каго пытанне гэта не кране:
З Масквою лепей сябраваць ці не?
Далей! Цябе натхняе цэзка твой,
Ды і Лагарф, настаўнік твой, з табой.
Знайдзі ж ты скіфа, ля Іберскіх скал,
Што ў Скіфіі твой цэзка адшукаў!
Згадай прытым, юнак немалады,
Як продак твой на Пруце лез з бяды.
Пакліч на раду ты кабет старых.
Хоць Кацярыны больш няма між іх!
Іспанія багата мае скал—
Як бы мядзведзя леў там не задраў!
Пры Херасе ушчэнт быў знішчан гот,
І Банапарта перамог народ!
І для цябе там пачастунак ёсць,
Аж паляціць твая па ветру поўсць.
Лепш меч на плуг табе перакаваць,
Лепш цаліну пустэльную ўзараць,
Ад рабства вызваліць народ лепш свой,
Чым кідацца туды сторч галавой.
Табе маленькі гонар з бізуна.
Дзе гвалт і ўціск — няслава там адна.
Іспанскі край багат сваёй зямлёй,
Ёй непатрэбен твой смярдзючы гной.
Хапае хлеба для сябе ў яе.
Для ворагаў яна не засяе!
Там сытыя, між іншым, каршуны.
А можа, ты нясеш ім свежыны?
Ты трупаў пастаўшчык, а не салдат!
Не ўстанавіць табе там новых крат!
Я — Дыяген. Царам не друг, не брат.
Ты сонца заслانیў мой далягляд!
Я — Дыяген — лепш стаў бы чарвяком,
Чым стаць такім, як Аляксандр, царом.
Хто хоча быць рабом — хай будзе ім,
А Дыяген не быў, не хоча быць такім!
Яму і бочка — трывалейшы схоў,
Чым пышныя палацы для цароў.
Шукаючы і днём з агнём людзей,
Ён на цароў ліхтар не навядзе.

XI

Што ж Галія, ўсіх «ne plus ultra»⁶ рай,
 Іх гадавальнік, іх радзімы край?
 Там ладу мала, а бязладдзя шмат.
 У шуме, вэрхале яе палат
 Прамоўцаў заглушаюць галасы,
 Па зале рэхам носіцца: «Хлусы!»
 У нашых брытаў схопіш сэнс хутчэй.
 Тут языкоў больш, мабыць, чым вушэй.
 Тут сам Канстан з трыбуны лезе ў бой,
 Каб сэнс давесці шпагаю сваёй.
 Француз, чым слухаць, лепш паб'ецца з кім,
 Хоць бацька родны будзе перад ім.
 Ён лічыць, чым мянташыць языком,
 Лепш растлумачыць справу кулаком!
 Трымаўся думкі адваротнай Рым:
 Прамовай Тулій мур кранаў у ім.
 А Дэмасфен — той іншы прыклад даў:
 Са «словам» «дзею» ён і аб'яднаў.

XII

А дзе ж манарх? Абедаў? Ці жывот
 Яго нястраўнасцю кідае ў пот?
 Няўжо начынкай здрадніцкі пірог
 Яго вялікасці пашкодзіць мог?
 А мо мяцеж пачаўся ў войску дзе
 Ці ў кішках рух спыніўся пры ядзе?
 Ці кухар-карбанарый вінават—
 Сумысля недасмажыў карбанат?
 Або дыету доктар загадаў?
 Відаць, што ў Францыі уся бяда
 Была заўжды і ёсць для каралёў—
 Ад кухні здрадніцкай, ад кухароў.
 Класічны Людвік! Справа ўся ясней:
 «Жаданым» быць жадаеш для людзей!
 Нашто ты кінуў Гартвел ціхі свой
 З паэзіяй, са смачнаю ядой?
 Народу ад цябе карысць адна:
 Твая улада горш ад бізуна.
 Ты па сваёй натуры гастраном,
 Сядзеў бы за абедзеным сталом!
 Наогул, ты прыемны ягамосць,

Нядрэнны гаспадар, жаданы госць.
Ты і паэтаў ведаеш так-сяк,
Ты і ў закусках разумееш смак,
А што дзяржавай кіраваць — ніяк!
Табе падагра клопату дае
Больш, чым трываюць сілы ўсе твае.

ХІІІ

Ці можа быць, каб я хвалу не ўзнёс—
Сваёй айчыне гордай — да нябёс?
«Мастацтвы... слава... наш магутны флот...
Георг... дзяржава... горды наш народ...
На выспах скалы, аж за далагляд...
Падаткам трэба падтрымаць урад...
І Велінгтон, сівы герой вайны,
На востры нос павесіў шар зямны...
І Ватэрлоо... і гандаль... шмат дарог...
(Маўчы лепш пра падаткі і пра доўг.)
Не задрыжала у Каслры рука,
І брытвай ён сябе — як гусака...
А маракам — не страшны гром і шторм!
(Для рыфмы не краніце як рэформ!)»
Такія тэмы! Пісана па іх
Багата самых разнастайных кніг.
Перапяваць не буду іх ізноў,
Для новых тэм нам хопіць новых слоў.
І рыфмы знойдуцца для іх званчэй,
І сэнс іх будзе значна цікавей.
Твой геній, Канінг, ясны розум твой
Прыносяць столькі сілы маладой,
Што над парламенцкаю праснатой
Твае зіхцяць, як зоркі над зямлёй.
За ўсе прамовы — мудраму хвала!
А торы нашы прагнуць толькі зла.
Ты глянь на вочы іх — у іх вачах
Ты прачытаеш ненавісць і страх.
Склікае лоўчы ўсіх сваіх хартоў,
Яны бягуць на трубны гук рагоў
І да таго бягуць, хто ім трубіў,—
Ды не з замілавання іхні сквіл!
Тым больш двуногаму звяр'ю не вер:
Лягчэй мяняе шлях двуногі звер.
Твая падпінка можа ашукаць,

І царскі конь пачне на ўсе кульгаць.
Няхай няёмка ступіць капытом,
Дык сядзе ў гразь надоўга з седаком.
Вось так, з такіх якраз жывых прыгод
Жывёлу пазнаюць, яе завод.

XIV

Мая айчына! Ці дасі мне сіл,
Каб зграю вырадкаў я закляйміў,
Якая горка плача аб вайне,
А шчасце наша — мірны час — кляне?
Нашто яны існуюць на зямлі?
Каб паляваць, галасаваць маглі?
На збожжа дачакаць вышэйшых цэн?
Ды збожжа, як і ўсё, што прах і тлен,—
Як лаўры, заваёўнікі, цары,—
Цану сваю трымае да пары.
Вы згінеце, як знізіцца цана!
Для вас жыццё шчаслівае — вайна.
Нашто пазбаўлен трона Банапарт,
Калі даваў ён вам прыбыткаў шмат?
Знішчаў ён царствы, а пасля ўсіх змен
Для вас ішло павелічэнне цэн.
А з ростам цэн у лордаў рос живот:
Аграрная алхімія — даход!
Як паслізнуўся дэспат пад Масквой,
І вы заплакалі з сваёй цаной.
Што вам дае ў выгнанні Банапарт?
На троне быў бы большага ён варт!
Знішчаў ён скарбы, свет заліў крывёй—
Вам адплаціла Францыя сваёй!
Было затое збожжа даражэй,
А вам цяклі прыбыткі ад людзей:
Прыносіў грошы ў тэрмін вам народ
За хлеб, арэнду з пустак і балот.
Дзе ж той плацельшчык з поўнай калітой?
Дзе моцны эль, які пілі з табой?
Чаму на пусткі попыту няма,
Ніхто балот не хоча больш займаць?
Дзе зыск на зыск; дзе з гроша сто грашоў?
Адкуль ён, гэты чортаў мір, прыйшоў?
Нашто і хто ў парламент цягне план,
Каб дапамогай падтрымаць сялян?

Ад думкі той вам галава баліць,
Што бедны стане лепш на свеце жыць.
Лягчэй людзям, — тлумачыце вы нам, —
Калі ўсе грошы аддадуць панам.
— Павысіць курс, падняць вышэй даход, —
Пра гэта марыць «чулы патрыёт».
А калі не, — крычыць пагрозна ён, —
Міністраў мы павыганяем вон.
І булкі стануць меншыя вагой,
Хоць не паменшаюць яны цаной.
Пагоршала «хлеб-рыба» на вачах:
Змяльчэла мора, жар у печах счах?
Ад усяго багацця тых часін
Застаўся толькі запавет адзін:
Цярпі, сціскайся, лепшага чакай
І на жыццё сваё не наракай,
Калі шчаслівага білета лёс
У латарэі шчасця не прынес.
Сябе ён будзе суцяшаць адным,
Што ён шчаслівы розумам сваім.
Хто Цынцынатаў бачыў, як яны,
Тых самых гнусных сейбітаў вайны:
Наёмны меч араў перад сяўбой,
А паліваў зямлю — крывёй людскоў...
Калі стагнаў, пакутаваў народ,
Яны тады падлічвалі даход.
Піла іх зграя злая з году ў год
Людскую кроў, людскія слёзы, пот.
Навошта ўсё? — Даход, даход, даход!
Яны кляліся ўсе пайсці ў паход
За Англію сваю, за свой народ.
А засталіся жыць — лічыць даход!
Ім мір страшней, чым бедны недарод.
Вайна для іх — даход, даход, даход!
Яны айчыну любяць вельмі ўсе,
Пакуль у іх кішэні не трасе.
Як толькі грошы звыдаткуе ён,
Шукае, дзе б знайсці за гэта плён:
Ці нельга як падвысіць абарот.
Не? К д'яблу ўсё! Гані вышэй даход!
Іх зло, дабро, іх шчасце без турбот,
Жыццё і смерць — даход, даход, даход!
Ты першародства за абед прадаў,
Пасля хацеў яго вярнуць, Ісаў.

Ізраіль доўг спагоніць заўсягды!
Ты менш бы еў, больш думаў да яды!
Так і мілорд, нажэршыся крыві,
Цяпер свой твар на раны не крыві!
Няўжо за вас здабыткі ўсе
Народ, айчына ў банкі панясе?
За ўсе прыбыткі вашы, ўвесь даход
Плаціць павінен бедны наш народ?!
Яшчэ і цэрква: ўсё ў яе не так,
То верных мала, то на грошы брак.
На боскі крыж жагнаецца прэлат,
А сам шукае цёпленькіх пасад.
Дзяржава з цэрквай ад пачатку дзён
Ніяк дагэтуль не падзеляць плён.
З часоў патопу сварка ў іх ідзе,
Як абабраць бы ім спрытней людзей.
З авечак воўны панастрыг біскуп,
А рэшту ўсю купец ці банк даскуб.
Яны будуюць новы Вавілон.
Твой сумны час прыходзіць, Альбіён!
Чаму ўсё так? Каб сыт быў і адзет
Аграрый, сквапны скнара-чужаед,
Што, як мурашка ці падземны крот,
Ніколі свой не задаволіць рот.
Да тых істот пачварных, абібок,
Ідзі хутчэй, вазьмі у іх урок,
Каб ты да сэнсу рэчаў сам дайшоў,
Пазнаў, чаму ліецца наша кроў,
Адкуль падаткі і дзяржаўны доўг,
Хто сатварыць яго і як памог.

XV

Пара плысці між новых Сімpleгад,
Пагрозных скал — фінансавых палат,
Дзе б Мідас шчасця больш пазнаў цяпер:
Сніў золата б, а меў бы — стос папер.
Быў у Альцыны багацейшы скарб,
Чым наша Англія ўся мець магла б,
Калі б у кожным атаме сваім
Яна была каменнем дарагім.
Банкуе Шчасце, Бізнес ход вядзе.
Аж свет дрыжыць, пакуль гульня ідзе.
Багат наш край! Не мірам, не вайной,

Не золатам, віном або рудой,
Не ханаанскім мёдам з малаком
І не грашыма (з вэксаляў жывём),—
Нідзе няма другіх такіх краёў,
Дзе больш было б прыблудных гандляроў.
Ім зубы Джон-кароль даўней лячыў,
Цяпер на царскі рот яны ўрачы.
Урады, рэчы, грошы ў іх руках.
«Ад полюса да Інда» іх размах.
Пацёра іх баронаў-махляроў
Падтрымліваюць дэспатаў-цароў:
Пазыку мае ў іх банкрут-тыран
І дэспат кожны на свой скрутны стан.
Ці ж гэта ўсё? — Калумбія ў залог
Нясе ім плён нялёгкіх перамог.
Махлярская «спагадная» рука
Сок цісне і з іспанца-жабрака.
Без іхняй дудкі нават рускі цар
Пачаць не можа свой паходны марш.
Не меч, а моц, што ў золаце, вядзе
Да перамогі на вайне людзей.
Дзе хочаш адшукаюць без бяды
Біблейскую айчыну два «сябры».
Яны ўдваіх заціснулі і Рым:
Не горш, а лепш, чым гуны, селі ў ім.
Залежыць свет шырокі наш ад іх,
Ад гэтых несамарыцяў дваіх.
Пра шчасце свету — гора мала ім:
Для іх кангрэс — «другі Ерусалім»,
Дзе тытул графа, чын і ардэны
Дастануць лёгка ад цароў яны.
Абрам! Ці бачыў ты сваіх сыноў
Паміж каранаваных парсюкоў?
Ты глянь! Не плюнуў нават ні адзін
На іх усім вядомы «габардын»!
Наадварот, пашану ўзносяць ім,
Тваім сынам заслужаным такім.
(Ды дзе ж твой, Папа, выспятак такі,
Каб той махляр схапіўся за бакі?
Ці ты адбіць баішся свой абцас?)
І вось ізноў — жыў Шэйлак, жыў! — у нас
Яны з-пад сэрца нацыі жывой
Імкнуцца «мяса фунт» адрэзаць свой.

XVI

Дзіўны кангрэс! Павінен ён злучыць,
 Што можа толькі паасобна жыць.
 Не пра цароў тут гутарка зусім,—
 Яны ялеем мазаны адным,—
 Пра тых, што лялькі торгаюць за ніць:
 Пярэстасць іх ніяк не узгадніць.
 Паэт... ваяка... прайдзісвет... яўрэй...
 Ты глянь, Еўропа! Дзе хаўрус хітрэй?!
 Вось Метэрніх — улады паразіт,
 Наш Велінгтён, якім паход забыт,
 Шатабрыян, што піша пра святых,
 І хітры грэк, слуга паноў дурных,
 І Монтмарансі — вораг вольных праў,—
 Запрошаны у хеўру тых дзяржаў,
 Хоць дыпламат, праслаўлены там-сям,
 Сваю адстаўку прамаргаў ён сам...
 Выдатны розум здалеку відаць...
 Як можна мір вышэй міністра ўзняць?
 Зышоў на нет, ды зноў падняцца мог:
 «Як лёгка ён іспанцаў перамог!»

XVII

Далей ад іх! У іншы далягляд
 Кідае муза сумны свой пагляд.
 Як цень, як здань стаіць перада мной
 Там вобраз той царыцы маладой,
 Што з нараджэння да апошніх дзён
 Ішла цераз кароны да карон.
 Ахвярай царскай гордасці была,
 Надзеі царскай сына прывяла.
 Схіліўся свет бязмежны перад ёй,
 Не бачыў свет магутнасці такой.
 Цяпер яна пастаўлена на здзек,
 Як самы меншы ў свеце чалавек.
 Не можаш, Аўстрыя, дачкі пашкадаваць?
 Дзе быць павінна Францыі ўдава?
 Там, дзе Святой Алены пенны вал,
 Там, каля ўкрытых пенай дзікіх скал,
 Дзе супачыў навек Напалеон,
 Павінен там стаяць удовін трон.
 Ды не! Знайшлі інакшы ёй пасад:

Аддалі Аргусу царыцу пад нагляд.
Хоць не стовокі гэта камергер,
Ды і яна інакшая цяпер.
Узяты ад яе такі абшар,
Які не сніў нідзе ніякі цар,
А Карл Вялікі дасягнуць не мог:
Абшар з Масквы да гор паўднёвых лёг.
Цяпер карону Пармскую далі
У беднай і спустошанай зямлі.
Палац паважнасці хоць мае шмат,
А ўсё ж усмешкаю кране пагляд...
Ды вось яна! У Вероне! Без вянка,
Якому роўных не было ў вяках...
Хоць прах яе супруга не астыў
У той зямлі, дзе ён выгнанцам быў
(Ды не застыне ён ніколі, не! —
Маланкай возьмецца, як і раней!..).
Вось Андрмаха (ах, не пра яе
Гамер сляпы і наш Расін пяе)—
І побач — Пір! Руку ён падае,
Якой скрышыў уладара яе,
Аблітую крывёю Ватэрлоо.
Што ж! Прыняла яна руку яго...
Што ў рабстве можа быць ніжэй, вышэй?
Яна схавала ў глыбіні вачэй
Ці ў сэрцы смутак захавала свой?
Так экс-царыца стала экс-жаной...
Калі такія сэрцам каралі,—
Ці варта нам іх шкадаваць калі?

XVIII

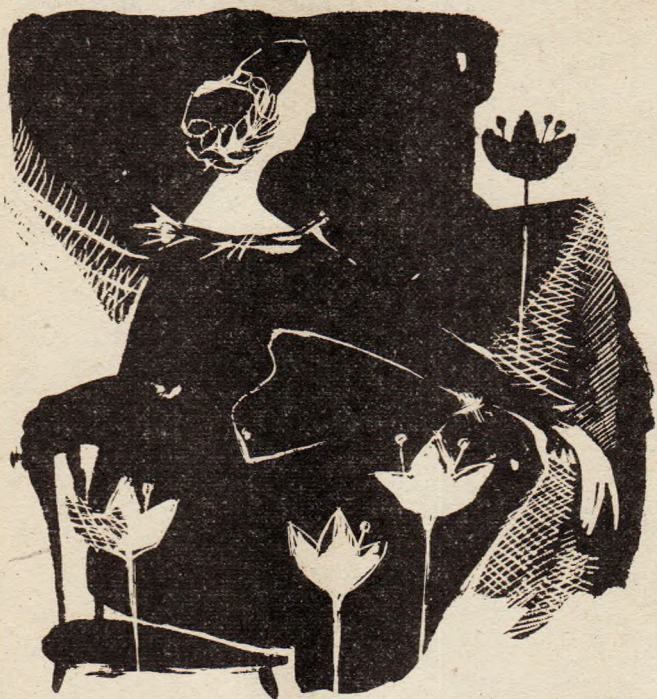
Збянтэжаны вар'яцтвам спраў чужых,
Я йшоў дамоў, суладжваючы іх,
А муза плакала мая ў той час.
Якраз з'явіўся Кэртыс каля нас,
Апрануты спаднічкаю сваёй,
Перад усёй шатландскай грамадой.
Старшыні ўсе, пабачыўшы яго,
Віталі так, як роднага свайго.
Як рэха з гор, грымеў іх дружны хор
У ратушы, над ратушай — «Клэймор!».
Пабачыўшы, як зграбна іх тарган
Спавіў у Кэртыса таўшчэзны стан,

Адразу муза страх згубіла свой,
І смех такі узняўся над зямлёй,
Што і цяпер званочкам звоніць ён.
Прачнуўся я... Ды гэта быў не сон!
Цяпер, чытач, хадзем на супакой.
Пачуем, можа, і працяг з табой...

Снежань 1822—10 студзеня 1823

ПОЛЬ ВЕРЛЕН
(1844—1896)

* * *

Трэ нам, бачыш, усё між сабой дараваць,—
Так хоць шчасце нарэшце спаткае абох,
А і прыдзеца гора ў жыцці нам зазнаць,
Дык прынамсі... ці ж не?.. будзем плакаць удвох.

Мы — дзве родных душы; о, калі б мы маглі
Сны бажанняў з дзіцячаю радасцю зліць,
Што йдземо ад мужчын і кабет удалі,
Пра ізганне патрапіўшы ў шчасці забыць.

Звернемось жа ў дзяцей, у дзяўчатак малых,—
Ні любві, ні здзіўлення не маюць яны;
Ў лес, збляднеўшы, ідуць ад паглядаў людскіх
І не ведаюць нават, што ўжо прашчаны.

* * *

Ціхі і сіні блішча над хатай
Неба прастор.
Ціха гайдае ліпа над хатай
Лісцяў узор.

Ў небе рахманы, срэбраны голас
Звона гудзіць.
Птушкі маркотнай з дзерава голас
Сумна звініць.

Божа мой, божа! Мірна ліецца
Вокал жыццё.
Ў горад ад гэтай цішы ліецца
Шумнае ўсё.

Што гэта? Слёзы? Што жа зрабіў ты,
Бледны ад іх,—
Горка паведай, што жа зрабіў ты
З дзён маладых?

* * *

О, сум, усні ў душы маёй,
Сум па кабеціне адной.

Я не усцішыў горкіх слёз,
Хоць сэрца ў даль ад ёй унёс;

Хоць сэрца, хоць душу сваю
Ўдалі ад ёй даўно таю.

Я не усцішыў горкіх слёз,
Хоць сэрца ў даль ад ёй унёс.

І сэрца, сэрца так стучыць
Душы маёй: «Ці можа быць,

Ці будзе зноў расстання сум,
Расстання гордасць, долі глум?»

Душа яму дае адказ:
«Як ведаць, мо сіло на нас,

Каб скуты мы і з ёй былі
Нат у расстанні і ўдалі».

* * *

Сон цёмны ўсё мацнее,
Мне дзьме жыцця рушэнне.
Усніце, ўсе надзеі!
Усніце, ўсе хацэнні!

Ўжо памяць я губляю
Пра добрае і злое,
Не ведаю, не знаю...
О, здаранне благое!

Я — нібы ў склепе зыбка,
Каторую калыша
Чыясь рука няшыбка...
О, дайце цішы... цішы...

〈АСЕННЯЯ ПЕСНЯ〉

Як раньш, пяе
І ў сэрца б'е
Сумны тон.
То, восень, іх,
Бальных тваіх
Скрыпак, стогн.
Чу! Часу ўдар!
Бляднее твар,
Рвецца ўздых:
Ўстаў карагод
Мінулых год,
Дзён былых.
А віхр ліхі,
Што ў лісьць сухі,
Дзьме ў мяне,
Нясе туды,
Нясе сюды,
Ў даль імкне.

Il pleut doucement sur la ville.

Арцюр Рэмбо¹

* * *

Плач сэрца майго,
Як над горадам дождж.
Скуль расце, для чаго
Смутак сэрца майго?
Шум ціхі дажджа
Над будоўляй, зямлёй...
Ты скучала, душа,
Раньш па песні дажджа.
Шчыміць без прычын
Ў бедным сэрцы маім.
Ўжо няма злых часін,—
Гэты плач — без прычын.
Няма горш бяды,
Як рыдаць ні з чаго,—
Без надзей і нуды;
У мяне шмат бяды.

ЗАХАД

Кацюлю Мендэсу

Слабне золак, згарае —
І нячутна, паволі
Смутак свой разлівае
Захад сонца у полі.
Смутак свой разлівае
Спеў ласкавы аб долі,
Душу цеша, сцішае
Захад сонца у полі.
Сны у ёй вынікаюць,
Як на сінім абшары.
Устаюць і сплываюць
Ў блеску захаду мары.
Устаюць і знікаюць
Сноў цудоўныя чары,
Быццам тонуць і ззяюць
Ў блеску захаду мары.

* * *

Глянь: месяц бледны
Ў лясу гарыць,
І спеў пабедны
З галін ляціць,
Ўвесь поўны сілы.

О, друг мой мілы!

Свет спачывае.
Як шкло — ставок;
Ён адбівае
Калін гурток
І явар стары.

Снуй, сэрца, мары!

Спакой глыбокі
Злятае к нам
З нябёс далёкіх,

І ззяе там
Блеск золку ясны.

О, момант красны!

* * *

Покуль, зорка, ўранці твой
Бледны блеск яшчэ зіе,
— Між травой
Перапёлак цьма спявае.

Абярніся, глянь ка мне
Ў вочы, поўныя каханьня,
— К небу мкне
Стая жаваранкаў зрання.

Кінь пагляд, што ледзь відаць,
Бо нябёсы ззяюць сіне,
— Шум чуваць,
Гул вясёлы у даліне!

І каханьня думкі ў даль
Унясі на светле шпарка,
— Быццам сталь,
Траў раса блішчае ярка.

К мілай, што салодка сніць,
Іх прымчы цераз аконца...
— Трэ спяшыць,
Бо вось-вось зазьяе сонца!

Son joyeux importun, d'un
clavecin sonoe.

Пэтру Барэль²

* * *

Раяль цалуе тонкая рука
У час вячэрні шэра-ружаваты;
І на крылах, цішэй ад вецярка,

Ў паветры мяккім, пекным паплыла ты
Пужліва, песня, і срдзь комнат хаты
Шчэ доўга веяў пах, як ад цвятка.

Што за калыска ціха так гайдае
Стамлёнага, бяздольнага мяне?
Чаго, як жэўжык, песня вымагае?
І што ў канцы яе прыпеў жадае,
Каторы гэтак хутка у акне,
Адчыненым на садзік, замірае?

* * *

У полі мрок,
Нуда без краю;
Снег чуць блішчае,
Як той пясок.

Без прамянёў
Нябёсы з медзі.
Ах, каб угледзеў
Я месяц зноў!

Як стая хмар,
Дубняк шарэе
І ледзянее
Там, дзе папар.

Без прамянёў
Нябёсы з медзі.
Ах, каб угледзеў
Я месяц зноў!

Гурткі худых
Ваўкоў з крукамі!
Што будзе з вамі
Ад віхраў злых?

У полі мрок,
Нуда без краю;
Снег чуць блішчае,
Як той пясок.

МАЛЮНАК МОРА

Акіян дрыжыць
Пад паглядам сумным
Месяца і ў шумным
Гуле шчэ бурліць

Ў час, калі агнём
Ўраз нябёсы крае
І ў цьме зіе
Бліскаўкі ізлом,

І на міг відаць,
Як у бурнай далі
Б'юць аб скалы хвалі,
Зіхацяць, грымяць.

І да неба мкнуць,
Дзе вятры бушуюць,
Дзе грымоты злююць,
Грукацяць і б'юць.

〈СЕНТЫМЕНТАЛЬНАЯ БЯСЕДА〉

У полі дзікім і апусцелым
Праходзяць ноччу дзве мары ў белым.

Мяртвы іх вочы, блядны іх чолы,
Іх словы з вуснаў злятаюць кволы.

У полі дзікім і апусцелым
Аб прошлым шэпчуць дзве мары ў белым.

«Ты наша шчасце ці ўспамінаеш?»—
«К чаму ж ты гэта цяпер жадаеш?»—

«Ці б'ецца сэрца, хоць проці волі,
Пачуўшы імя маё?» — «Ніколі».—

«Вясёла, моцна і так прыгожа
Кіпела наша любоў». — «Быць можа».—

«Сінела неба, расла надзея...»—
«Надзей няма ўжо, і свет цямнее».

Так шэпчаць мары, ўкруг—дол аўсовы,
І чуе толькі ноч тыя словы.

РАКАЎКІ

У кожнай з ракавак, пакарасіўшых сабой
Пячэру слічную, дзе ты мяне кахала,
Былі асобнасці свае і выгляд свой.

Адна, чырвоная, як быццам выяўляла
Ўкрай распалёную каханнем сэрцаў кроў,
Калі я аж палаў, а ты разгарачала.

Другая нагадаць цябе магла б ізноў,
Ды толькі бледую, прыстаўшую, у мленні,
Калі, каб скрыць вачэй пасмех, я хмуру броў.

Вось гэта удала ад шый уражэнне,—
Ружова-белая, кароткая яна,—
А тая — вушанят прыгожых закругленне.

І сэрца хваляваць магла між іх адна.

ЗІЯННЕ МЕСЯЦА

Душа твая — малюнак артыстычны:
Пад лютняў зван прыгожы масак рой
Танцуем там, адзеўшыся нязвычайна,
Ў надзеі скрыць праз гэта смутак свой.

На ціхі лад усе яны спяваюць
Пра мір жыцця і светлую любоў,
Ды веры ў шчасце спевы іх не маюць,
І з ясным светлам зліты зыкі слоў,

Са светлам месяца прыгожа-смутным,
Ад чар чых на дрэвах птушкі сняць,
І лёгкія струі у плачы чутным
Між мармураў натхнёна зіхацяць.

* * *

Рака срдзь вулкі! Як мана
За мурам футаў з пяць, яна
Нязвычайнай явай уставае
І ціхай, цёмнаю сваёй,
Хоць і нямутнаю, вадой
Ля краю места працякае.

З бакоў ідзе шырокі пуць
І не дае, каб што-нібудзь,
Апроч туману, адбівала
Смяротна-жоўтая вада,
Хаця б ад золку чарада
Катэджаў чорна-жоўтых ззяла.

ШЫНОК

Жану Марэасу

Ўжо кроўю ногі пыл шасы гарачай росяць,
І ўраз — чырвоны дах, мур белы між цянька.
І вывеска «Спакой» — вясёлы знак шынкі...
Ёсць мяккі хлеб, віно і паспарту не спросяць.

Тут спяць, пяюць і п'юць, тут кураць і галосяць.
Шынкар — стары салдат; шынкарка ж даць шляпка
Ці вымыць твар хлапцам спяшыць, — іх больш пятка,
Вясёла кажучы, бо збыткаў мае досыць.

Ў каморы чорны столь з бявенняў; па сцянам
Малюнкаў страшных рад: «Кароль чараўнікам»,
«Малек Адэль»... Баршчу пах добры павявае...

Вы слышыце? Саган, здаецца, ўжо чуваць;
Як ён гадзінніку вясёла падпявае!
Даль поля праз акно адкрытае відаць.

* * *

Гул вулічных шынкоў; панельны бруд; каштаны
Старыя; з іх ляціць праз дымныя туманы
Рой лісцяў; амнібус, каторы грукаціць
Жалезам і між кол рыпяшчых ледзь сядзіць,
Зялёны аганёк з чырвоным, быццам вочы,
Варочаючы ўкруг; і з люлькаю рабочы,
Дымяшчы, ідучы, гарадавому ў нос;
Капеж з дамоў на брук, што бачыў шмат калёс;
Асфальт істоптаны, з канаўкамі па краю
Дзеля памый... Такі мой шлях, ідушчы к раю.

* * *

Трэск дроў; газніцы блеск няяркі; за сталом
Задумчыва сяджу з рукою пад віском;
Ў вачах каханай знік пагляд мой; ціша хаты;
Пара закрытых кніг, дымяшчайся гарбаты!
Прыемна думаць мне, што дню ізноў канец;
Салодка стомлены, чакаю я вянец,
Гарачы шлюбны мрок, шалёнасць першай ночы...
І гэта ўсё ісці з душы маёй не хоча,
Хоць час жаданы ў даль нясе чарга прыгод
Праз лютых месяцаў і скучных тыдняў ход.

* * *

Ноч. Дождж. Нябёс імгла. Абрисам цёмным рэжа
Гатычны горад іх. Стаяць скразныя вежы
І дахі гострыя, знікаючы ў далі.
Пляц. Шыбеніц вяроўкі, ад зямлі
Падняўшы мерцвякоў, пад ветрам іх гайдаюць,
Як у танку. Крукі ўжо хціва раздзіраюць
Цела ім. Ногі іх — здабыча для ваўкоў.
Кусты цярноўніка ды некалькі дубкоў
Ўздымаюць там і сям іссохшыя галіны
К лясам, чарнеюшчым у глыбіне карціны.
І арыштантаў трох, ссінеўшых і басых,
З бакоў вядзе чарга здаровых вартавых,
Трымаючы мячы, бліскучыя, прамыя,
І проці іх з нябёс б'юць стрэлы дажджавыя.

МЛОСНАСЦЬ

Жоржу Куртэліну

Я — падупаўшы Рым, каторы пазірае
На белых варвараў, на бушаванне іх,
І стылем залатым ляніва акрасціх,
У блеску сонечным, стаміўшыся, складае.

Ў самотным сэрцы — зло, ў душы — нуда густая.
І бітвы чуючы, каторых шум не сціх,
Не можа, кволы, ён дайсці жадань сваіх,
Не хоча рушыцца, жыцця не аздабляе!

Не можа, кволы, ён, не хоча нат сканаць!
Ўсё зведана! Бахіль, ты скончыш смех? Даволі!
Ўсё зведана! Няма чаго прамовіць болі!

Адно ёсць — вершыкі, што ўжо ў агні гараць,
Адно ёсць — п'яны раб, што вас не паважае,
Адно ёсць — пусткі сум, што сэрца уражае.

Са зборніка
«САТУРНАЎСКІЯ ВЕРШЫ»
1866

Меланхолія

Эрнэсту Буцье

I. РЭЗІГНАЦЫЯ

Як сніў, як трызніў колісь я, малы,
Раскошай, пыхай Персіі, Непала,
Палацамі цара Сарданапала:
Там вежы ў золаце, у серабры — сталы,
Звон лютняў, водар льюць парфумы, крэмы,
Як рай душы — бясконцыя гарэмы!..

Цяпер жыццём сцябаны, не юнак,
Больш ціхі, па-ранейшаму гарачы,
Кілзаць красу пачуццяў мушу ў плачы,
Сам не зракаючыся іх, аднак.

Хай веліч пакідае мой ляжак,
Падліз, падлюг прэч спачуванні, плачы!..
Красуняў ненавіджу шык лядачы,
Прыблізнасьць рыфм, абачлівасьць служак.

II. NEVERMORE

Успамін, успамін, чаго хочаш, скажы?..
Вырай, небам астылым ляці, не кружы
Тут, дзе промні канаюць ля рыжай мяжы
І рудзеюць лясы ў прадчуванні імжы.

А тады ўдвух у мару адну мы ішлі,
Вецер думкі абвейваў, сляды на раллі,
Павярнулася — вочы трывогай гулі:
«Найшчасліўшы твой дзень быў, прызнайся, калі?..»

Голас звонкі, як ласка анельская, люб,
Таямнічай усмешкаю стыў каля губ.
Цалаваў я набожна рукі белізну.

І п'яніла ізноўку пралескаў духмень
І прыгожае першае «так», што ў вясну
З вуснаў мілых зляцела ў далёкі той дзень!..

III. ПРАЗ ТРЫ ГАДЫ

Весніц вузкіх арэлі ўзрыпелі ледзь-ледзь...
Зноў прайсціся зайшоў я ў маленькі садок,
Кветкі ціха світалі, віталі здалёк,
Як вільготныя іскры, якім больш не тлець.

Нібы колісь было ўсё: альтанкі павець,
Крэслы два, вінаграду буяны паўзмрок,
Срэбны шолах фантана, прыглушаны крок
Пад асінай, што вечна павінна трымцець.

Як раней, ружы ззялі вакол, як раней,
Пакалыхваў пагарду лілей санцавей,
Жаўрукі заляталі — знаёмыя ўсе.

І стаяў бюст Веледы ўсё так, як тады:
Гіпс лущчыўся на кволай высокай красе
Ў прэсным, пошлым дурмане глухой рэзяды.

IV. ЖАДАННЕ

Каханкі першыя — шчаслівая пара!..
Вачэй блакіты, россып залацістых кос,
Грудзей пялёсткавая бель, між чыстых рос
Наіўнай ласкі баязлівая зара!..

Як вы далёка ўжо, даверлівасць віра
Сяброў вясёлых, шчырасці шырокі плёс—
Няма!.. Сплылі чарнотай зім агідных, слёз,
Вітае жальбай весніх колераў ігра!..

Адзін я сёння, у паныласці адзін,
Панылы і халодны, халадней ільдзін,
Забыты богам і людзямі сірата.

О, як пабольшала б і ласкі і цяпла,
Калі б вы зноў, само здзіўленне, дабрата,
Мне, як дзіцю, краналі вуснамі чала!..

V. СТОМА

A batallas de amor campo de pluma.

Gongora

Для ласкі ўсё, для ласкі і для ласкі!..
Чароўная, сцішай крыху парывы,
Пакінь галавакружныя абрывы,
Нібы сястра, туліся без падказкі.

У стоме, у паўсне, пакуль мы жывы,
Дыханнем закалыхвай травы, краскі.
Абдымкаў шал, трасуха папуаскі,
Вышэй вас пацалунак, нат ілжывы!..

Ды ў сэрцы тваім добрым, кажаш ты мне,
Запал здзічэлы вось-вось звонам грымне!..
Нацешвацца давай яму, нягодзе!..

Чало ў чало, рука ў руцэ, спрасоння,
Каб клятвы заўтра рваць, клянiся сёння,
І плачма, покi сонца не на ўсходзе!..

VI. МАРА

Як часта дзіўнай марай я праняты
Пра незнаёмку, што мяне кахае,
Што кожны раз і тая і не тая
Ў каханні, разуменні сноў і страты.

Калі я зразуметы, я — багаты,
Відушча ўсё, празорліва страчаю:
Яна ж адна халодны пот адчаю
З чала змахнуць умее ў плачы сцятым.

Русявая, брунетка?.. Усё роўна...
Імя?.. — Адно я помню: гук чароўны
І дарагі, як друг, што болей не жыве.

Пагляд яе — бы ў статуяў забытых,
А голас — ціхі, строгі — з далечы плыве
Трымценнем галасоў даўно забітых.

VII. АДНОЙ З ПРЫГАЖЭЙШЫХ

Вам вершы гэтыя з гаючае красы
Воч ваших, што зіхцяць і плачуць ласкай мар,
З душы харошай вашай, светлай, як янтар,—
Вам вершы гэтыя са слёз, чысцей расы.

О, вырвацца б з агіднай паласы,
Вар'яцкі, здрадны, неадступны збыць кашмар,
Не множыліся б воўча зграі хмар
І не сцякалі б кроўю на лясы!..

Як мучуся, як мучуся я,— божа мой!..
Так выганяны з раю не стагнаў Адам,
Як я, знясілены жыццём, нібы турмой!..

Турботы ж, любая, што лёс налучваў вам,
Выпырхваюць, як ластаўкі ў цяпло нябёс
Пасляпаўдзённым часам з вераснёвых лоз.

VIII. ТРИВОГА

Не здзівіш нівай плоднаю, прырода,
Ні рэхам, збуджаным жалейкай у бары,
Ні пышным бляскам ранішняй зары,
Ні смутнай урачыстасцю заходаў.

Мне смех з людзей, з мастацтва, песняў, одаў,
Святынь Элады, веж гатычных угары—
У пустцы неба; і гляджу на цвінтары
На добрых, злых аднолькава заўсёды.

Не веру ў Бога, адракаюся, тапчу
Ўсе догмы вашыя, насмешна рагачу
З кахання — старажытных казак досыць.

Дазвольце жыць, таіць смяротны страх,
Як брыг, які, як забаўку, адносіць
У мора, каб разбіць нарэшце ў пух і прах.

Афорты

Франсуа Капэ

I. ПАРЫЖСКІЯ ЭСКІЗЫ

Бляск поўні, як абновы з цынку,
Па тупіках.
Дымоў слупы, дымкоў хусцінкі,
Спічастыя, пад імі каля даху дах.

Шарэе неба, хмара вісне,
Гром ураскот.
Прамоклы, вісклявата пісне,
Заенчыць дзіка напаўздохлы кот.

Платон, я, Фідзій валакітна
Ідзём з двара.
Нам, летуценнікам, блакітна
Падміргвае свяцельца ліхтара.

II. КАШМАР

Прысніўся мне курган
І рыцар-ураган
У чорным, як груган.
Меч, шчыт, гатовы ў бой,
Меў рыцар той.

Бы вылецеў з балад,
Паміж палацаў, хат,
Між рэчак, гор, прысад,
З лясоў на абалонь
Ірваўся конь.—

Пурпурная спіна,
Без цугляў, бізуна,
Ляціць, як сатана,
Трасе лагі, лугі
Хрып злы, глухі.

Зацeniў коннік скронь,
Ды з воч яго — агонь,—
Баронь, Божа, баронь! —
Б'е ўспышак сiнь-iмжа,
Нiбы з ружжа.

Ляціць, як буралом,
Наўсторч, на карказлом,
Ускiнутым крылом
Гудзе, нiбы прашча,
Крыло плашча.

А з-пад плашча, з распор—
Голь белая рабёр,
Ног прывiдных i шпор.
Смех. Зубы, як лiштва,—
Усе трыццаць два!

III. НАДМОРСКАЕ

Звон трапёткі хваль—
Зыбу дробнага
І жалобнага
Бляску поўні жаль,

Аж пакуль прасцяг
Не завалачэ
І не рассячэ
Бліскавіц зігзаг.

Зноў дзевяты вал
Бераг рыне ўзяць
І равец і ззяць
На аскале скал.

І дзе стыў спярша
Небакрай нямы,
Зарычаць грамы
Найпачварнейша.

IV. ЭФЕКТ НОЧЫ

Ноч. І дождж. І маланка ўсё крэмзае, тне;
Блісне, гасне на шэрым нябёс палатне
Сілуэт веж гатычных, чарнота крыжоў...
Роўнядзь. Шыбенікі, скачанелыя ўжо.
Толькі глюгамі шарпаюць іх груганы,
Толькі джыгу цямрычную скачуць яны,
Пяты ж ім абгрызаюць жадобна ваўкі.
Навакол — хвошч, шыпшына густая. Лісткі
І шыпы нават пудка дрыжаць. Толькі зноў
Стража — дзвесце бліскучых калючых штыкоў—
Вунь трох вязняў вядзе: у радне, басанож,
Белі з твару ніяк не змывае ім дождж,
І зіхочуць штыкі між шыпшыны, хвашчу,
Скрыжаванія з пасмамі ўлевы-дажджу.

V. ДЗІВАЧНЫЯ

Ім сватам, братам чорт і Бог,
На што ні глянуць, тое іх.
Вятры б ім толькі ўсіх дарог,
А болей скарбаў ніякіх.

Разумнік, той на іх у крык;
А дурань рызыцы іх рад;
Дзіця высоўвае язык,
Насмешкі чыніць гурт дзяўчат.

Гнюсы, паганцы, дзівакі...
У прыцемках яны, як рой
Няздзейсненых надзей, які
Азлён маной і мішурой.

Паганцы, дзівакі, гнюсы...
А грыфы здзеклівых гітар
Як спіснуць, вымкнуць галасы—
І сум, і бунт, і стогн ахвяр.

І гэта ў іх вачах — плач, смех,
Стуманены нудой шляхоў,
Любоў да абымшэлых вех
І ў прорвы зрынутых багоў!

Наперад жа, бадзяжны тлум,
Блукай, пракляты, памірай
На краі безданяў, як сум,
Якому недаступны рай!

Прырода нават хаўрусу
З людзьмі прыслужваць пачала —
Меланхалічную красу
Гардыні вашай гнаць з чала.

За багахульны помсціць жар
Вялікіх вашых дум і мар,—
Кладзе анафемай на твар
Раз'ятранасць вятроў і хмар.

Вас паляць спёкі, маразы
Тнуць вашы целы да касцей,

Сярод лазы і дзеразы
Б'е ліхаманка ўсё часцей.

Забытыя — на струпе струп,
Адхінутыя — жыць не жыць?..
Касцісты ваш, халодны труп
Воўк згаладалы аббяжыць!..

Журботныя пейзажы

Катулу Мэнду

І. ЗГАСАЛЬНЫЯ СОНЦЫ

Згасае праменне
Ў палях, ля аконца,
Ліе задуменне
Згасальнага сонца;
Маё захапленне
Калыша бясконца,
Забыўшы маленне
Згасальнага сонца.
А мары, як чары
Ў мядункавай слонцы,
Плывуць па імшары
Да стромы, дзе сонцы,
Згасаючы ніца,
Сплываюць бясконца
Вялікасю Сонцаў,
Якім не спыніцца.

ІІ. СУТОННЕ МІСТЫЧНАГА ВЕЧАРА

І ўсё, што помню, і сутонне гэта
Гарыць-трымціць, як ветразь пурпуровы
Надзеі, што знікае, каб налета
Зноў выплыць з непаўторнае асновы,
Квітнець, як свет дзівосна каляровы
Вяргінь, лілей, цюльпанаў, чараквета,
Бязмэтна віцца і, як мараў мета,

П'яніць, кружыць раскошліва галовы,
Льючы дурман атрутна-адмысловы
Вяргінь, лілей, цюльпанаў, чараквета,
Пацудці топячы і мудрасці размовы,
Малоць бясконцай млоснасцю нанова
І ўсё, што помню, і сутонне гэта.

III. СЕНТЫМЕНТАЛЬНАЯ ПАГУЛЯНКА

Промнем спозненым тлее даль алей,
Ледзь калышацца бледны плёс лілей
Сярод цішы вод, дзе сцяной чарот,
Светлаты лілей белы карагод.
З'адзіночаны, сум нясу на плёс,
Ля стаўка іду, ля плакучых лоз,
Дзе рухомыя здані-туманы
Аж заходзяцца ад глухой маны
Крыкам, плачамі качак і драчоў,
Крылле ломячы паміж пнёў, карчоў,
Паміж тонкіх лоз, дзе свой боль нясу,
З'адзіночаны, ў ночы паласу,
Што ўжо сцелецца на лілеяў плёс,
Промень тэпячы, спознены, з нябёс
Там, дзе ціша вод, дзе сцяной чарот,
Светлаты лілей сумны карагод.

IV. КЛАСІЧНАЯ НОЧ ВАЛЬПУРГІ

Гэта — «Фаўст», але іншыя сцэна і лад,
Вакханальныя ў рытме ліхім галасы.
Уявіце сабе сад Ленотравы, сад,
Смешнаваты і поўны красы.

Плошчы — круглыя, ў цэнтры — фантанаў стажкі,
Струны — сцезкі, на іх самых розных манер
Мармуровыя, з бронзы марскія бажкі
І сям-там статуэткі Венер;

Каштаны, дзюны кветак: вунь з ружаў адна,
Вунь цюльпаны, нарцысы, шыпшына і глог,

А за імі — трыкутнікам ціс. І відна
Над усім гэтым поўня, як бог.

Поўнач выбіла, і разбудзіўся, паплыў
З нетраў парку працяжны, глухі, ціхі спеў,
Бы завёў хто «Тангейзера» сумны матыў,
Боль, што выліць калісь не паспеў;

Гукі дальніх ражкоў падплывалі пад сад;
У акордах — душы страх і ласкі пячаць,—
Як смялелыя, доўга вялі неўпапад,
Ды вось поклічам звонкім гучаць.

І з'явіліся цені, плылі на святло
Ў апалінава-выцвілым зорак сяйве
Паміж голля зялёнага — вось яно, тло,
Сам Вато, прыснёны Рафэ!..

Пазліваліся з ценьмі зялёнымі дрэў
Знесіленне іх рухаў, адчай, поўны скрух.
Моўчкі мрамур, бліскучы, халодны, сустраў
Танцаў іх запаволены рух.

А яны вар'яцелі ўсё болей... Хто вы—
Жальба, мукі мае, мой праклён на вякі,
Ці мо трызненне п'янай ушчэнт галавы,
Ці мо звыклія мерцвякі?..

Ці яны, летуценнік, забойцы твае,
Насланне скаргі, болю, тугі — усяго,
Што табе ачуняць аніяк не дае,
Смерць не гоніць з парога твайго?..

Хто яны, што яны?.. Наплываюць штоноч,
Карагод ведучы свой дрыготкі, ліхі,
Аж пакуль зараніца не выслепіць воч
І блакітам не лягуць шляхі.

Кліча толькі тады іх ражкоў плач назад
Над зару, што шырэе ў бурштыне расы,
Застаецца адно сад Ленотравы, сад,
Смешнаваты і поўны красы.

V. АСЕННЯЯ ПЕСНЯ

Лье стогны клён,
Віёл праклён,
Дзён млосць.
Боль, дакор,
Нудны хор—
Мой госць.

Удушна так,
Што смерць — знак
Удач.
Успомню дзень,
Былога цень—
Гне плач.

Слабы, — слупы
Пакут, жальбы
Лічу.
Пад ветру свіст,
Як мёртвы ліст,
Лячу.

VI. ШАРАЯ ГАДЗІНА

Месяц чырвоны над нізкім туманам,
Нізкі туман карагодзіць над лугам,
Там, дзе чароты зялёным паўкругам
Глухнуць у крэкаце жаб несціханым.

Вейкі заплюшчылі зноўку лілеі;
Стрункія, стромкія, далечна ў полі,
Як таямнічыя знакі, таполі;
І светлячок па-над лозамі тлее;

Совы, разняўшы цяжэзныя крылы,
З прыцемкаў мякка вяслуюць і шэра;
Млечны Шлях пенячы, ціха Венера
Долу сыходзіць... Ноч наступіла.

VII. САЛАВЕЙ

Бы стрывожаных выраяў крык жураўліны,
Наляцелі, б'юць клінам у сэрца ўспаміны,
Лістападам мігцяць на ліловым скрыжалі
Надламанага клёна над заваддзю Жалю,
Залатым лістападам над хваль задуменнем,
Над падмытым ракой пакручастым карэннем;
Наляцелі, ды з плоймай ліхіх нагавораў,
Прыгасае, аднак, буйны, гонкі іх нораў
Заспакоеным ветрыкам, рэхам рахманым
Паміж дрэў, захінутых гушчэзным туманам,
І не чутна, нарэшце, больш анічагуткі,—
Вы былі, не былі, плёткі, выдумкі, чуткі?! —
Ані гуку, нібы заняло ўсім дыханне,
Чую голас адзін толькі... О, знемаганне!..
Птушку Першай Любові сваёй толькі чую,
Нібы ў першыя дні, мне і сёння вяшчуе,
Бледны месяц ўрачыста ўзняла на паўсвета,
Задуменнасцю ночы астуджвае лета
І калыша ў блакіце святочна, юнача
Задрыжалае дрэва і птушку, што плача.

Са зборніка

«ШЫКОЎНЫЯ СВЯТЫ»

1869

У МЕСЯЦАВЫМ ЗЗЯННІ

Твая душа — шыкоўных свят пейзаж,
На ім пад лютняў залатое гранне
Прыгожых масак сунецца кірмаш,
Спанылены ад пераапраанання.

Яны ўслаўляюць на сумотны лад
Жыццё, непераможнае каханне,
Ды шчасцем не праменіць іх пагляд,
Зліваючыся з месяцавым ззяннем.

Яго святло і сумная краса
Трывожаць дрэвы, птушак летуценні.
Халодная аплача іх раса,
На мармуры фантааных пырскаў цені.

КЛІМЕНЕ

Містычнай баркаролай,
Без лішніх слоў вясёлай,
Чаруеш ты, бо вочы —
Колер ночы,

Бо голас твой дзівосны
Хвалюе, нібы вёсны,
Хістае дум пахілых
Небасхілы,

Бо слепіш лебядзінай
Рук белізной адзінай,
Бо шчырасць скрозь, заўсёды —
Вось твой водар,

Бо ўся твая істота,
Як музыка-пяшчота
Ў анельскім німбе чыстым,
Прамяністым,

Рух кожны, чараў поўны...
Рытм сэрца мой няўлоўны,
Зладзь з імі, не забудзь
І вечнай будзь!..

НЯДБАЛЫЯ

— Наперакор усім заразам
Памром, калі вы згодны, разам?..
— О, прапанова з рэдкіх, значных...

— Хай з рэдкіх, ды харошых. Скроні
Заквецім, бы ў «Дэкамероне».
— Хі-хі!.. Каханак вы дзівачны!..

— Дзівачны?.. Можа... Ды каханак —
Пакліч адно мяне на ганак!..
Дык згода — разам паміраем?..

— Відаць, мастак вы і на жарты
І больш, чым у каханні, варты,
Ды мне жыццё здаецца раем...

...Калісьці так і Дарымена
З Цірсісам шчасна, задуменна
Праседжвалі ўсе ночы, ранкі,

Ды як на кару, непапраўна
Адклалі мару ўмерці слаўна...
Хі-хі!.. Дзівачныя каханкі!..

КАЛАМБІНА

Ах, што за пяро!..
Пусціў П'еро
У тан,
Гарцуе блыхой,
Падмогай ліхой
Каптан,

За ім Арлекін,
Што можа ўсім клін
Падбіць,
Дурнявы Леандр,
Нябога Касандр
Віць-віць.

«До-мі-фа-соль-ля!..
Танцуюць каля
Яе.
Бы льюць на іх вар,
Ды кожнага твар
Пяе.

Зялёных вачэй —
Кашэчых ярчэй —
Прыжмур:
«Ану, павярні,
На лапкі і ні
Мур-мур!..
»

Вяртлявы падол,
Яны ж навакол,
Як рой,
У суме, нудзе
Насустрач бядзе
Старой.

Няўмольная, ўсім
Свет засціш ты ім,
Як дым,
Чаруеш здаля,
Каб здрадзіць пасля
Усім!

ПАЎГОЛАСАМ

Поўдзень спякотаі змарыў,
Сцішыўся ў небе сасной,
Злучым каханна парыў
З мудрай яго цішынёй.

Душы, і сэрцы, і сны,
Шчырых пачуццяў экстаз
Хай, з калыханнем сасны
Зліўшыся, цішацца ўраз.

Вочы свае прызаплюшч,
Рукі скрыжуй у любві,
Ўсе пажаданні, як плюшч,
Сэрца прыспалага рві.

Хвалі пажоўклаі травы,
Дай закалыхвацца ім
І рабаціць астравы
Кветнікаў тхненнем сваім.

А вечар з чорных дубоў
Долу спадзе між алей,
Нашы адчай і любоў
Выспевае салавей.

СЕНТЫМЕНТАЛЬНАЯ БЯСЕДА

Праз парк стары, струхнелы сад
Дзве постаці — туды, назад.

Пагаслы зрок, бяскроўнасць губ,
Глухавы шэпт пра цяжар згуб.

Праз парк стары, струхлелы сад
Дзве здані — з возіркам назад.

— Ты ў шчасці памятаеш нас?..

— Навошта ўспамінаць той час?..

— Ты сэрцам рвешся да мяне?..

Прысніць, пабачыць марыш?..— Не...

— Як?!. А было ж адно святло —

Да вуснаў вусны!..— Мо й было...

— А быў блакіт — бяскрай для крыл!..

— Няма ўжо. Чорны небасхіл...

Так ходзяць, ад людзей наўзбоч,
І толькі слухае іх ноч.

Са зборніка

«ДОБРАЯ ПЕСНЯ»

1870

* * *

Сонца ўстала ціхенька, цяпліць, залаціць
Лес жытнёвых сцяблін, што ў расінках трымціць,
А блакіт свежасць ночы не вып'е ніяк,
Выйдзі, глянь, паглядзі — проста так, проста так!..
Уздоўж рэчкі — прыжоўкля хвалі травы,
Між алешын старых — сцежка ўецца, равы.
А з тае стараны бусел — крылы ў расе —
Залацінку-саломінку ў дзюбе нясе,
І ляціць за ім цень яго ў люстры вады.

Вось і ўсё.

Летуценніку ж гэта заўжды
Разганяла няветлыя ветразі хмар,
Нараджала ў душы пекнату светлых мар,
Калыхала ўспаміны, і вобраз яе
Яснай явай, якая зіхціць і пяе,
Уставаў, прагу ласкі, жаданні будзіў
Мо камусьці на ўсмешку, камусьці на здзіў,
Што, нарэшце, знайшоў, што, нарэшце, ў душы
Ёсць заступнік-душа, што яны — спарышы.

* * *

Усе, што ёсць, красы адценні
Яе шаснаццаць тояць год,
Маленства сны, і летуценні,
І дум нявінны карагод.

А воч анёлавых лункі,
Таго не знаючы, яны
Пра незямныя пацалункі
Дзівосна абуджаюць сны.

А рук танючкіх даланяты,
Якім у цяжар матылёк,
Трымаюць — не ўцячэш дахаты,
Не могуць ад іх здалёк.

І чысціні душы ў падмогу
Дум пераконанасць яе,
Што развідняе ёй дарогу
Так, як святло душы пяе.

А дзе бязлітасна і тупа
Спадзе насмешка плеткара,
Яна ўсміхнецца люба, скупа,
Як міласэрная сястра,

Зірне, і, можа, закахана,—
Хто ведае?.. Не я ж, паэт,
Што ля акна яе да рана
Гатовы жабраваць прывет,

Быць песняй добрай ці благою!..
Ды пра адно пасведчу тут:
Мне соладка — за мітульгою
Чаканняў піць пітво пакут.

* * *

Гэта — усмешка адчыньвала сенцы
Ў чэрвень, у ранак, у клопат мой чорны, —
Дзе ён?.. Адна у дзвях яна ўзорных
Ў шэра-зялёнай з фальбонкай сукенцы!..

Выбегла, лёгкая, зграбная, коле
Цёплай іроніяй, порсткай, смела —
Чуў я душой, што дагэтуль змрачнела,
Дыхаць красой яе стала наўколле;

Горыч знікала прад музыкай тонкай
Шчырай яе шчабятні далікатнай,
Прад дабратай нечуванай, стакратнай,
Прад весялосцю нестрыманай, гонкай.

І, як яна, я пабег па шалфеі,
Сам, нібы бунт, што быў тут жа стаптаны,
Каб, хваляваннем ушчэнт апантаны,
Вернападданнічаць зграбненькай феі.

* * *

Калі неба яснее, шырэе зара,
Пасля доўгай разлукі надзеяй гарыць,
Што не марна сплыла заклінанняў пара,
Што зноў поўніцай будзе лёс шчасце дарыць, —

Згіньце, думкі атрутныя — скону ганцы,
Згіньце, мары панурыя, чорныя сны,
Згіньце, кпіны, сатлейце тых слоў каганцы,
Сэнс якіх не ацеплен дыханнем вясны!

Досыць сціснутых лютасцю злой кулакоў,
Марнай злосці на тупасць, нікчэмнасць падлюг,
На злапомнасць агідную і — прэч, далоў,
Забыццё ад мярзотнага цэдзіва шлюк!

Раз такое Святло сярод ночы глухой
Ахвяруе мне лёс, вечнай будзь, Светлата —
Маёй вечнай і першай любові прыбой,
Мая літасць, усмешка, краса, дабрата!

Павядзі мяне, полымя ціхае воч,
Каб рука ды ў руцэ, як дрыготкі спеў зор,
І па мяккіх імхах крочыць ноч я ахвоч,
І калі на шляху крэмень, скады, затор.

Так, я прагну ісці нацянькі праз Жыццё,
І няхай ціха лёс крок скіроўвае мой,
І не мучыць хай зайздасць, не гвалціць шмаццё —
Шчасце — весці за ўсё гэта радасны бой.

Ды калі закалыхваць дарога пачне
Мой няхітры напеў і мне скажуць, што ты
Ў захапленні спынілася слухаць мяне, —
Рай сапраўдны пачнецца мне з тое вярсты!..

* * *

Перш чым блякляя зор
Згаснуць цені ў вадзе —
Бор-чабор
Перапёлкамі звоніць, гудзе.

Азірніся наўкруг,
Прыпыніся, пастой,—
Вунь жаўрук
Падымаецца ўвысь з віднатою.

Хай патоне пагляд,
Бы ў блакіце зара,—
Як я рад
За цябе, спелых зерняў пара!..

Асвятляй жа, краса,
Думкі, ўсё, што жыве,—
Хай раса
Весяліцца зіхотка ў траве.

Сны злятаюць з вачэй,
Сны, што сніш яшчэ ты...
О, хутчэй:
Сонца шар устае залаты!..

* * *

Аж млее
Бляск месяца між ліп,
Алея
Даносіць кожны ўсхліп
З-пад іх галін...

Я — не адзін.

Зіхоча,
Як люстраны, ставок,
Плюскоча
Ў ім чорны цень асок
Пад плач вятроў...

Б'е ў скроні кроў,

Цішэе
Агромністы прастор,
Ніжэе
Праменных зор узор,
Прыкрыўшы нас...

Жаданы час.

* * *

Краявіды шалёна ў вагонным акне
Прабягаюць, ляцяць — паўз мяне, паўз мяне:
Жыта, неба, лес, рэчкі, люстэркі азёр,
Бы ўзвіхрыў іх акрутны з-пад колаў вихор,
Што слупы тэлеграфныя вось-вось саб'е,
З правадоў завіточкаў дзівосных наўе.

Пахі тлелага вугалю, пары, вады,
Скрыгат тысячы колаў, жалезнай хады,—
Так раве адсцябаны цыклопаў мільён,
І — раптоўна — гудка паравознага стогн.

Ды што мне тое ўсё, калі мроішся ты,
Сэрца радасцю поўніш, святлом пекнаты,
Голас ціхі шапоча, што ўчора шаптаў,
Твайго Імені ў сэрцы ніхто не стаптаў,—
Як на светлую вось, на яго ўсе шляхі
Ніжа, ніжа рытм колаў суровы, ліхі.

* * *

Вось-вось канец цяжкой віне:
Засмейся, сэрца, навіне!..

Ужо мінулі дні трывог,
Дні суму і ў слязах дарог.

Душа, імгненняў не лічы,
Яшчэ няшчасці на плячы.

Яшчэ я — горкіх слоў пляцень,
Выгнанніка хімерны цень.

І вочы ў высылцы мае,
Каб нешчаслівеў без яе.

І ў пустцы прагна ловіць слых
Слоў рэха — залатых, нязлых.

Кахання ўсёй душой жадзён,
Вітаю шчасце новых дзён,

Дзе мары — ты, і думкі — ты,
І ты — нявеста пекнаты!..

* * *

Песням — гон неймаверны,
І — асабліва для той,
Якою я, сэрцам верны,
Радасць праменю ёй.

У святым яе ззянні
Счэзнуць прыкрасці ўсе:
Зло, сумненні, хістанні —
Веліч песня нясе!

Доўга боязь нямая
Сонна цякла, як рака,
А цяпер — не стрымаю
Радасці, як жаўрука.

Песня, не май спачыну,
Жалям няма больш слоў,
Шчасце тваё — дзяўчына,
Тая, што вернецца зноў.

* * *

Учора хто што гаварылі, спрачаліся,
Вочы мае толькі вашых шукалі ўсё;

Позірк ваш мой толькі і перахопліваў,
Звыклай бяседы разгон не захопліваў.

Плёткі абрыдлі і шэпты паганья,
За вашим словам блукаў закахана я.

Вы гаварылі, як след замятаючы,
Слых я вастрыву, таямніцы шукаючы,

Бо голас ваш — за вачыма гуллівымі
Плыў то вясёлы, то сумнымі звівамі,

Ён выдаваў, як вы ні намагаліся,
Тое, з чым вы надарэмна змагаліся.

Ды ад'язджаў я, аднак, як захмелены:
«Што, калі марнай надзеяй надзелены,

Што, як спажыву ізноў для ілжы дамо?..
О, не, няпраўда!.. Няпраўда ці праўда мо?..»

* * *

Вузкі лямпы праменьчык, камін і агонь;
Задуменнасць, што пальчык паклала на скронь;
У вачах вочы любыя чэзнуць штоміг;
Час гарбаты дымлівай, загорнутых кніг;
Прадчуванне ласкавае — вечар міне,
Цуднай стомы, чакання паўсон ахіне
Змрок пашлюбнае цішы шчымліва-густы.—
О! Як гонішся, мара, за ўсім гэтым ты
Без адкладу на потым, прыпынку, гульні,
Нецярплівацца тыдні, шалеюць дні!..

* * *

Нават страшна яно — сапраўды! —
Бо жыву, быццам шчасця выток,
Самых сонечных думак віток
Выплятае святла нераты.

Любы воблік, такі дарагі,
Ён у сэрцы навечна маім,
Беражліва стаіліся ў ім
Словы ласкі і плачу-тугі.

Хваляванне прабачце, паклон,
Шчырасць слоў, што, як я, не відна:
Слоўца ваша, усмешка адна —
З гэтых дзён для мяне, як закон.

Ды захмурыцца ваша чало,
Жэст прывяне, сум вочы спаўе,
І жалобнеюць думкі мае,
Бы ўсё злудай нябесаў было.

А не бачыць я вас не магу,
Як без будучыні, я тады,
Змрок адзін, прагляднасць жуды,
Анішто не змагае тугу.

Не кідайце ж мяне вы ў журбе,
Хоць закруціць паныла хлусня,
Гаварыце бясконца, штодня:
«Вас кахаю...», «Кахаю цябе!...».

* * *

Гамана кабарэ, прастытутка мільгне,
Чорны вецер платаны бязлістыя гне,
Омнібус, бы ўраган жалязья і слаты,
Чатырма калясьмі паўз муры і платы,
Чырвань вырачыў воч, прэ шалёна наўгрунь,
З клуба выйшлі рабочыя, смаляць тытунь,
Проста ў хары шпікоў глотак вогненных дых,
Капяжы, мур зацёк, слізгата маставых,
У канавах — памыі, бруд, гной па вянцы,
Вось дарога мая — з раем, што пры канцы.

* * *

Можа, не?.. Хай вакол — дурасць, жах злыбяды,
Што ледзь-ледзь шчасця-радасці нам не ўраклі,
З намі гордасць — заўжды, паблажлівасць — заўжды.

Можа, не?.. Сціплы шлях нас вядзе па зямлі,
Блаславёны надзеяй, у клопаце тым,
Што не ўсё нам спрыяе калі-нікалі.

Мы ў каханні — за чорным туманам лясным,
Нашы сэрцы спяваюць, як ласкі прамень,
Як салоўкі ва ўрочышчы любым, начным.

Ну, а Свет, ён для нас ніякі або дрэнь.
Што чакаць ад яго? Раздражнёны ўвесь, ён
Схоча — лашчыць, а не — мы ўжо толькі мішэнь.

Дык яднайма хутчэй радасць рук, радасць дзён,
І, па праўдзе сказаць, за каханя сцяной
Смешна нам з усяго, страх ані не відзён.

Дык хадзем крок у крок, нібы дзеці душой,
Без турботы пра Лёс, што нас не абміне,
Хай рука у руцэ і на сэрцы спакой

Усяго, што кахаецца, ці, можа, не?..

* * *

І дзень настане летні, залаты,
Зліецца радасць з поўняй сонца, каб
Ты, апранутая ў атласы і ядваб,
Была яшчэ пякнейшай пекнаты.

Блакiт шатром высокім задрыжыць,
Чало маё з тваім бляднець пачне
Ад шчасця, ад чакання, што спачне
Ў раскошы, што нам будзе сны кружыць.

І вечар стане лашчыцца затым,
Ціш вэлюма прыцішыць даль-прастор,
І ціхія пагляды ціхіх зор
На шчасце пасміхнуцца Маладым.

* * *

Ішоў я між здрад і агід,
Балючых сумненняў, і быў
Рукі вашай промень — мой гід.

Я далеч зары бляклай піў,
Бяссілеў надзей небакрай —
Ваш позірк світанкам усплыў.

Ні гуку, як вымер быў край,
Ды голас ваш клікаў з трывог:
«Кроч далей, кроч і не зважай!..»

О, боязь, змрок сэрца, не мог
Не плакаць я, сумна было;
Ласкавейшая з перамог —

Каханне, ты радасць дало.

* * *

Не дзьме болей сівер: дрыготка цяпло
Танцуе, святлянячы ўвесь небакрай.
І самае хмурае ў свеце чало
Азорыў бы радасцю гэтакі грай!..

Парыж, буркатлівы, хварлівы, і той,
Здаецца, шчыруе гасцям дарагім,
Каб зліцца ў абдымку з вясной маладой,
Мільёнамі рук — чырвань дахаў над ім.

І я больш чым год, як святкую прыход
Вясны, што ў душы кожны кратае згіб,
Ля полымя — полымя кругазварот,
І думка — у думкі ўзіраецца глыб.

Далей, і шырэй, і вышэй сінь нябёс,
Блакiт, карануй радасць, шчасця кругі.
Мой час — самы лепшы, найлепшы мой лёс,
І марам здзяйснення адкрыты шляхі.

Дзе лета яшчэ! Дзе асенняй слаты
Хвіліна, што зазімак не абміне!..
Любы час любіць мне, была б толькі ты,
Дум, песень аздоба мая, ля мяне!

Са зборніка
«РАМАНСЫ БЕЗ СЛОЎ»
1874

Забытыя арыеты

* * *

Le vent dans la plaine
Suspend son haleine.

Favart

Знемажэнне крыві,
Знесіленне любві,
Як дрыготлівасць дрэў
У абдымках вятроў,
Як ля шэрых шатроў
Хораў сцішаны спеў.

О, плынь крохкая хваль!..
Шэпт — няўлоўны амаль,—
Подых траў, кліч ракі,
Непачутай бяды...
Кажаш ты: «З-пад вады
Гул жвірынак цяжкі...»

Ну, а лямант і плач,
Сонны стогн ад няўдач.
Доля гэта чыя?..
Падкажы, я ці ты
Енчым да нематы
Ніц каля ручая?..

* * *

Ледзь у хваль ціхі гоман ступлю,
Як няўлоўны абрыс даўніх слоў
Блісне музыкаю, і я зноў
Бляклы сполах кахання лаўлю!..

І душа, сэрца — трызнення шыр:
Бы дваінымі вачыма гляджу
І дрыготкі дзень вохка буджу
Арыетаі ўсіх чыста лір!..

О, памерці б, табою стаць, прэль,
У той міг, калі сполах любві
Раскалыхвае радасць крыві,—
О, памерці б ад гэткіх арэль!..

* * *

Il pleut doucement sur la ville.

Arthur Rimbaud

Дождж у сэрцы маім,
Як над горадам дождж;
Стомы, жальбішчаў дым,
Скуль ты ў сэрцы маім?

Ціхі стукат дажджын —
Па зямлі, па страсе!..
Як нуда без прычын,
Льецца песня дажджын!

Дождж — бясэніцы глум —
Сэрцу збрыдзеў даўно.
Аніякіх больш дум!..
Бессэнсоўны жаль-сум.

Найлюцейшая з кар
Невядома за што —
Без нянавісці, мар
Майго сэрца кашмар!..

* * *

De la douceur, de la douceur,
de la douceur...

Inconnu

Прабачваць мусім, і на кожным кроку,
Шчасліўшыя мы тым, што людзям годзім.
Калі жыццё — не больш як блікі змроку,
Дзве плачкі — не, яму мы не зашкодзім!..

О, каб, як сёстры, душы нашы праглі
Даваць зарокі толькі шчырай ласцы,
У дальнім шляху вусны б не засмяглі,
Благое ўсё сплыло, нібыта ў казцы.

Давайце ж дзецьмі быць, як дзве дзяўчынкі,
Здзіўляцца, крочачы ў цнатлівасць рання,
Бляднець, не ведаючы, што каханьня ўчынкі
Прабачаны ўжо намі ім дазваня.

* * *

Son joyeux, importun,
d'un clavecin sonore...

Pétrus Borel

Раяль цалуе тонкая рука,
І ў вечары — ружова-шэрым, цьмяным —
Блішчыць ён, як застылая рака
Пад гукам, нібы шум крыла, рахманым,
Такім старым, слабым, зачараваным
Парфум дыханнем ад Яе хістка.

І што так ап'яніла, як віно,
Што песціць бедную маю істоту
Гуллівай ласкай, сціху, ледзь чутно?
Чаго ты прагнеш, тонкае руно
Рэфрэна шчырага, канаючы ля плоту,
За прыадчыненае выплыўшы акно?..

* * *

О, плач, о, плач, мая душа,
Яна, яна прайшла спярша.

І больш не цешыць белы свет,
Сышло за ёю сэрца ўслед,

Сышлі і сэрца і душа
За той, што ўдаль пайшла спярша.

Каб больш не цешыў белы свет,
Сышло далёка сэрца ўслед.

Казала сэрца да душы:
«Магчыма гэткае, скажы —

Я, нібы ў высылцы цяпер,
Як сумны цень, як люты звер?..»

Душа адказвала: «Пастой,
Мы самі прагнем пасткі той.

Мо лепш у высылцы пабыць,
Чым шлях далёкі церабіць?..»

* * *

Бязмежжа дарог,
Раўніна тугі,
Здрадліва снягі
Блішчаць, як пясок.

Як медзь, небасхіл.
Чакае, ці ўзнік
Жальбы маладзік
Канаць ля магіл.

Як хмару, нясе
Дуб на верасы,
Паблізу лясы
У шэрані ўсе.

Як медзь, небасхіл.
Чакае, ці ўзнік
Жальбы маладзік
Канаць ля магіл.

Старэча-крумкач,
Ваўкі-страхаццё,
Куды бежыцё
Пад сіверу плач?

Бязмежжа дарог,
Раўніна тугі,
Здрадліва снягі
Блішчаць, як пясок.

* * *

Le rossignol qui du haut d'une
branche se regarde dedans, croit
être tombé dans la rivière. Il est au
sommet d'un chêne et toutefois il a
peur de se noyer.

Cyrano de Bergerac

Цені голля ў рачулцы, туманам акрытай, як мы,
Мруць, нібыта дымы,
А на ветры, у кронах сапраўдных, жывых дубоў
Плач-усхліп галубоў.

Спадарожнік, мой дружа, ля гэтай смугі-бледнаты
Пабяднееш і ты,
І патонуць, як слёзы, што лісце высокае лье,
Спадзяванні твае.

Бельгійскія краявіды

«Conquestes du Roy».

Vielles estampes

ВАЛЬКУР

Колькі тут вулак,
Нішаў цагляных!..
Што за прытулак
Для закаханых!..
Ля вінаграду
Хмель добрым знакам,
Што кожны рады
Нам, выпівакам!..
Светлыя бары:
«Піва ці рому?..
Кельнерак чары
Курцу любому!..
Вакзалы — часта...
Вясёлай цягі!..
...Выходзь, і баста —
Рай для бадзягі!..

ШАРЛЕРУА

Чарнеюць: роў,
Кобальдаў сны,
Стогны вясны,
Плачы вятроў.

Хто дзе ачах:
Пошум аўсоў
Ці крылле соў
Б'е па вачах?..

Не!.. Вось дамкі —
Шэраг канур.
Заводаў шнур
Яркі які!

Горад гудзе,
Чорны, як ноч.
Здзіўленне воч:
А сам ён дзе?

Дзікі смурод,
Злавесны чад,
Жалеза крат,
Шум-калаўрот.

Душыць кадык,
Скошвае рот,
Іржавы пот,
Металаў рык.

Чарнеюць: роў,
Кобальдаў сны,
Стогны вясны,
Плачы вятроў.

БРУСЕЛЬ

Простыя фрэскі

Бег ружовы, зялёны
І далінаў, і рампаў
У паўпрыцемку лямпаў,
Што ўсе збыталі тоны.

Сонца жар сплыў пакорны,
Акрывавіўшы ўзгоркі,
Дрэў абломкі-заморкі,
Спеў птушыны, мінорны.

Сум цяжкі, адвячорны
Ўсё тушуе, як тайна,
Закалыхвае, чорны,
Стомы ўсе аднастайна.

Акварэлі

SPLEEN

Найчырванейшы ружаў пук
І найчарнейшы сценаў плюшч.

Памкнешся вырывацца з рук,
Навек мне вочы лепш заплюшч.

Занадта ўсё — зялёнасць хваль,
Гушчынь блакіту і цяпла.

Штодня баюся, каб удаль
Ты раптам жорстка не ўцякла.

Абрыд блішчасты лісця лак,
Кампаній лад і склад пусты,

Абрыд сусвет, як ваўкалак,
І толькі не абрыдла ты!

STREETS

Ах, як кахаў няшчасны я,
Як зоркі, вочы ясныя,
З хітрынкай непрыгаснаю.
Танцуйма джыгу!

Яны ж умелі сапраўды
Давесці хлопца да бяды,
Шчаслівячы на ўсе гады!
Танцуйма джыгу!

Ды лепшых не было загуб —
Пацалаваць квітненне губ.
З пары той, як не стаў я люб,
Танцуйма джыгу!

Адно ўспамін, адно ўспамін
Пра шчасце страчаных гадзін,
Пра ўсё, што ведаю адзін...
Танцуйма джыгу!

SHILD WIFE

Зразумець маёй шчырасці вы не змаглі,
Не змаглі, няшчасця дзіця!
Адкрываў я жальбу ўсім вятрыскам зямлі,
Вы — цураліся пачуцця.

Вашы вочы, якім толькі ласкай свяціць,—
Люстра беднай сінечы скупой,
Ды і тое бзікавая злосць вам бяльміць,
Робіць вас краціхай сляпой.

Ну, а жэсты куртатыя рук, чаплі злой
Нагадалі мне танцы яны,
Той, што ўдушна і кісла крычыць над дрыгвой,—
А вы ж песняй маглі цешыць сны!..

Навальніц баючыся і сэрца, якім
Валадараць маланкі і гром,
Век бляяць вам ля мацеры вашай святым
Адзінокім, сумотным ягнём.

Не спазнаць вам святла, не адкрыць белы свет,
Не крануўшы каханья струны,—
Дык пышлівейце ў шчасці, танцуйце між бед
Ганарліўкай да самай труны!..

GREEN³

Вось лісце і плады, вось кветкі і галіны,
І сэрца вось, што б'ецца дзеля Вас адной.
Яго не кройце Вы і сціплае даніны
Не адкідайце Вашай белаю рукой.

Я толькі што з двара, акроплены расою,
Ад ветру схаладнелай на маім ілбе.
Дазвольце ж мне зазнаць ля Ваших ног спакою
І хвілі шчасця блізкага ўявіць сабе.

І да грудзей дазвольце Ваших прытуліцца
Аглушанай ад пацалункаў галавой
І падрамаць, пакуль не сціхне навальніца,
Пакуль Вас ахапіў прытомлены спакой.

Са зборніка
«МУДРАСЦЬ»

1881

* * *

Рыцар, таемны такі, скача пустыняй дзікай,
Сэрца старое маё прабіў навылёт пікай.

З сэрца старога майго алая кроў струменем,
Каб ружавець пасля ружаю ці праменем.

Горлам крычу, мой зрок тоне, нібыта ў расцы,
Сэрца старое маё мярцвее ў лютай трасцы.

Рыцар Няшчасце тады долу лейцы пускае,
Злазіць з каня, і рука яго мяне ласкае.

Раны мае дакрануў халодным жалезам пальчатак,
Голасам цвёрдым цягнуў законаў сваіх пачатак.

Як слізганула па мне рук ледаватых жалеза,
Сэрца маё ажыло, забілася, як гарэза,

Як вылятала з грудзей, чыстае, маладое,
Поўнае веры, надзей, шчырасці залатое!..

І не маглі ўсё сысці хмель нейкі і трывога,
Як з чалавека, які вось-вось пабачыў Бога.

Рыцар добры, аднак, ускочыў тут жа ў страмёны,
Ён ад'язджаў, і знак нейкі чынілі рамёны.

І закрычаў мне (фраз і сэння сэнс чую ясна):
«Пільнуйся!.. На першы раз такое сыходзіць
шчасна!»

* * *

Краса жанчын, іх млоснасць — бель нядужых рук,
Што добрыя падчас і здольныя на зло,
І вочы — светлата і строгасць, бы жазло,
Што ўсіх асадзіць: «Не шалей, дзікун-вяпрук!..»

А галасы іх, як у маці, — стогны мук
Прыспяць і здраджваючы. Колькі іх было —
Надранішні, вячэрні, пошапту цяпло
І плачу гожага замерлы ў шалі гук!..

Мужчыны — грубыя! Жыццё — цяжэй чысца!..
О, як пачаць, з якога браць канца,
Каб і без пацалункаў, і падкусаў?..

А ёсць жа рэчы нашае вышэй турмы —
Дзяцей сардэчнасць, шчырасць, дабрата не хлусаў,
І сапраўды, памершы, што пакінем мы?..

* * *

Вы паслухайце песні ціш,
Што на ўцеху вам плача-пяе.
Ветрык, ты гэта пlying яе —
Лёгка, стрымана — рабаціш?..

Вам знаёма (люба?) яна,
Хоць сягоння жалобы вуаль
Яе ўдовін стаіла жаль,
Цнота, годнасць яшчэ відна!

Пад асенняй слотай трымціць,
Ды між звіваў вуалі тае
Ўсім, здзіўлення каму стае,
Праўда зоркаю мігаціць.

І гаворыць: дабром адным
Векапомныя мы на зямлі,
Прыйдзе смерць, малі не малі,
Зло, нянавісць чэзнуць, як дым.

Славы большай няма, як жыць
Проста, без чаканняў чагось,
Калі мір, шчасце, радасць — не госць,
Залатым промнем шлях ляжыць.

Дык вітай, вясельная даль,
Песні ўпарцісты, шчыры наіў.

Шчасце большае хто дзе адкрыў,
Чым паменшваць душы сум і жаль!

Боль нясцерпны душа знясе,
Не загневаецца на яго,
Шчыра прагнучы аднаго:
Песню мудрасці слухайце ўсе!..

* * *

Як галублю я незвычайнае дзіця,
Што ў сэрцы раны мае свежыя кранае,
Што так адменна ўрэшце боль пераканае:
Жаданне ўмерці можа ўцехаі быць жыцця.

Як добра ў сэрцы прахалоду чуць ляза!
Як абуджаюцца тады ў ім дзіўна мары,
Мук надакучлівых цішком сплываюць хмары,
Сплывае песняй кроў, як чыстая сляза.

Яшчэ я чую, бачу, і закон быцця
Такі ласкавы!.. О, нарэшце адкрыцца
Таго, што чую, бачу, радасць наступіла!..

Нявіннасць, будучыня, як бы вас любіў,
Каб ваша мудрасць вочы мне закрыла
Рукой дзіцяці, што я ў сненнях галубіў!

* * *

Вось Голас Пыхі: ледзь трубой, як бык, зароў,—
На золаце кальчуг, як зор свячэнне, кроў,
Наўспотык тлумы праз гарачы прысак зглішч...
За імі, з імі голас, што трубой зароў.

А вось — Нянавісці падманны з морскіх днішч
Звон у снягах аглушаных. Ну й халадзіна! Нішч
Жыццё, што ў страху прэ шалёна з берагоў
І глухне больш і больш ад звону днішч.

А вось і Ёцех Цялесных Голас: пірагоў,
Віна, кампаній, мітусні мілоснай. Пір багоў!
Ды як жажліва тхлінай тхне ад воч, імён,
Што ў стомленасці мруць ад пірагоў.

А вось і Іншых Галасы: з туманних дзён —
Вяселлі, куплі, продаж, хто на што жадзён,
Цывілізацыі падманны балаган
Пад скрыпак перазоў з туманних дзён.

Спакуса, зайздрасць, чорны гнеў — вязьмо заган,
Чаму аднак павінны вы, як ураган,
Спадаць на нас і парушаць сумлення ціш,
Спакуса, зайздрасць, чорны гнеў — вязьмо заган?..

Памрыце ж, Галасы!.. Вячыстыя — не вы ж!..
Слоў дробных марната, метафар бляклы крыж,
Уся рыторыка развенчвання грахоў —
Памрыце, Галасы!.. Вячыстыя — не вы ж!..

Не тыя сённы мы, сыходзьце са шляхоў,
Памрыце дзеля слоў, што не дамо на сцоў,
Слоў сціпрых, слоў, што ласкай зроджаны душы,
Не прыем сэрцам вас, сыходзьце са шляхоў!..

Памрыце ў малітоўнай новых слоў цішы,
Да Неба звернутых. Высокае, рашы —
Адкрыць, закрыць ім шлях, скажы: «Памры!..»,
«Жыві!».

Вы ж, лютыя, памрыце ў новых слоў цішы,

Памрыце ў галашэннях жудасных Любві!..

* * *

Сумны, сумны мой лёс,
Смерць, здаецца, лягчэй,
Хто ж убавіць мне слёз,
Смутака згоніць з вачэй
Тут, дзе слёз столькі строс?..

Рукі скручвае мне,
Каб не мог я тварыць,

Хвошча вусны, гне, мне —
Цела ў муках гарыць,
Мерцвіць вочы ў паўсне!..

Ці ж надзеі няма,
Справядлівасці той,
Ці ж мне вечна дарма
Біцца ў скрусе пустой,
Што гняце, як турма?..

Не, душа, больш нідзе
Не паможа нам сум.
Дзень вялікі — ідзе.
Поўны сонечных дум,
Глянь, зара аж гудзе;

Покрыў чорна-густы
Рве яна з плеч усіх,
Бачны да драбнаты
Кожны хмуры твой штрых
І чым мусіш быць ты.

На зару кроц хутчэй,
Зблізку ўсё ў ёй відно,
Для далёкіх вачэй
Страшнаваты адно
Бляск, што ўсіх найярчэй.

Ён — скарбніца сама
Лепшых спраў у жыцці,
Тайн, любові без ярма.—
Залацей — не знайсці,
І надзейней — няма;

Ён — бязмежнасць чуцця,
Нечуванасць акрас,
Мір, вытокі жыцця,
Захаплення экстаз
І юдоля быцця,

І юдоля быцця!..

Надзея — парастак, што ў склепе змрочным рос...
 Чаго ж баяцца, п'янаю асой кружыць?..
 Глядзі, прамень у шчылінцы дрыжыць —
 На стол абпёршыся, ці высніш светлы лёс?..

Душа загнаная, ты з гэтага хаця
 Папі калодзея. Заснеш пасля ў журбе,
 Нібы лілеі, летуценні-сны табе
 Я напяю і залюляю, як дзіця.

Б'е поўдзень. Калі ласка, не шукай прычын...
 Як непаўторна ў мой няшчасны мозг жанчын
 Крок рэхам коціцца, што аж баліць.

Б'е поўдзень. Кветкі я падліў. Ні хмар, ні сцюж,
 Прыходзь!.. Надзея ў бездані бурштынам тліць...
 Квітнее поўня вераснёвых руж!..

ГАСПАР ГАЎЗЕР СПЯВАЕ

Прыйшоў я, ціхі сірата,
 У горад — велічны, пыхаты —
 Адно блакітам воч багаты,
 Ды стаў цяпер сляпей крата.

У дваццаць летаў сваіх, зім
 Кахання зведваць стаў ляйчыны:
 Мне падабаліся жанчыны,
 Ды я не падабаўся ім.

Жыў непадданы каралю,
 Без бацькаўшчыны, як сугнеі:
 Хацеў памерці на вайне я,
 Смерць легчы не дала ў зямлю.

Ці я дачасны, не рашу?..
 Ці гэты свет — ліхая кара?..
 За бедную душу Гаспара
 Я памаліцца ўсіх прашу!..

* * *

Як чорнае сонца, тлее
Жыццё маё пакрысе:
Засніце, усе надзеі,
Засніце, жаданні ўсе!..

Не бачу болей нічога,
Памяць усю растрас,
Ні добрага, ні благога...
Сумны мой, сумны лёс!..

Калыскай вішу, якую
Пагушквае хтось да дня
Над пусташшу, дзе вякуе
Цішыня, цішыня.

* * *

Блакiт, што па-над дахамi,—
Лагода, ціша!
Каштан, што па-над дахамi
Галлё калыша.

Ляціць у неба, што відно,
Звон ціхі, ціхі.
Пяюць на дрэве, што відно,
Шпакі, шпачыхі.

Мой божа, божа мой, усё —
Спакойна, проста.
Рахманы гул дзяльніц усё
Плыве з-за моста.

А ты, што робиш ты, чаму
Ты ў вечным плачы,
Навошта губіш і чаму
Свой лёс юначы?..

* * *

Я не знаю, чаму
Вырай горкасных дум
Па-над мора ірвецца ад вас, гоман, тлум.
Што не даў бы на глум,
З крылляў, нібы ў турму,
Я з жахлівасцю ў хвалі скідаю. Чаму?.. Ну, чаму?..

Плачкай-чайкаю пырхае думка з сіла,
То за хваляй услед, то за ветрам ляціць,
То ў блакіце нябёс разгайданых трымціць,
То з вілявым адлівам ад скал павяла...
Плачкай-чайкаю пырхае думка з сіла.

Бы схмялела яна
Сонцам, воляй без меж
І чуццём, тым, што вырай вядзе праз бязмеж!..
Летні ветрык, нясеш
І яе ты, відна
Вунь яе ружаватая плынь, што без дна.

Толькі часам так сумна яна закрычыць,
Нібы лоцману ў далечы знак даючы,
Ды ў пакоры вятрам потым зноў летучы,
Мрэ, як чайкі крыло, што не можа спачыць,
І таму часам сумна яна закрычыць!..

Я не знаю, чаму
Вырай горкасных дум
Па-над мора ірвецца ад вас, гоман, тлум.
Што не даў бы на глум,
З крылляў, нібы ў турму,
Я з жахлівасцю ў хвалі скідаю. Чаму?.. Ну, чаму?..

* * *

Закон ваш, лад, сцягі ў ілжы!
Баяцца словы вас, як куры.
Крывавіць цела на крыжы.

І мары топчаце, як шкуры,
І скрозь насмешкі, як нажы,
З натоўпу кліч спакусніц хмуры.

Жаданні — цемрыва нябёс.
Без квету кветкі ля дарогі,
Віно, ілжа перасцярогі,
Ігра фрывольная цялёс,

Кароткай ласкі невы плёс,—
Ці насалод гэта парогі,
Ці мук, адчаю і трывогі,
Ці проста наш пракляты лёс?..

* * *

Азвецца ў скрусе на паляне рог,
Сірочай жальбай выплыве з каліны,
Каб ціха паміраць сярод даліны
Пад брэх бадзяжы звлістых дарог.

І воўчая душа слязу ў мурог
Пралье, убачыўшы: крывавым клінам
У сонца уразаецца яліна,
Каб захапляць, каб жах будзіць трывог.

Ды каб суцішыць боль глухі зямлі,
Сняжынкі лёгка лётаць пачалі,
Бялюткія ў густой барвовай стыні;

Дыхнула восень з-за нямых стадол,
І аднатонне цішы цішыць дол,
Што залаціцца золатам пустыні.

* * *

Цел людскіх слабата і сум вялы
Чуляць, гнуць мяне, жаляць бясконца.
Асабліва, як чорныя сонцы
Паляць, пхнуць іх у саван злінялы.

То іх потам у лазні прабрала,
То іх трасца трасе, то ад страху
Задрыжаць, нібы птушкі на даху,
То жарствою падэшвы садрала.

Грудзі — у пісягах патарочых,
Рот — крывава-чырвоная рана,
Косці — толькі што шкурай прыбрана,

І адно цуда беднае — вочы,
Боль з якіх прарастае сардэчны,
Каб убачыць, які я не вечны.

* * *

Ізноў вось вы, ізноў, дум беднае багацце!..
Надзея, літасць, шкадаванне-жаль па страце,
І ласка сэрца, і суровая развага,
І пільнасць, наканованасць, адвага
І іншае!.. Маруда насцярожаны — мая
Самаупэўненасць і сарамлівая бруя
Мар, ледзь разблытаных, вы ідзяце няўклюдна,
Ваіцеся і там, дзе вельмі людна,
І поўні адзінокай на загоне.
Вы, як авечкі беспрытульныя ў загоне,
З якога па адной выходзіце. Другія
Там застаюцца, вочы ў дол панурыўшы, з-пад кія
Не ў моцы вырвацца, зачуханыя — жах,
Бяздумна тое робяць следам, што важак:
Ён стане, стануць, на спіну яму галовы
Кладуць няведама чаго без лішняй мовы.
Авечачкі мае, не я — пастух ваш, не,
Не мой бізун з загона вас жане,
Вам волю не з маіх пабачыць рук,
Хоць я сустрэну вас, я вымашчу вам брук,
Бляяння горыч вашу доўгаю часінай
На ім я слухаць буду, лёгшы вернай псінай.

* * *

За пляценымі — бязмежжа
Хваль-баранчыкаў на моры,
Светла-светлыя прасторы
Пахнуць ягадаю свежа.

Крылы ветракоў напята
Лёгка па-над зелянінай,

Што, як ласка, над раўнінай,
Дзе гарцуюць жарабяты.

У святочным веснім шэсці,
Што калыша маладжава,
І авечкі скачуць жвава,
Ціхія, як бель іх шэрсці.

Раптам хваля, шум узвіўся,
Наляцеў, апаў, распаўся,
І, як флейта, звон азваўся
У малочна-белай высі.

* * *

Круці, круці, драўляны конь,
Круці бясконца карусель,
Круці і вечна свет вясель
Пад звон габоў, флейты звон.

Вясель дзяцей і бледных мам,
У чорных майтках хлапчанят,
Ружова-радасных дзяўчат —
З іх кожны грош аддаў свой сам.

Круці, святочны ўскручвай раж,
Няхай навокал кожны міг
Няшчырых воч мігціць падміг —
Круці пад пераможны марш!

На дзіва ўсцешная ігра,
Не цырк звярыны — а лафа,
Як апусцела галава:
Ні зла наогул, ні добра.

Звіні, гармонік і фагот
І радасць скрыпчынай струны,
Конь тут цішэй, чым бараны
І ў рэвалюцыі народ.

А вецер рве, скубе, бразчыць,
Трохколерны скумуля сцяг,
Спадніц нізоўе... Даць працяг?..
Як сочень пяць грамоў трашчыць!

Драўляны конь, драўляны воз:
Хоць круг замкнёны, пад бакі
Не ўсадзяць шпory дружбакі
І не падбаюць пра авёс.

Спяшайся, коню, сэрцам хоць:
Ці чуеш, б'е вячэрні звон,
Ноч надыходзіць, гоніць вон
Піак, што п'юць усё ўахвоць.

Зор залацістых караван
Займае кругам неба ўлонь, —
Круці, круціся ў колка, конь,
Пакуль вяселіць барабан!..

* * *

Гэта — святая жыта, гэта — святая хлеба
Пад небам, якое мо сасніш калі:
Ад радасці шумнай, што сцяной — у неба,
Толькі ружаватыя цені на зямлі.

Золата саломы пад вятрамі стыне,
Кладучыся долу, блікі шле наўкруг.
Як далёка глянуць, жнейкі па раўніне,
Постаці суровыя ды вясёлы рух.

І няхай задуха, не спачыць нікому
Пад спакойным сонцам спелага жніва,
Як і ў вінаградзе, кіслым да аскомы,
Што ў спакоі гордым рвуць бацькі, дзятва.

Для віна, для хлеба, сонейка старое,
Папрацуй і поўняй ім адмер, адваж,
Чэсны кубак хмельны сілы хай патроіць,
Жнейкі, вінаградары, лёс шчаслівы ваш.

Красаваннем жыта і лазы квітненнем,
Усёперамагальная сіла, ажыві,
Уваходзь спрадвечным свету блаславеннем
Колас — плоццю цела, вінаград — крыві!

Са зборніка
«КОЛІСЬ І НЯДАЎНА»
1885

КАЛЕЙДАСКОП

Жэрмену Нуво

Па вулцы ў сэрцы горада ўсіх мараў
Яно як далеч перажытага ідзе,—
Імгненне, як туман, што ноч прадзе,
Як узыход праз туманы амшараў.

Хай бушавала мора, хай гуло!
Ідзе наперакор усім прарокам,
Як абуджэнне ўслед за чорным шокам,
І ўсё прыгожшым стане, чым было.

Па вулцы ў сэрцы горада ўсіх чараў,
Дзе джыгі, дзе шарманкі, хоць адбаў,
Кафэ, дзяўчаты-кісы для забаў,
Музыкаў плоймы, нібы янычараў.

Яно ідзе, як мысль аб непазбежным,
Слязьмі пальцеца ціха па шчаках
Пад смех-рыданне шэльмаў і бадзяг
З жаданнямі памерці ўсім нам, грэшным,

Са словамі, як выцвілы букет!..
Хай будзе мітусня, крык, папіханне,
Сялянкі з кошыкамі над сабой, сяляне —
Вакзальны вэрхал, што не бачыў свет,

І — ціхі шпацыр, моцных слоў маланкі,
Дзяды лішаістыя — бровы, бы ў муцэ,
За крокі два — смурод мачы ў рацэ,
Петардаў выбухі, святочныя гулянкi,

Яно ідзе, сон гонячы з чала,
І позняю ці ранняю гадзінай
Ты будзеш прагнуць пекнаты адзінай —
Каб лета, каб гула ў траве пчала.

АЛЕГОРИЯ

Жулю Валадону

Гэты жнівень — бялёсы, падступны, ліхі,
Як тыран лены, прагны відовішч-пакут,
Пазяхаючы, паліць усё там і тут,
Аж даходзяць жанцы: «За якія грахі?!»

Жаўранё знемагло, больш не будзіць шляхі,
Неба сіль нібы высмактаў выбляклы спрут,
Вецер не скалыхне гладзі сонных запруд,—
Знерухомленаць, цішы глухой абцугі.

Конік не застракоча — знясіліў адчай,
Не плюскоча, не скача звузель ручай,
Як ашчэрыў аголеныя берагі.

Толькі цені на плыні узоры віюць
Бліскатлівай бясконцай муарнай смугі...
Тут і там чорна-жоўтыя восы снуюць.

КАРЧМА

Жану Марэа

Белы мур, дах чырвоны, шлях пыльны — карчма.
Ногі спаліш у мліве пяску, падаб'еш —
Шыльда «Шчасце» звяселіць, заходзь, пі і еш —
Льюць віно, хлеб нясуць, пашпарт ёсць ці няма.

Люлькі смаляць, пяюць тут і спяць задарма.
Быў салдатам шынкар, шынкарыхі рубаж —
Мыць, часаць хлапчанят, і ўжо не пераб'еш,
Як пачне пра любошчы, бязвіннаць — сама.

Зала — столь закурэлая, бэлек брусы,
Малявідлы на сценах вісяць, абразы,
І з парога — капусны, густы, слаўны дух.

Вы пачулі? Гадзіннік цік-так са стала,
Чыгунок падпявае, спяшаюцца ўдвух,
І акно разнасцежана ў далеч сяла.

АБАЧЛІВАСЦЬ

Гастону Сенешалю

Дай руку, сціш дыханне, прысядзьма на лог,
Дзе разлапістай шэраю навіссю дрэвы,
Дзе ўміраюць, набегшы, вятрыскаў павевы,
Поўні бледная ціша галубіць мурог.

Я цябе з галавы расцалую да ног.
Кіньма думкі, памарым. Няхай свае спевы
Родзіць шчасце знікома, каханьня сугрэвы,
Валасы нашы ў ценю савіных трывог.

І забудзьма адчай. Вось яно — здавальненне
Тым, што ты, я — душой кожны з нас прадаўжэнне
Гэтай цішы і яснага сонцаўмірання.

Дык замром сярод цішы начнога папасу,
Не, нядобра парушваць прыроды маўчанне —
Бога дзікага, змоўклага толькі да часу.

ЗБОР ВІНАГРАДУ

Жоржу Ралю

Пяе вірліва ў галаве,
А памяці больш нестае.
Паслухай — гэта ж кроў пяе,
Здалёку музыкай плыве!..

Як плача, як галосіць кроў,
Калі душа знікае прэч,—
О, голас нечуваны стрэч
З тым, што змаўкае раптам зноў!..

Віно і кроў — здрадзелы лёс,
Як брат віна — кроў з чорных вен,
Я слаўлю ваш апафеоз!

Спявайце, плачце! Ніцых сцен,
Душ, памяці знішчайце след,—
Ноч ахіне адзін шкілет!

ВАЎКІ

У змроку поля — бітвы даль.
Пад нізкі чорны небакрай
Ірвецца хітры воўчы баль, —
Раскоша — бачыць гэты грай

Зялёнавокі, спрытных лап
На трупах мяккія сляды,
Ілбоў пакатасць, пашчаў сап,
Шчацінных хібаў бляск руды.

Хрыпяць — пра ласку не малі
Пад клац зубоў, галодны роў.
Раскоша — слухаць на зямлі
Асанну, што марозіць кроў:

«Героі смачныя аднак,
Рубанка — шык, мазгі — нязгорш.
Нам голад, смага больш не ў знак —
Засведчыць гэта трэба ўсё ж.

Ды, без папроку, а сказаць
Павінны мы: нямала мук
Было нам бегчы, падпаўзаць —
Вам не ўявіць такіх дакук!..

О, дзёрзка як іх крок звінеў —
Няспынны, да жальбы глухі,
Сваім пужлівым сэрцам млеў
З нас кожны, бы лісток ліхі;

У страху зблізку і здаля,
Растраціўшы спакой свой, сон,
Нам сэрцы стукалі пасля
З тамбурамі іх ва ўнісон;

А іх зіхоткую браню
Убачыўшы, з нас кожны пёр,
Бы страхапуд, праз гушчырню
Да самак, у свой родны бор!

Быў гордым крок іх малады,
Спакойныя, як іх штандар,

Мацнейшыя, чым сапраўды,
Чаканілі дзень, два запар.

Мячы паблісквалі, ярчэй
Аднак гарэлі вочы іх:
Давер і веліч мар — з вачэй,
Вясёлых, шчырых, маладых.

Вятрыска белыя чубы
З-пад іхніх касак выхапляў,
На крыллях чайчыных нібы
Ўсход сонца пазалоту ткаў.

А велічна спявалі як!..
Пра друзгатаанне ланцугоў,
Пра волю, пра яе ваяк,
Пра зрынутых далоў багоў.

І доўга, доўга, скрытна ўсім,
Нагамі ледзь кранаўшы жвір,
Мы па іх маршы баявым
Раўнялі хіжы свой ранжыр.

Плылі праз рэкі мы, ірвы,
Бо нішчылі яны масты.—
Што за наедак — ад травы
І ног не павалочыш ты,

І выганіць апошні дух...
Нарэшце ноччу на прывал
Яны раскінуліся ўкруг,
Дзе роўнядзь між лясоў і скал.

Сны зорачы іх, як маглі,
Нацешвалі мы зрок і слых.
Вачышчы нашы, як вуглі,
Палалі каля валаў іх.

Пад нашых пашчаў ляск сухі,
Святочна сеўшы на сукі,
Чакалі на той дзень ліхі,
Як мы, і хцівыя крукі.

Зара ўзгарэлася. Сурмы
Жахлівы кліч падняў жывых,

Спалоханых, нібы з чумы,
Ды ўсе ў рыштунку — шых у шых.

Між карабельнае сасны
Схаваліся мы ціха ў цень,
Павар'яцеўшы, груганы —
За блізкі, упрытык, пляцень.

І толькі сонца пачало
Ўзыходзіць, страсянула дол,
Гайсанку рэха ушчало:
«Вось вораг!.. Вораг навакол!..»

«Ён, ён!..» Зямля дрыжыць. Гатоў
На ўсё чужынца крок цяжкі.
А камандзіры ўздоўж радоў
Туды-сюды, як чаўнакі.

То піка заблішчыць, то меч,
То звівы сцяга ў сіняве,
Што хоць за пазуху камеч,
Калі прагал туман прарве.

Эпічны гнеў. «Наперад!» — крык,
Хто з юных схоча саступіць
Гульбе і безмяцежжу пік —
І зноў суровы бой кіпіць.

Ах, што за штука — бітвы жар:
Трашчанне зброі, сеча ў пень,
На неба ўсё — зары пажар,
Цалюткі, неаглядны дзень!..

А ўвечар — ціш, спакой. Ледзь-ледзь
Запознена хто дзе ўсхліпне
І, долю кленучы, калець,
Смяротна хрыпучы, пачне.

Ледзь-ледзь азвецца сум здаля
Трубы, што блудзіць у бары,
Пагасне сонца спакваля,
Счарнее паласа зары.

Ноч западае. Поўні круг
Справдвечную вядзе гульбу,

Прыкідваючыся, як друг,
Што дзеліць папалам жальбу.

Мы — іншыя. Не нам, ваўкам,
Маніць, шукаць сабе прыкрас,
Слабошчы гэткія не нам,
Бо голад з лесу гоніць нас.

Нарэшце зможам наталіць
Мы апетыт свой без трывог,
Па-царску кроіць сабе, ліць:
Не пуста тут і шыр — дай бог!..

Дык вось, без пышных слоў і форм,
Хай пазайдросцяць нам вякі,
Здзяйсняйся, сон пра сытны корм,
П'ямо, закусвайма, ваўкі!..»

РАНИЦА

Леону Ванье

Чырвань рыжая ў зары
На зыходзе лета,
І грамы, як званары,
У крыві — штыблеты.

Летуценна, ціха ноч
Бледная растане,—
Цені-дрыжыкі — наўзбоч!..
Ружавей, світанне!..

Далеч свеціцца, курыць
Над расой азяблай,
Рэчка вось-вось заблішчыць
Аголенай шабляй.

Спеў разбуджаных палёў,
Туманоў бавоўна
З траў, кустоў і тапалёў
Чэзне прэч раптоўна.

Пераліваў — цэлы свет,
Колераў багата.
Вунь і вёскі сілуэт,
Блісне часам хата

Шклом акенца, і ляцяць
Зайчыкаў пагоні
Цемру ў ціхім лесе цяць,
Разварушваць гоні.

А світанне ўсё шырэй,
Стукнуў плуг, барозны
Першыя ляглі, і рэй
Буркатлівы, грозны

Певень распачаў якраз,
Нелюдзем лапоча:
«З хлебам, што не ўцешыць вас,
З сіверам у вочы!..»

А над хатамі — дымкі,
Цішыню брэх зводзіць,
Схілам звычайна напрамкі
Аратай сыходзіць.

Дзень шырэе сапраўды,
Хор званоў — мкне ў вырай.
Менш няпраўды вам, бяды,
Больш любові шчырай!..

ВЯЧЭРА

Ю. К. Гюісману

Цямнела ў пакоі, халодным і цесным, калі
Зайшоў чалавек, зацярушаны снегам; прайшлі
Тры доўгія дні, ён ні слова не прагаварыў —
На мігі жанчына паказвала штось дзетвары.

Быў ложка, сундук, і чатыры аж крэслы было,
Яшчэ занавескі, калісьці бялявай, крыло,
Блашчыцамі змаранае, і развалены стол —
Бядой наймавернай усё патыхала наўкол.

Чало велічэзнае, чорны агонь у вачах,
Душою свіціўся быў той чалавек, не ачах,
Быў тое, што кажуць, не абы-які кавалер,
Па-свойму прыгожай была і жанчына цяпер.

Ды вось працягнула Галота знішчэння руку,
І ўсё чалавечнае з іх — у няпамяць-раку,
Пачцівасці згубленай сумны світае канец:
Назаўтра яна — проста самка, ён — проста самец.

Затое мы ўсе за сталом каштаваць селі суп,
Што ў місках дыміўся, і мяса пакласці на зуб,
А цені ад міс і ад нас наўкруга па сцяне
Хадзілі, як толькі каторы з нас лямпу скране.

Мы — дзеці малыя і бледныя, ды мацакі,
Хоць рэбры тырчаць у бакі, як сухія сукі
Зімой — на марозе, на сцюжна-калючых вятрах,
Улетку — удушлівай спёкі, грывотаў не страх.

Раз-пораз, гайднуўшыся, лямпы святло мігатне,
І стрэльбу старую відно на цвіку на сцяне.
Калі ж прыглядзецца, шукаць пільным вокам шпіка,
Убачыш у шафе драўлянай і з-за сундука

У стос паскладаныя пыльныя томікі кніг—
«Гісторыі», «Энцыклапедыі», розных другіх,
Ну, а пад матрасамі — самы надзейны там спрат
Любоўных раманаў ад бабак, ад мамаў і тат.

Ды мы ўжо ямо. Незнаёмец, пахмурны такі,
Да рота гідлівыя нейкія цягне кукі,
З паглядам, нібыта яму тут пакорныя ўсе,
Што ён не такую яшчэ смакату прынясе.

Жанчына аб іншым успомніла, у вёсцы дом,
Карэту як дзіва, каня, што б'е дол капытом,
У час той якраз, калі дзеці ля місак-карыт
Парохквалі, можа, ці плакалі шчыра наўзрыд.

ПЕРАМОЖАНЫЯ

Луі-Ксаіе дэ Рыкару

1

Жыццё перамагло, загінуў Ідэал,
І вось пад коньмі пераможцаў, запацелых
Ад крыку, радасці, падобнай на аскал,
Братоў, што ўмерці толькі горда ўмелі, цэлы.

А мы, хто выйшаў з бойні гэтае жывы,—
З пагаслымі вачыма, мёртвым крокам,
У брудзе, у крыві, не ўзняўшы галавы,
Брыдзём, прыдушаныя крыўдай, стогнам, змрокам,

Брыдзём наўгад у ноч, у даль пучін,
Нібы забойцы, закліямёныя навечна,
Без заўтрашняга дня, сям'і, хацін,
У водблісках лясных пажараў стрэчных!

Ах, лёс!.. Дабег ён круга: больш няма
Надзей, і толькі паражэнне явай правіць,
Высілкі неймаверныя — дарма,
Адно што засталася нам — нянавісьць славіць.

Адно што засталася — ляжа ноч.
Пра пахаванне трупаў мары кінучь,
Бясшумна ўмерці падалей ад воч,
Дастойна пераможаных загінуць.

2

Дрыготкім досвіткам трапеча небакрай,
Дыхнуў лядзяна недаспалы вецер ніцы.
Зара! І кветкі зноў цвітуць, і лісцем гай
Ажыў пад халадком ласкавым зараніцы.

Усход рудавы ружавее, срэбра зор
Сплыло, зблакітнеўшы зусім на развітанне;
Крык пеўня пабуджае жвава двор;
Жаўрук узнёсся, захліпнуўшыся,— світанне!

І — ярка, ярка — раптам сонца. Узгарай,
Дзівоснае!.. Ды — як ты можаш, дзіва,

Быць так вось — поруч, каля сноў кашмарных, зграй,
Што на ахвярах банкетуюць хціва?!.

Ды дзіва прадаўжалася — у сэрцы ўраз
Прабіўшыся, праменняў радасных дрыжанне
Будзіла гнеў ранейшы, гідкасць ад абраз
І ў бітвах пасці неадольнае жаданне.

Пад'ём, пад'ём! Наперад — праз шакалаў роў!
Даволі ганьбы, перадышак быць не можа!
На бой, сябры, каб з нашых сэрцаў кроў
Дыміла на лязе мячоў варожых!

3

Ноч. Пераможанья ў цемрадзі турмы
Гавораць: «Хай ў кайданах мы, ды — жывыя;
Хай змрочны цяжар іх згінае плечы, мы
Не згінем, пакуль кроў у венах злосцю вые».

З вачніц глыбокіх воч маланкавы дазор
Віжуе, не засне; пад хмурымі ілбамі
Мозг петлі ўе, мозг тчэ смяротны прыгавор!..
«Моц шчэлепаў, запальчывыя рукі — з намі!..»

Вы, легкадумцы, вам раскаяцца яшчэ
Ў памылцы, незаўважанай адразу:
Спагада ваша нас абразаю пячэ,
І мы адпомсцім тройчы за абразу.

Вы закавалі нас! Ды ланцугі хіба
Не для таго, каб іх напільнік грыз, каб імі
Біць стражнікаў, а там — не ваша гульба,
Там — воля і прастор, і нашы леты, зімы.

І новыя баі! І перамога нас
Мо стрэне на бязлітаснай злой пожні,
А выйдзе Права пераможцам на той раз,
То будзе сапраўды той раз — апошні!..»

4

Мярцвяк — мярцвяк і ёсць, нішто ўвесь чад балад,
Меч востры справу ведае сваю дакладна,

Даўно са зданямі ў навеішых дзён разлад,
І валасоў не дыбіць ноччу жах баладны.

Раландаў конь, Раланд — пусты міфічны сказ.
Навошта сілы, час губляць на іх нядзельмі?
Пацешылі сябе надзеяй, што мы вас
Памілуем, дык памыляецеся вельмі!

Ад нашых рук канаць вам! Лёс, удачы ўзыч!
Благаючы, канаць вам, вашай клятай касце!
Так зычыць праўды кліч, так зычыць помсты кліч
І прага чым хутчэй людзям наблізіць шчасце!

Няплодны ж гэты грунт, які так доўга сох,
З жыл ваших кроў захлебча з радасным
прыцмокам,
І пара задыміць гаркавая з-пад сох
І ўздымецца, ружовячы краі аблокам,

Ваўкі, сабакі, груганы расцягнуць прах,
Збялеюць косці вашы на дажджы бадзяжым,
І радасны наш вольны смех не зглушыць страх,
Што мерцвякі ёсць мерцвякі, мы вам дакажам.

ПАЦЕШНЫЯ ПАРАДЫ

Раулю Паншону

Дзяўчат цеш і дам
Усюды, заўжды.
Ды бойся нуды
Ўсіх эпіталам.

Не пі пакрысе!..
Гарэлачка — цуд,
Дзівос дзіўных пуд
Табе паднясе.

Каму, што відно?!
Брахня ўсё і злосць!..
Кім, чым хто з нас ёсць,
Знаць сэрцу адно!..

Пяе кроў яшчэ!..
Далоў млявы ўсхліп!..
Што, стрэмкаю шып
У пятцы пячэ?..

Што, твар да крыві
Расквасіў віхор?..
Дык наперакор
Спявай, ружы рві!

Да лепшага ўсё
На свеце ліхім!
І перш за ўсё ўсім
Магчы, як дзіцё,

Казаць ўсё і быць
Ахвярай за іх:
Багі ўсе такіх
Павінны ж любіць!..

У райскай красе
Калісь расцвіцеш,
І тым сябе цеш
Цяпер пакрысе!

Дасюль вось жылі,
Не біў Лёс цябе,
Каб гуз — на ілбе,
З вачэй — матылі!

А ці не танчэй
Каваная сталь?..
О, ціш райскіх пальм —
Лагода вачэй:

Святы Міхаіл,
Георгій святы
Кувалды-пуды
Ўздымаюць што сіл...

Дык усмешкай будзь
Між плачак адных,
Апошні траць дых,
А руж не забудзь,

Драмi ў крамяні
Іскрынкай святой,
Маліся душой:
Міні, рай, міні!..

Са зборніка
«КАХАННЕ»
1888

УДАВЕЦ ГАВОРЫЦЬ

Бачу: людзі на моры ў бядзе,
Бурным моры маіх горкіх слёз,
Хвошча ў вочы вятрыска, гудзе
Сярод ночы, дзе цемра і «sos!»
І дзе зоркі ў дрыготкай вадзе.

Бачу маці, зусім маладой,
З хлапчаняткам, дарослым амаль,
Ні вясла ў іх, ні мачты, вадой
Залівае плынь стромаая хваль —
Хлапчанё з ёй, такой маладой!..

Вольнай хваляю барку нясе.
Учапіўся за мацэру сын,
Ён не ведае, дзе іх страсе
З баркі шквалам на вечны спачын,
Верыць плыні, аднак, што нясе.

Спадзяецца на Бога, бядак,
Верыць лёсу, малеча, свайму...
«Задыхнецца буран ад атак,—
Я душою прарочу яму,—
Больш не будзе зласлівіцца так!..»

Будзе ціша па збытай бядзе
Сярод мора маіх добрых слёз!..
Ад маіх шчасных воч на вадзе
Сярод ночы, дзе сцішыцца «sos»,
Бы анёлаў двух, цень расцвіце.

ЁН ГАВОРЫЦЬ ЯШЧЭ

Выбачэння, спачыну няма,
А тым болей мандата ў сенат!..
З галавы абгавораць да пят,
Што сцішэў ты, блазнуеш дарма,
Прымірыцца ўжо час акурат,
Ды вайна ёсць вайна: досць ілгаць —
Паміраць або перамагаць!..

Твае норавы, кажуць, без меж,
Раўнавагу табе дасць наш мір,
Словам — волю, а думкам — глыб, шыр,
Дык хутчэй ці ніколі! Рубеж
Тваіх модлаў — загады, як вір,
Чэрні, ты ж — выключэнне. А не —
Славы ў іншай шукай старане!..

Пыхай дыша, Распустай іх тон:
Так трубы вялай глухне захлёб
У падманнай прыўкрасе трушчоб,
Напаўняючы флейт гідкі звон
Іх шаленствам. Знаёмы мікроб!
Гэта — горад, адстойнік памый,
Час мінулы, што п'е на злом шый,

Пошлы, хмуры ў вяселлі Парыж,
Раздражнёны ў пітве, куцяжах,
Залівае адчай, арыў жах
Інвалідам, што трапіў пад крыж.
«Ты,— Распушта мне шэпча,— стары ж:
Усё, хоціць, пара адпачыць!..»
Як заклятая, Пыха маўчыць.

Хрысце-Божа, ты ж бачыш, грашу,
У рай дзверы закрыўшы, не я,
Я — павінен, віна — не мая,
Толькі смерці ў малітвах прашу.
Я — ягня, мая воля — твая.
Хоць чаборам увесь я прапах,
Воўк з павагай папрэ у зубах!..

Дык пасі маё сэрца, пасі,
Што цяпер адзінокае тут

І баіцца адно між пакут
Аставацца: знямогу — страсі,
Не чапіўшы надзей добры кут,
Не сцішаючы іх светлы грай,
Ты яму за табой крочыць дай.

ВЯЧЭРНЯЯ ДУМА

Эрнэсту Райно

I

Ці стоены ў траве выгнання бледна-сіняй,
Ці з-пад сасон, што серабрыў імжыста іней,
Ці то, як здань блукаючы ў палях,
Наводзячы на скіфаў мірных жах
У час, калі гурты — багацці пастуховы —
Ад русых варвараў шукаюць марна сховы,
Авідзій, ён — пясняр ласкавы закаханых, мар,
Любошчаў маг, ён прагна, хціва, доўга ў далеч хмар
Глядзеў, бязмежжа мора азіраў у суме.
Чало пакутнае журылася ў задуме,
Брыво калмацілася, вялы зрок тлеў ледзь,
Запушчаная, дзеркачом гусцела шчэць,
А сівізна валос ужо даўно здрадзела,
Шмаццё ад сіверу ледзь прыкрывала цела —
Нямья сведкі выкуплення і жальбы,
Легенды жорсткай, ляментацый, што з гульбы
Шалёнай, ярай задыміліся, бы кратэр,
Каб суд урэшце асудзіць твой, імператар.
Авідзій, сумны ўсё, успамінаў свой Рым,
Той Рым, якому слава яго, веліч — грым,
Аздоба толькі. Божа! Праведны твой суд:
Не дзесьці ўсё ж я адпакутаваў, а тут.

II

Сапраўды, я пакутаваў шмат!..
Нібы злоўлены воўк, што з-за крат,
Збіты, спляжаны, не пабяжыць
Свежаніны на волі куснуць
Ці ў закутку надзейным прыснуць,—
Перад кожнай халерай дрыжыць.

Грошы, Зайздрасць, Нянавісць наўкруг,
Як шпікі — найвыдатнейшы нюх:
Сочаць, ціснуць, не перадыхнуць
Дзень за днём — лета, восень, зіма,
Год за годам, а спуску няма —
Гнуць пры снаданні, вечарам гнуць!..

Ды між страхаў выносны, як пік,
Вось найпершы, фатальны мой Шпік —
Смерць. О! Звер, о скаціны кусок!..
Хоць жывы я пакуль, на мяне
Лапы ўсперла, каўтне і каўтне
Кроў, што ў сэрцы бруіць, нібы сок —
Прагай жыць і змагацца бруіць.

Акрываўлены ўвесь, ран не скрыць,
Праз віры мне ў лес Цноты пара.
Хай Ваўкі — маёй долі браты —
Разарвуць лепш мне сэрца, чым ты,
О Жанчына — маіх бед сястра!..

* * *

Як ён катаўся на каньках,
Імчаўся бурна, проста страх,
Бясконца будзячы «ох!», «ах!..»

Як дзеўчанё, быў зграбны ён,
Блішчаў канькоў імклівы звон,
Вугром звываўся жвавы гон.

Ён быў, як цуд, вятроў шпарчэй,
Дзівоснай мукай для вачэй,
Маланкі прыгажэй, хутчэй.

А прыз віднеўся ў барацьбе —
Ляцеў — ніхто не пераб'е,
Нябачны нават сам сабе.

Нябачны нам і сёння ён.
Дзе ты, канькоў імклівы звон,
Неўтаймаваны ў сонцы гон?..

Са зборніка
«ПАРАЛЕЛЬНА»
1889

НА БАЛКОНЕ

Іх двое вырай ластавак праводзіць:
У бледнатварай — нібы смоль, каса,
У светлакосай — яркіх шчок краса,
Накідка-воблачка змяіцца, ходзіць.

Абедзвюх іх нуда бязволлем зводзіць
Пад поўняй — круглай, жоўтай, як аса,
Ды шчасце сумнае, нібы раса,
На любую ўзаемнасць іх сыходзіць.

Вільготных рук і гнуткіх станаў іх
Абрысы як зліліся — штрых на штрых,
І мары іх зліваюцца таксама.

За імі ж — у багатай змрочнай нішы,
Як трон з напышлівае меладрамы,
Іх Ложак, разасланы ценям, цішы.

ВЯСНА

Маладзіца ля плятня
Бы ў нявіннай весялосці
Гаварыла светлай госці
Юнай, як пачатак дня:

«Кветкам радасным радня,
Свет цудоўнай маладосці,
Ты дазволь крануць радна
Рўжавай бутоннай млосці,

Ты дазволь сярод травы
Піць святло расінкі наскай,
Што квяцінку росіць ласкай.

І яшчэ, мой квет жывы,
Як зара ў блакіце ясным,
Сорамам успыхні шчасным».

ЛЕТА

І адказвала дзіця,
Захмялелае ад ласкі
Трапяткой жанчыны-казкі:
«Вы — канец майго жыцця!..

Як п'яніць да забыцця
Водар струпянелай краскі,
Зеляніста-прэлай раскі,
Жар, хмель вашага чуцця!..

У тым жары — чары ночы,
Лета выспелага дзівы,
Амбры пах, змрок патарочы,

А ваш голас — шквал гримлівы,
Кудзеры ж зарой крывавай
Тонуць за туманаў лавай».

СЕГІДЗІЛЬЯ

Мне б тваю ўсю як ёсць
Расхінуць прыгажосць,
І рыжэе хай столь,
І чарнее, як смоль,
Ложак — іншых лякаць;

Расхінуць бы і не,
Каб цябе бачыць мне
Праз карункаў узор,
Каб радзімак, як зор,
Смагай вуснаў шукаць.

Ах, твой стан залаты
Ў ззянні месяца!.. Ты
Локаць свой абапры
Мне на сэрцы, замры
Ўся ў маёй ласцы слоў!

Адпачні, паляжы
На пахмурай душы,

Хоць душы, каб азыз,
Споўню кожны капрыз
Зноў і зноў, зноў і зноў!

Смейся, плач, злуйся, гудзь,
Порсткай будзь, бурнай будзь,
Горкай, колкай, ліхой,
Якой хочаш другой,
Толькі цеш, як зара!

А прыўскочыш калі
Ці ў прыгожым хмялі
Выслізгнеш, як змяя,—
Плазам гордасць мая
Перад згібам бядра!..

МАНСАРДА

Валос блакітных пазалота,
За строгасцю вачэй — пяшчота,
Як музыкі застылы зык.
Твой стан бы д'ябал гне, ласкае,
І цела белым абцякае,
І белым робіць маладзік.

І ўсё набок — хвала, пагарда,
Нам, як сабор, твая мансарда.
Няслаўных славяць свечкі нас,
Ты — наша слава, наша Ave,
Гадзіннік, бы анёл, на лаве
Дарэмна падганяе час!

Крутнеш туды, сюды павернеш,
У дурня гэтага абернеш,
Той — пан табе, а той — халуй,
Сказала — гавары, згаджайся,
Сказала — цешся, асляпляйся,
Пантофелькі табе цалуй!

О, што за жах твая мансарда!..
Штодня якога-небудзь барда
Ты слаўна нішчыш — па чарзе!..

Дукаты сыплюць, гады, жменяй,
Ты траціш, думаючы меней,
Чым твой пантофель на назе!..

І маеш рацыю! Мяне ты
Кахай, бо хто, як я, сакрэты
Табе каханья данясе,—
Мяне, што ўвойдзе без падказкі,
Мяне, што ведае смак ласкі
І споўніць абяцанкі ўсе.

Не хмур жа, золатца, брывей ты,
Пад заміральны голас флейты
Дазволь, я павяду баль сам:
У слодычы — бессарамлівай,
Няцнотнай — піць дазволь шчаслівай,
Святой няцнотнасці бальзам!..

ПАДМАННАЕ ЎРАЖАННЕ

Перабегла мыш
Чорна ў шэры кут,
Перабегла мыш
Шэры змрок пакут.

Варта б'е адбой,
Мілы вязень, спі!
Варта б'е адбой:
Слодыч сненняў пі.

Цемрадзь мары — прэч,
Пра каханне сні.
Цемрадзь мары — прэч:
Сны тут без хлусні!..

Поўні поўны круг!
Храп?.. Такой бяды!..
Поўні поўны круг
Круглы сапраўды!

Хмара наплыла,
Як у печы, змрок.

Хмара наплыла.
Дзень бліжэй на крок!..

Перабегла мыш
Чырвані слаі,
Сініх промняў ціш...
Пад'ём, гультаі!

ІНШАЕ ПАДМАННАЕ ЎРАЖАННЕ

На клумбе — кветкі, пахне кмен,
Яны ж — круга,
Між белых сцен —
Бядро, нага —
Дрыжаць аслабла, як міраж,
І, бы краты,
Шалеюць аж
Ад светлаты.

Самсоны без сваіх Даліл,
Воз без калёс —
Міл ці няміл,
Як жорны лёс.
Насмешліва закон скарыў,
Дык па чарзе
Любоў, парыў
Мялі ў тузе!..

Ідуць! Цяжкія ступакі
Ўсё бах-бабах;
Як чужакі;
Курво ў зубах.
Ні слова: карцар — карцар ёсць,
І не ўздыхнеш,
Хоць душыць злосць,
Як трэска, схнеш.

І я той цырк-перапалох
Пазнаў як след,
Нібы пралог
Да новых бед.

Ды ўсё ж чаму мяне, суддзя,
Сюды ты ўпёк,
Крануў ледзь я
Якісь зарок?!

Аднак, зладзейчыкі, пара,
Бадзяжны тлум,
Сярод двара,
Мой брат і кум,
Па-філасофску падымім,
Кружнем гульма:
Такога ўсім
Нідзе няма.

ПЯРЭВАРАТНІ

Сабачае гайні
Вясельны гон.
Зняможанай брахні
Сіпавы скон.
О, сум, як ён забойча валачэ,
Калі «Ужо» — далёкае «Яшчэ»!..

Натхнення плынь — цяплынь!
(Адкуль яна?!)
Вітаннем ззяе сіль
Глыбінь без дна.
І не пазбыць панурае нуды:
«Ніколі» — тое ж самае «Заўжды»!..

Якім страхоццем мар
Ты, белы мур,
Дзе рэхам енк ахвяр
З ліхіх канур.
О, гэтых стрэч нікчэмныя сляды —
«Ніколі», што выростае з «Заўжды»!..

Ты асалодна мрэш,
Цямнотна мрэш,
Без тэстаментна рвеш
Жыцця рубеш.
О, ты, жальба бязвыкупных крыжоў,
Калі «Яшчэ» — нарэшце ўжо «Ужо»!

Са зборніка
«ПЕСНІ ДЛЯ ЯЕ»
1891

* * *

Я сёння бедны, бедны,
Як ніколі,
Ды маю заповітны
Скарб і волю
З табою ў ласках бавіць
Дні і ночы —
Хто рук мяне пазбавіць,
Воч дзявочых?
Багат я імі, повен
Светлым, гожим
Гняздом маёй любові —
Хмельным ложам,
Што будзіць сіл прылівы,
Шал юначы,
Усё больш і больш жадлівы
І гарачы!..
Як я, мяне ты, знаю,
Не кахаш,
З другім, пакуль сканаю,
Лаеш, хаеш,
Што ж мне рабіць, калі ты —
Лёс мой, здрада,
І тым, што з ёй я зліты,
Сэрца рада?..

* * *

Што ў душы тваёй?.. Цемра?.. Святло?..
Што рабіць, каб відно мне было?..
Твой загар, як слановая косць,
Жаўтаваты; бы кроў з малаком,
Тваё цела, што лашчыць цішком
Цеплынёй і вяшчуе: Бог — ёсць!..

Лашчыць, песціць шалёны мой жар,
І само ўжо — вар'яцкі пажар,—
Дзе ўспаміны пра святасць красы?!.
Я — не я з-за цябе ў несыцьбе,
І нішто не трымае цябе,
І мы проста дваровыя псы!

Ну, а што душ датычыць, дарма:
Іх у нас і на посмех няма —
Ні ў цябе, ні ў мяне,— знаеш ты.
Цэлы свет — мы адны, толькі мы.
З гэтай круглай зямлі, як з турмы,
На нябёсы не трапіш святы.

Тут, на гэтай зямлі асалод,
Што праходзяць хутчэй весніх вод,
Дзе ад шчасця мне млець і здыхаць,
Нам кахацца, маё злучаня,
Так, як рэкі цякуць, як да дня
Птушкі звоняць, кахацца, кахаць.

* * *

Ты смуглянка ці не?..
Неба сінь, цемра, ноч
З лунак воч?..
Я не ведаю, ды глыб іх любая мне,
Пасмаў безладзь ласкаць я ахвоч.

Траў цішэй ты, вады?
Сэрца, што ў ім відно —
Бездань, дно?..
Я не ведаю, толькі прыродзе заўжды
Ўдзячны, што гаспадар мой — яно!..

Вернасць ты, здрада ты?..
Што мне тут гаварыць,
Уздыхаць?..

Карануй маю ласку святлом пекнаты
Кожны дзень, каб жадаў я кахаць!..

* * *

Як слаўна, што ты ёй сяброўкай была,
Што млею, захоплены жартамі тут,
Яна ж нат у памяці мне не ўсплыла
Ў імгненнях залётных, што нам, нібы цуд,—
Імгненнях, што нам, нібы цуд!..

І вось, як і ты, параўноўваю я,
Як робіш ты тое, што я — слепата,
І мушу прызнацца — сістэма твая
Ўсіх лёстачкаў хітрых — адна любата —
Выключная любата!..

У здрадзе сваёй я найбольш вінават,
Хоць ёсць апраўданні: звяла мяне ты,
Яно і сяброўка твая не з дзяўчат,
Якім кліч каханья — гук толькі пусты,
Як думала ты...

О, здраджвай жа!.. Здраджвае мне і яна
Таксама напэўна, бо свет — махляры...
Дзе здзелкі, каб іх не парвала мана?!
Дык здрадзім лепш мы ім. Сумленне, замры!
Мы — чэсныя махляры!

Са зборніка
«У ПРАДСЕНЦАХ РАЮ»
1894

* * *

Мяне ты, і не без падстаў,
Пякельным называеш. Цуда!
Я ж сапраўды пякельным стаў,
А ты, такая, ці ж не цуда?!.

Я — шчыры, ды яшчэ шчырэй,
Чым шчырасць, да цябе каханне;
Зарок мой, поўняю шчырэй,
Як шчырасць гэтага каханья.

Ды мой характар — д'ябал сам,
Падчас, не хочучы прынізіць,
Уздыме гэткі тарарам,
Не даючы сябе прынізіць,

Што пазайздросціць Вавілон,—
Ты ж гні яго, тапчы, як можаш,
Забраўшы сэрца у палон,
Няўжо ля ног яго не зложыш?

Бяры і, як жыццём, кіруй —
Душа не ўсплача, не зане,—
І зайздрасць грэшную даруй,
І гнеў, і выхадкі дурныя.

Хоць я, прызнацца, выкупляў
Свае правіннасці нямала,
Калі расстанне наша кляў
І ўсё, што з ім жыццё забрала.

* * *

Зласліўцы ці, калі жадаеце, бяздары,
Зайздроснікі, якія марна кары
Табе, каханая, жадаюць, зычаць,
Хітруюць, нагаворамі казычуць,
Стараюцца адгэтуль і адсюль,
Ды ўсе іх намаганні — пшык і нуль,
Каб разлучыць нас, дзверы прыадкрыць
Для падазронасці, што ў гневе зарычыць
І разнасцежыць іх нажа узмахам.

Шаноўныя, сваім ідзіце шляхам!..
Няўжо маіх замала вам пакут,
Няшчасцяў, што з кута кідалі ў кут,
У пазурах валочаць, куды хочучь,
Як змеі, вочы, грудзі мае точаць?!
Якое шчасце, што, як жабурэннае,
Ты топчаш іх, мне дорыш абурэннае,
Жанчына добрая, пагардай зброіш,
Абараняеш, як дзіця малое,
Узнёсла, усміхаючыся, любіш
І мой уздых апошні прыгалубіш!..

* * *

Дапаўзлі ж сюды таксама,
У прадсенак самы раю,
Ад пакут і мук на ўскраю!..
Дапаўзлі ж сюды таксама.

Сочачы, чакаюць хвілі,
Каб твой след перада мною
Зачарніць густой маною,
Сочачы, чакаюць хвілі.

Чэрнячы цябе, нас чэрняць.
А мяне дык у стакраты,
Кожны ведае, пракляты,
Чэрнячы цябе, нас чэрняць.

Ты ж прыходзь, маё каханне.
Хай шалее зла адроддзе,
Жыць нам проста, жыць у згодзе —
Ты ж прыходзь, маё каханне!..

Са зборніка
«ПРЫСВЯЧЭННІ»
1894

ДА Э...

О ты — як пекла самы под,
О ты — халодная, як лёд,
Мягчэй, лягчэй, чым пены лёт,
І — нібы сталь.

Ты — ласкавей, чым пена хваль,
Ты — сталь, што не сагне каваль,—
Сама сабою будзь!.. Вей, даль,
У тварык ёй,

Вей весне восенню, зімой,
Магаметанскіх воч завой

У каталічкі трапяткой,
Ён, як раскол,

І я ў ім, смуцен і вясёл,
Не мудрагошчу, нібы вол:
Цябе кахаць дасі давол,
Д'ябал, анёл?..

ГАДАВІНА

Вільяму Ротэнштайну

Мне было пяцьдзсят,
калі гэта здарылася...

Пра музыку пялэсткаў я не мару,
Блакiтная мне птушка не пяе.
Мой зрок прыгас ад гневу і кашмару,
Нiбы на лiшняга, той-сёй плюе.

Што ж, пяцьдзсят не прымеш за знаходку...
Мой спелы век, прынёс не дужа ты:
Хiстлiвую, няпэўную паходку
І ў кроне толькi мёртвыя лiсты.

Сябры прыйшлi, усцешваюць: «Прарокам
Не быў нiхто ў сваiм манастыры!..»
Вясёлым азiраюць мяне вокам,
Гавораць, што зусiм я не стары.

Даскочылi на мой паверх, з парога
Засыпаць кожны кветкамi гатоў,
Да веку дадаюць майго дурнога
Ў сваiх жаданнях больш яшчэ гадоў.

Пасля ж, калi запоўнiлi ўвесь хорам,
І залатое праз крышталь вiно
Ўсмихнулася ўсiм, мне здалося, хорам
Спяваюць з намi кветкi заадно,

А канарэйкi ўслед за папугаем
Рулады з клетак рынулi свае,
Паверыў я: iду зялёным гаем,
Блакiтная пташына мне пяе.

НА МОЙ БЮСТ

Майму другу Нідэрхайзерну

Бюст мой, што будзе мяне
Рэпрэзентаваць нашчадку,
Важкасць не праміне
Засведчыць ўсім напачатку.

Важкія, не скажаш: не,
Галоўка і дум пячатка,
І клопат, што шыю гне
І лёг на міжброўе складкай.

Што скажуць усё ж месье
І дамы наступнай эры?..
«...У рысах — жорсткасць без меры,

З воч — полымя чорнае б'е —
Недобразычлівасці знак...
...А скульптар меў талент, аднак...»

Са зборніка «ЭПГРАМЫ» 1894

* * *

Што ж!.. Падлічвай, збяром
Плён зацішных палян
Захаплення Дабром
І Красы, што не зман.

* * *

Нічога не хачу — адной жальбы
Флейт у далёкім зарыве згасальным.
Змарыўся я ад лютай барацьбы,
Нічога не хачу — адной жальбы
Згасальных флейт на небакраі дальнім.

Ах, сполахі шалёныя зары!
Не клічце мужнасць у паход, прыстала.
Хачу і не магу ісці, стары,
Пад перазвон ваш, сполахі зары:
Хачу адно, каб песня дагайдала.

Высокі дзень навалу хмар ссячэ,
Ды мара толькі стомай напаўняе
Мне голаў, што ў вянку хвалы яшчэ,
Хоць перамога наваль хмар сячэ,
Нішто паўсну майго не супыняе!

Жанчыны, вы герою ў барацьбе
Пасля паходаў — эліксір для цела.
Спакою, сэрца, мірнага табе!
Вар'яцкіх сурм не трэба, у жальбе
Хачу, каб толькі флейта ціха пела.

* * *

З вамі, старэйшыны, гэта рашаць,
З вамі, каго разумець мог, любіць,
Роўна грашыць, роўна і разграшаць.
З думак адно сёння мне ўваскрашаць
Выратавальнае Можа Быць.

Смерць мая ўжо ў недалёкай труне,
Бліжай, чым здолее сэрца ўцячы,
Верная, з веры не зверне мяне —
О, каб хутчэй мне памерці змагчы!..

Пошукі між спаконвечных бадзяг,
З чорных не вырвацца пашчаў-начэй,
Не да падзяк — толькі посвісты дзяг,
Што вам ласкавы зычаць працяг:
«Падла старая, падай хутчэй!..»

* * *

І пакуль мы ідзём, значыць, бачыць мне вас,
У цемрыве чорных дрэў, каго стрэў

І пакуль мы прыйдзем у хмялі, як чмялі, як светлякі,
На бераг яркі ракі,

І пакуль з каляі нас не выбіў пад крыж
Сэрцаў разбітых Парыж,

І сваёй дабратою калыша зямля,
Мары тчэ спакваля,

Дык хадзем сніць, заснуць у апошні раз.
Бог, збудзі потым нас.

МАСТАЦТВА ПАЭЗІІ

Шарлю Морысу

Спачатку Музыка... І з ёй
Застанься і забудзь пра Слова.
Паветра, хваля — вось аснова
Дзеля паэзіі тваёй.

Гаворка — стыгма на шчацэ!
Не словы здабываюць складнасць —
Спявай і з'явіцца дакладнасць
З вакхічным кубкам у руцэ,—

І позірк юны праз вуаль,
І дзень арфічны ў струнах поўдня,
А, восенню п'яная, поўня
На зоры скідвае свой шаль!

Пусці адценне на парог!
Не колер, а яно ўладарыць —
Вядзе да шлюбу сны і мары,
І з флейтай паляўнічы рог!

Цынічны смех не для цябе,
А для якой часночнай кухні —
З ім вочы, плачучы, апухлі
І аддалі блакіт журбе.

Напышлівасць пятлёй здушы —
Няхай хрыпіць пустое горла,
Хай рыфму неспакой агорне,
Каб сон пайшоў з тваёй душы.

Хто рыфму даў на шкоду нам?
Які вар'ят, які прыблуда
Прывабіў нас фальшывым хлудам
І дуплы выглыбіў званам?

Дык Музыкі — на ўвесь твой лёс!
Тады душа ў лірычным цудзе

Нябёсы новыя здабудзе,
Каханне іншае ўсур'ёз.

Хай верш у добрых авантурах
І ў ранку ветраным жыве,
І ў мяце з кменах, і ў траве...
Астатняе ж — літаратура.

1874

МАРСКІ КРАЯВІД

Звонкі акіян
У дрыжанні хваль
Топіць поўні жаль
І вачэй туман.

Навальнічны глыж
Коле напалам
Неба вечны храм,
Як руды гладыш.

Хваляў злы ўскалых,
Канвульсіўны шал
Паўз вышыні скал —
Не адной, а ўсіх.

На высокі суд
Да саміх нябёс
Ураган узнёс
Пекла страшны цуд!

1865

ФАЎН

Гліняны фаўн стары
Смяецца, пэўна, з нас,
Вяшчуючы дары
Благія ў светлы час.

Удача ў нас адна,
Мы — сумныя з табой,
Ад нас бяжыць яна
На тамбурынаў бой.

1868

* * *

У сне чарнее
Жыццё-скананне:
Засні, надзея,
Засні, жаданне!

Не бачу болей
І памяць трачу,
Ні зла, ні волі...
О, сум жабрачы!

Я стаў калыскай.
Мяне калыша
Рукой няблізкай
Ціша, ціша!

1875

ЗНЯМОГА

Жоржу Куртэліну

Я — сын імперыі перыяду сканання,
Як і пры варварах, так і без іх
Складаю акравершы з дзён сваіх,
Стыль залаты пазычыўшы ў змяркання.

Душа тужлівая не ведае адхлання,
Зноў бачыць кроў на ўсіх шляхах цяжкіх.
Павольна кветкамі навін такіх
Ці акравершамі ўпрыгожваць існаванне?

Не марыць, не жадаць пра смерць, пра цішыню!
Дапіша ўсё! Баціл, твой смех падманны!
Дапіта, з'едзена! І словы ўсе сказаны!

Адзіны верш благі, што кіну да агню,
Адзіны раб ляны, што мне жадае гора,
Адзіны сум цяжкі, які сціскае горла.

1884

ЗАЎВАГІ І КАМЕНТАРЫ

ФРАНЧЭСКА ПЕТРАРКА

«САНЕТЫ»

¹ XIX санет пераклаў Юрка Гаўрук.

² З *Егіпта здраднік...* — Пталемей.

³ *Марцэла, Цэзара ці Паўла слава...* — Марцэл, Юлій Цэзар, Павел Эмілій — славуця рымскія ваяводы, атрымалі шэраг бліскучых ваенных перамог.

⁴ Пандольфа Малатэста — багаты і ўплывовы сеньёр Рыміні, сябар Петраркі, да якога звернуты гэты санет.

⁵ Тытон, паводле грэцкай міфалогіі, быў сынам аднаго з траянскіх цароў. Зеўс, выконваючы просьбу Тытонавай каханай Эос, зрабіў яго неўміручым, але не даў яму вечнай маладосці. Тытон зрабіўся вечным сівым і лядачым старцам.

ДЖОРДЖ ГОРДАН БАЙРАН

«ПАЛОМНІЦТВА ЧАЙЛЬД ГАРОЛЬДА»

КАМЕНТАРЫ

ЛІРЫКА

1802—1824

На смерць дзяўчыны — швагеркі айтара, вельмі дарагой ягонаму сэрцу. — Паводле прызнання Байрана, самы першы яго паэтычны твор, напісаны ў чатырнаццацігадовым узросце і прысвечаны яго швагерцы Маргарэт Паркер.

Развітанне з Ньютэдскім абацтвам.

Ньютэдскае абацтва — радавы маёнтак Байранаў у графстве Нотынгем. У час ліквідацыі манастырскіх земляў пры Генрыху VIII Ньютэдскае абацтва ў 1540 г. перайшло да продкаў Дж. Г. Байрана і дасталося яму па спадчыне ў 1798 г. пасля смерці стрыечнага дзеда Уільяма Байрана.

Асіян — герой кельцкага народнага эпасу.

Харыстон (дакладней — Хорыстан) — замак у графстве Дэрбі, старажытны маёнтак Байранаў.

Аскалон — крэпасць у Палесціне, дзе крыжакі змагаліся з сарачынамі ў XI—XIII стст. Дакладных звестак пра ўдзел Байрана-вых продкаў у крыжацкіх паходах не зафіксавана.

Крэсі. — У 1346 г. англічане на чале з Эдуардам III перамаглі французскую армію Філіпа IV у бітве пры Крэсі (Паўночная Францыя).

Марстан.— Пры Марстан-Муры ў 1644 г. Кромвель разбіў войска караля Карла I, якому заставаліся вернымі продкі Байрана ў часы Англійскай буржуазнай рэвалюцыі XVII ст.

Руперт — сваяк караля Карла I, англійскі военачальнік.

Чаварт Мэры Эн (1786—1832) — спадчынніца суседняга з Ньюстэдскім абацтвам маэнтка Анслі (дакладней — Энслі), якую Байран пакахаў падлеткам і захаваў пачудце на ўсё жыццё. У жніўні 1805 г. яна выйшла замуж за Джона Мастэрса. Байран прысвяціў ёй шэраг вершаў.

Бічэр Джон Томас (1770—1848) — пастар, з якім Байран пазнаёміўся ў Саўвель і які меў вялікі ўплыў на юнага паэта. З-за адмоўнага водгуку Бічара на першы зборнік вершаў «Лятучыя накіды» (1806) Байран знішчыў увесь тыраж ужо надрукаванай кнігі.

Фокс Чарльз Джэймс (1749—1806) — англійскі дзяржаўны дзеяч, адзін з лідэраў партыі вігаў, які гарача выступаў у абарону правоў на самавызначэнне Злучаных Штатаў Амерыкі, асуджаў вайну з рэвалюцыйнай Францыяй.

Чэтам Уільям Піт Старэйшы (1708—1778) — англійскі дзяржаўны дзеяч, лідэр партыі вігаў, прэм'ер-міністр Вялікабрытаніі (1766—1768), памёр у час выступлення ў парламенце.

Ода аўтарам біля супраць разбуральнікаў станкоў. — Надрукавана ананімна 2 сакавіка 1812 г. у газеце вігаў «Морнінг кронікл» адразу пасля таго, як англійскі парламент прыняў закон, паводле якога разбуральнікі станкоў караліся смерцю. Абароне лудзітаў была прысвечана першая прамова Байрана ў парламенце, з якой ён выступіў 27 лютага 1812 г. у палаце лордаў.

Лорд Э (льдан) Джон Скот (1751—1838) — англійскі палітычны дзеяч, лідэр партыі торы, лорд-канцлер (1801—1827).

Лорд Р (айдар) Рычард (1766—1832) — міністр унутраных спраў Вялікабрытаніі (1805—1812), торы.

Лорд Ліверпуль Роберт Бэнкс Джэнкінстан (1770—1828) — прэм'ер-міністр Вялікабрытаніі (1812—1827), які ўнёс на разгляд палаты лордаў біль (законапраект) аб пакаранні смерцю лудзітаў.

«**Брут**» (ад лац. brutus) — жорсткі, бязлітасны.

Жывы некаранованы кароль — прынц-рэгент у 1811—1820 гг., а з 1820 г. — кароль Георг IV (1762—1830).

Дачка Іефая. — Сюжэт верша пабудаваны на біблейскай легендзе: іудзейскі правадыр і вярхоўны суддзя Іефай даў абяцанне богу Ягове, што калі той аддасць іудзейскім войскам перамогу над аманіцямі, дык першы, хто сустрэне пераможцаў, будзе прынесены ў ахвяру; насустрач Іефаю пасля перамогі войска над ворагам выйшла яго адзіная дачка.

Галашэнне Ірада па Марыямне. — У аснове верша біблейская легенда, паводле якой Марыямна, жонка іудзейскага цара Ірада, была западозрана ў нявернасці мужу і забіта па яго загаду. Да гэтага ён зрабіў яшчэ шмат злачынстваў: забіў свайго дзеда, бацьку, брата і дзядзьку. Прымара Марыямны праследавала яго і давяла да вар'яцтва.

Сенахерыб (705—681 да н. э.) — асірыйскі цар. Паводле біблейскай легенды, яго войска было знішчана Ангелам Смерці, які быў пасланы Яговай у адказ на малітвы іудзейскага цара Езекіі.

Колрыдж Сэмюэль Тэйлар (1772—1834) — англійскі паэт-рамантык. Эпіграф узяты з яго паэмы «Крыстабель» (1816).

Стансы да Аўгусты.— Верш прысвечаны зводнай сястры Байрана па бацьку — Аўгусте Лі- (1783—1851).

Манаарх Пантыскі — цар Мітрыдат VI (132—63 да н. э.), які ў дзяцінстве да такой ступені прывучыў сябе да супрацьдзіў, што калі ўжо ў старым узросце захацеў сябе атруціць, дык атрута на яго падзейнічала.

Эпітафія Каслры.

Каслры Роберт Сцюарт (1769—1822)—рэакцыйны англійскі палітычны дзеяч, міністр замежных спраў Вялікабрытаніі, які скончыў жыццё самагубствам у 1822 г.

Эпіграма на Джона Буля.

Джон Буль — іранічная мянушка англійскага буржуа і англічаніна наогул. Ад англ. bull — бык.

Суліёты да суліётаў.

Суліёты — племя грэка-албанскіх горцаў, якія ўпарта змагаліся за незалежнасць сваёй радзімы супраць туркаў.

Стратыёты — воіны.

Баўа! — баявы кліч суліётаў.

З дзённіка ў Кефалоніі.— Гэтыя радкі пастаўлены Байранам эпіграфам да дзённіка, які ён вёў на востраве Кефалонія, дзе затрымаўся ў жніўні — снежні 1823 г. па дарозе з Генуі ў Місалуны.

ПАЭМЫ

Паломніцтва Чайльд Гарольда. Песня першая пачата ў Яніне (Албанія) 31 кастрычніка 1809 г., песня другая завершана ў Смірне (Малая Азія) 28 сакавіка 1810 г. Першыя дзве песні выйшлі асобным выданнем у сакавіку 1812 г., у прадмове да якога Байран пісаў:

«Выдуманы герой быў уведзены ў паэму з мэтай звязаць яе асобныя часткі: гэта, аднак, не азначае, што аўтар не мае намеру дапускаць адступленні. Сябры, думку якіх я высока цаню, папярэджвалі мяне, мяркуючы, што хто-небудзь можа западозрыць, быццам у гэтым выдуманым характары Чайльд Гарольда я намаляваў рэальна існуючую асобу. Такое падазрэнне я дазволю сабе адхіліць раз і назаўсёды. Гарольд — дзіця фантазіі, якое я стварыў дзеля вышэйназванай мэты. Некаторыя зусім неістотныя і чыста індывідуальныя рысы, безумоўна, могуць даць падставу для такіх здагадак. Але галоўнае ў ім, я спадзяюся, ніякіх падазрэнняў не выкліча».

Сірока — паўднёвыя вецер Міжземнаморскага басейна, які нясе хмары пылу з Сахары і Аравіі ў Еўропу.

Альбуэра — вёска ў іспанскай правінцыі Барахас, дзе 16 мая 1811 г. англа-іспанскія войскі нанеслі паражэнне арміі Напалеона.

Севіла — іспанскі горад, які доўга супраціўляўся напалеонаўскім захопнікам, капітуляваў толькі на пачатку 1810 г.

Тыр — горад у старажытнай Фінікіі, які вытрымаў асаду войск Аляксандра Македонскага ў 332 г. да н. э. на працягу сямі месяцаў.

«Няхай жыве кароль Фердынанд VII!» — так віталі іспанскія патрыёты сына караля Карла IV (1748—1819). Пры праўленні Карла IV, які адрокся ад прастола ў сакавіку 1808 г., улада фактычна належала каралева Марыі-Луізе і яе фаварыту Мануэлю Гадою (1767—1851), які ў 1807 г. падпісаў дагавор з Францыяй аб сумеснай вайне супраць Партугаліі. Згодна з гэтым дагаворам напалеонаўскія войскі ў лістападзе 1807 г. увайшлі ў Іспанію, паклаўшы пачатак акупацыі краіны.

Пікты — старажытныя кельцкія плямёны, якія жылі ў Шатландыі. Пад «сучасным піктам» Байран мае на ўвазе зноў таго ж лорда Эльджына, шатландца па паходжанні.

Фразібул — афінскі палітычны дзеяч, прыхільнік рабаўласніцкай дэмакратыі, у 403 г. да н. э. быў выгнаны з Афін арыстакратычным «Саветам трыццаці». У выгнанні сабраў моцны атрад сваіх прыхільнікаў і з іх дапамогай авалодаў Афінамі, пазбавіўшы горад ад ненавіснай алігархіі «трыццаці тыранаў».

Ватэрлоо — 18 чэрвеня 1815 г. пры Ватэрлоо англа-галандскія і пруска-саксонскія войскі пад камандаваннем адпаведна А. Велінгтона і Г.-Л. Блюхера перамаглі армію Напалеона, які здаўся ў палон англічанам і быў высланы на востраў Святой Алены, дзе і памёр 5 мая 1821 г.

Кальпе — Гібралтарскі праліў.

Эўксінскі Понт — Чорнае мора.

Шыльёнскі вязень. Паэма напісана 27—29 чэрвеня 1816 г. у вёсцы Ушы непадалёку ад Лазаны.

Франсуа дэ Банівар (1493—1570) — грамадзянін Жэневы, заступленне супраць італьянскага герцага Карла X Савойскага (1486—1553), які захапіў Жэневу, быў заключаны з 1530 па 1536 гг. у Шыльёнскі замак. Апошнія тры гады правёў у лёху, які знаходзіўся ніжэй узроўню Лемана (Жэнеўскага возера).

Пражыўшы доўгае і плённае творчае жыццё, заслужыў павагу патомкаў сваімі гістарычнымі і філасофскімі працамі, у якіх адстойваў рэспубліканскія перакананні і прапаведаваў ідэі Адраджэння.

Дантэ Аліг'еры (1265—1321) — італьянскі паэт, папярэднік літаратуры Адраджэння, пачынальнік італьянскай літаратурнай мовы, «...апошні паэт сярэднявяхаў і разам з тым першы паэт новага часу» (Ф. Энгельс), аўтар «Боскай камедыі» (3 ч.: «Пекла», «Чыстец», «Рай», 1307—1321).

Кэмпбэл Томас (1777—1844) — англійскі паэт-рамантык.

Беатрычэ Партынары — жанчына з Фларэнцыі, якую кахаў Дантэ. Гісторыя гэтага ўзвышанага кахання адлюстравана ў яго кнізе «Новае жыццё» (1292) — зборніку санетаў і канцон, звязаных паміж сабой праявістым каментарыем. Беатрычэ была правадніком Дантэ ў трэцяй частцы «Боскай камедыі» — «Рай», замяніўшы Вергілія, які выконваў гэтую місію ў першых дзвюх частках «Чыстцы» і «Пекла».

Палацін — месца ў Рыме, дзе знаходзяцца руіны былога імператарскага палаца.

Камбіз (529—522 да н. э.) — цар старажытнай Персіі, сын Кіра Вялікага, паслаў войска супраць аманіян, і яно загінула ў пясках пустыні.

Ксеркс (520—465 да н. э.) — персідскі цар, які ўзначаліў паход супраць грэкаў у 480 г. да н. э., што закончыўся бітвай пры Фермапілах.

Аўзонія — старажытная назва Італіі.

Авернскія туманы — туманы, названыя паводле горнага кража Аверн (паўночная Італія).

Апелес і Фідый — старажытнагрэчаскія скульптуры V ст. да н. э.

Храм, дасканалейшы, чым першатвор... — Сабор св. Пятра ў Рыме, пабудаваны італьянскім скульптарам, жывапісцам, архітэктарам і паэтам Мікеланджэла Буанароці, прадстаўніком эпохі Адраджэння (1475—1564).

Ці то ў правадыра ізраільцяна / Ён ператворыць мрамур як разьбяр... — статуя Мікеланджэла «Майсей», створаная ў 1515—1516 гг. «Страшны суд» — фрэска на алтары Сіксцінскай капэлы, якую стварыў Мікеланджэла ў 1535—1541 гг.

Піт — Уільям Піт Малодшы (1759—1806), англійскі дзяржаўны дзеяч, лідэр партыі торы, прэм'ер-міністр Англіі (1783—1801, 1804—1806).

Афон — гара ў Грэцыі.

Іда — гара на Крыце.

Сезострыс — егіпецкі фараон з XII дынастыі, які меў звычай, паводле падання, для сваіх паездак запрагаць у калясніцу чатырох цароў і чатырох прынаў.

Ітог увесь на выпасцы малой. — Гаворка ідзе пра востраў Святой Алены — месца апошняй ссылкі Напалеона, дзе ён памёр 5 мая 1821 г.

Калона Гальскай славы — Вандомская калона, пастаўленая ў 1810 г. у Парыжы ў гонар перамогі Напалеона над Аўстэрліцам.

Абеліск Пампея — Пампейская калона каля Аляксандрыі ў Егіпце.

Пантэон — месца пахавання слаўных людзей Францыі ў Парыжы. Байран выказаў упэўненасць, што некалі прах Напалеона будзе перанесены туды. Сапраўды, 15 снежня 1840 г. прах імператара быў перавезены ў Парыж, але пахаваны не ў Пантэоне, а ў Доме Інвалідаў, пабудаваным паводле загаду Напалеона для ветэранаў яго гвардыі.

Дзю Гесклен Бертран (1320—1380) — французскі военачальнік, гераічна загінуў пры асадзе крэпасці Шатонэф-дэ-Рандон. Калі крэпасць была ўзята, ключы ад яе былі пакладзены на труну Дзю Гесклена. Па загаду караля Карла V ён быў пахаваны ў каралеўскай усыпальніцы ў Сен-Дэні (каля Парыжа).

Жыжка Ян (1360—1424) — дзеяч гусіцкага рэвалюцыйнага руху, палкаводзец, нацыянальны герой чэшскага народа. Паводле падання, перад смерцю на полі бою ён папрасіў захаваць яго скуру і зрабіць з яе барабан, каб гукі гэтага барабана прымушалі ворагаў яго радзімы адступіць.

Камбіз — цар старажытнай Персіі, сын Кіра Вялікага, скончыў жыццё самагубствам у 522 г. да н. э. Працягваў захопніцкія войны бацькі, пакарыў Афрыку. **Новы Камбіз** — Напалеон.

Касцюшка Тадэвуш (1746—1817) — палітычны і ваенны дзеяч Рэчы Паспалітай, кіраўнік нацыянальна-вызваленчага паўстання 1794 г., удзельнік вайны за незалежнасць ЗША (1776—1783).

Вы, жыхары Касцюшкавай зямлі, / Якую скрозь крывёю залілі / Сатрапы кацярынінскіх часоў... — Байран мае на ўвазе першы раздзел Польшчы, які адбыўся пры Кацярыне II у 1772 г., калі Польшча была падзелена паміж Расіяй, Аўстрыяй і Прусіяй. Затым былі другі (1793) і трэці (1795) раздзелы Польшчы. Апошні адбыўся пасля паражэння нацыянальна-вызваленчага паўстання на чале з Касцюшкам.

Суровы Карл — шведскі кароль Карл XII (1682—1718).

Люцын — горад у Саксоніі, дзе 2 мая 1813 г. Напалеон перамог аб'яднаныя руска-прускія войскі. Пры Люцыне загінуў шведскі кароль Густаў-Адольф у лістападзе 1632 г.

Дрэздэн — 26 чэрвеня 1813 г. Напалеон захапіў гэты горад, перамогшы войскі «трох дэспатаў» — рускага імператара Аляксанд-

ра I, прускага караля Фрыдрых-Вільгельма III і аўстрыйскага імператара Франца I.

Вашынгтон Джордж (1732—1799) — дзяржаўны і ваенны дзеяч ЗША, галоўнакамандуючы амерыканскай арміі ў вайну за незалежнасць у Паўночнай Амерыцы 1775—1783 гг., першы прэзідэнт ЗША.

Цэзар Гай Юлій (100—44 да н. э.) — славыты палкаводзец і дзяржаўны дзеяч Старажытнага Рыма.

Ганібал (247—183 да н. э.) — славыты карфагенскі военачальнік.

Франклін Бенджамен (1706—1790) — дзяржаўны дзеяч ЗША, філосаф, вынаходца грамаадвода.

Балівар Сімон (1783—1830) — адзін з кіраўнікоў барацьбы за незалежнасць іспанскіх калоній у Амерыцы, ваенны і дзяржаўны дзеяч Паўднёвай Амерыкі. Байран з вялікай павагай ставіўся да Балівара, назваўшы нават яго імем сваю яхту.

Пізара Франсыска (1478—1541) — іспанскі заваёўнік Перу.

Анды — горы ў Перу.

Гармодый — адзін з двух афінскіх юнакоў, якія забілі тырана Гіпарха ў 514 г. да н. э., ахвяраваўшы сваё жыццё ў барацьбе за свабоду Афін.

Геркулесавы слупы — праліў Гібралтар.

Саламінскі бой. — Каля вострава Саламін у 480 г. да н. э. адбылася славытая бітва паміж грэчаскім і персідскім флотамі, у якой перамаглі грэкі.

... люты вораг... — Турцыя.

... фальшывы друг. — Расія, якая тады вяла антытурэцкія палітычныя інтрыгі ў Грэцыі.

... цар рабоў... — рускі імператар Аляксандр I.

Пелагій — іспанскі палкаводзец, пад кіраўніцтвам якога ў 718 г. было нанесена арабам паражэнне, што распачало рэканкісту.

Абенсерагі, зэгры... — старажытныя маўрытанскія роды, якія жылі ў Гранадзе ў XV ст. і супернічалі паміж сабой.

Малох — божышча ў народаў старажытнага Усходу, у ахвяру якому прыносілі людзей.

Сцяг нумансійскі кліча ўсіх на бой! — Нумансія — горад у старажытнай Іспаніі, які быў захоплены рымскім палкаводцам Сцыпіёнам Афрыканскім пасля доўгай асады. Нумансія — увасабленне мужнасці і гераізму народа, які змагаецца за свабоду і незалежнасць.

Фаларскі бык. — Тыран сіцылійскага горада Агрыгенты Фаларыд (565—549 да н. э.) спалваў асуджаных на смерць у медным быку.

Сід — герой іспанскага народнага эпасу, змагар за вызваленне Іспаніі ад маўраў.

... як Самуіл супраць Саула... — Паводле біблейскай легенды, першы цар іудзеяў Саул часта спрачаўся з прарокам Самуілам, які памазаў яго на царства. Пасля смерці прарока Саул выклікаў яго цень, і той прадказаў смерць Саулу і пагібель усяму яго роду.

Патрык Генры (1736—1799) — адзін з кіраўнікоў вайны за незалежнасць у Паўночнай Амерыцы 1775—1783 гг.

Тры дурні — рускі імператар Аляксандр I, аўстрыйскі імператар Франц I і кароль Прусіі Фрыдрых-Вільгельм III — асноўныя ўдзельнікі Кангрэса Свяшчэннага Саюза ў Вероне 1822 г.

«Кан Грандэ» — «Пёс Вялікі» — мянушка аднаго з валадароў Вероны (памёр у 1329 г.) з роду Скалігераў, якія правілі ў Вероне з 1259 г. на працягу 127 гадоў.

Катул (84? — 54 да н. э.) — рымскі паэт-лірык. Паводле падання нарадзіўся ў Вероне.

Лагарф Фрэдэрык Цэзар (1754—1838) — швейцарскі дзяржаўны дзеяч і пісьменнік, прызначаны Кацярынай II настаўнікам вялікіх князёў Аляксандра і Канстанціна. Даследчыкі лічаць верагоднай сустрэчу Байрана з Лагарфам, калі яны разам жылі ў Швейцарыі летам 1816 г.

Дыяген (каля 412—323 да н. э.) з Сінопа ў Малай Азіі — старажытнагрэчаскі філосаф. Байран намякае на шырокавядомы анекдот: калі Аляксандр Македонскі ўбачыў Дыягена ў бочцы і абяцаў выканаць любую яго просьбу, філосаф папрасіў імператара толькі адно, каб той адышоў убок і не засланяў сонца. У Байрана гэты анекдот мае метафарычнае значэнне: рэакцыйная палітыка Расіі і Аўстрыі і іншых удзельнікаў Свяшчэннага саюза засланяе грэкам і другім прыгнечаным народам сонца свабоды і незалежнасці. Расказваюць таксама, што Дыяген меў звычку шукаць днём з ліхтаром Чалавека. Гэты анекдот выкарыстаны ў заключных радках X страфы.

Канстан Бенжамэн (1767—1830) — французскі палітычны дзеяч, пісьменнік. Выбраны ў палату ў 1819 г., стаў адным з лідэраў буржуазна-ліберальнай апазіцыі ў Французскім парламенце.

Тулій — Марк Тулій Цыцэрон (106—43 да н. э.), старажытнарымскі палітычны дзеяч, прамоўца, філосаф, пісьменнік. Консул у Рыме (63 г. да н. э.).

Дэмафен (каля 384—322 да н. э.), старажытнагрэчаскі прамоўца, палітычны дзеяч, філосаф, ідэолаг старажытнагрэчаскай рабаўласніцкай дэмакратыі.

«Жаданы» — адзін з традыцыйных тытулаў французскіх каралёў.

Гартвел — замак у Англіі, дзе жыў Людовік XVIII у выгнанні.

Канінг Джордж (1770—1827) — міністр замежных спраў Англіі пасля Каслры. Канінг праяўляў некаторую самастойнасць і незалежнасць у палітыцы, таму Байран папярэджвае яго аб нянавісці з боку торы.

Цынцынат (нарадзіўся каля 519 да н. э.), рымлянін, які вылучаўся прастатой і строгасцю жыцця. Быў у 460 г. да н. э. консулам, потым двойчы дыктатарам і, нарэшце, вярнуўся зноў да свайго плуга.

Ісаў. — Паводле біблейскай легенды, Ісаў, сын патрыярха Ісаака, прадаў за чачавічную поліўку права першародства і потым горка ў гэтым раскайваўся.

Сімплегадэ — у старажытнагрэчаскай міфалогіі скалы, якія плавалі ў праходзе ў Понт (Чорнае мора). Паводле падання, яны ссоўваліся і знішчалі караблі, якія праплывалі паміж імі.

Мідас. — Паводле старажытнагрэчаскага міфа, фрыгійскі цар, які быў надзелены богам Дыянісам здольнасцю ператвараць у золата ўсё, да чаго ён дакранаецца, і ледзьве не памёр ад гэтага падарунка.

Альцына — геранія паэмы «Неўтаймаваны Раланд» італьянскага паэта-гуманіста Лудовіка Арыёста (1474—1533), якая ўвасабляла сабой плоцкія жаданні. Некаторы час яна цешылася асалодамі каханна з сваімі выбраннікамі, а потым пераўтварала іх у дрэвы, каменне, вадаспады, жывёлін і г. д.

Несамаарыцяне — іудзеі, у адрозненне ад самарыцян — жы-
хараў старажытнага горада, а потым і цэлага рэгіёна ў Палесціне,
якія трымаліся іншай веры.

«Другі Ерусалім» — Ізраіль, пра які марылі яўрэі ў вы-
гнанні.

Шэйлак — персанаж з камеды У. Шэкспіра «Венецыянскі
купец», яўрэй-растаўшчык.

Метэрніх Клеманс (1773—1859) — аўстрыйскі дзяржаўны
дзясч, адзін з заснавальнікаў Свяшчэннага саюза. З 1802 г. — міністр
заможных спраў, у 1821—1848 гг. канцлер Аўстрыі.

Велінгтон — прадстаўнік англійскага караля Георга IV на
Веронскім кангрэсе.

Шатабрыян Франсуа Рэне (1768—1848) — французскі
пісьменнік і дзяржаўны дзясч, у перыяд рэстаўрацыі манархіі пасля
Напалеона быў міністрам, прадстаўляў на Веронскім кангрэсе фран-
цузскага караля Людовіка XVIII.

Хітры грэк — граф Капа д'Істрыя, які служыў у міністэрстве
заможных спраў у Расіі, потым стаў прэзідэнтам Грэцыі.

Монтмарансі — міністр заможных спраў Францыі. Пасля
Веронскага кангрэса 1823 г. Людовік XVIII зрабіў яго герцагам.
У юнацтве Монтмарансі быў заўзяты якабінец; у жніўні 1789 г. па-
трабаваў знішчэння феадальных правоў, а ў чэрвені 1790 г. — зні-
шчэння дваранства.

Аргус — у старажытнагрэчаскай міфалогіі шматвокі велікан.
Байран іранічна намякае на Адама Нейперга, які страціў адно вока
на полі бою.

Карл Вялікі (768—814) — французскі імператар, які ў выні-
ку заваявальных войнаў стварыў магутную імперыю.

Вось Андрамаха... — і побач — Пір. — Іранічнае параў-
нанне Марыі-Луізы з гераніяй «Гляды» Гамера — Андрамахай —
увасабленнем жаночай вернасці. Пасля падзення Троі Андрамаха
стала ахвярай грэчаскага героя Піра. Пад Пірам Байран падразумя-
вае герцага Велінгтона, які нанёс канчатковае паражэнне Напалеону
пры Ватэрлоо 18 чэрвеня 1815 г.

«Клэймор!» — баявы кліч. Па-шатландску — «Меч».

ЗАЎВАГІ

¹ Сусвет падобны на кнігу, і той, хто ведае толькі сваю краіну,
прачытаў у ёй толькі першую старонку. Я ж перагарнуў іх даволі
многа і ўсе знайшоў аднолькава блігімі. Гэты вопыт не мінуў для
мяне бяследна. Я ненавідзеў сваю айчыну. Варварства іншых наро-
даў, сярод якіх я жыў, прымірыла мяне з ёй. Калі б гэта было толькі
адной карысцю, здабытай мною у маіх вандраваннях, я і тады не
пашкадаваў бы ні аб панесеных выдатках, ні аб дарожнай стоме. —
«Касмапаліт» (фр. — перакл. Вадзіма Небышынца).

² Viva el Rey! (ісп.) — Няхай жыве кароль!

³ Я бачыў Таскану, Ламбардыю, Раманью, тыя горы, што разра-
заюць Італію напалам, і абодва моры, якія абмываюць яе.

Арыаста, Сатыра III (італ.)

⁴ Графіні Тэрэзе Гвічыёлі.

⁵ Няроўны бой Ахіла (лац.).

⁶ ne plus ultra (лац.) — ідэал, рубеж (літаральна: ні кроку далей).

ПОЛЬ ВЕРЛЕН

«У МЕСЯЦАВЫМ ЗЯННІ»

ЗАЎВАГІ

- ¹ Ціха дажджыць над горадам (франц.).
- ² Вясёлы і трывожны гук раяля (франц.).
- ³ Верш «Green» пераклаў Лявон Баршчэўскі.

NEVERMORE

Nevermore (англ.) — больш ніколі. Кліч гругана ў вершы Эдгара По «Груган».

ПРАЗ ТРЫ ГАДЫ

В е л е д а — прарочыца, герайна старажытных германскіх плямёнаў часоў Рымскага імператара Веспасіяна.

СТОМА

A batallas de amor campo de pluma... Gangora. (исп.) — Бітвам каханья — пуховыя палі... Цытата з іспанскага паэта Луіса Гангоры (1561—1627).

XXX ЗНЕМАЖЭННЕ КРЫВІ

Le vent dans la plaine suspend son haleine... Favart. (франц.) — Вецер раўніны суцішыў свой подых... Фавар.

XXX ДОЖДЖ У СЭРЦЫ МАІМ...

Il pleut doucement sur la ville... Arthur Rimbaud (франц.) — Ціха дажджыць над горадам... Арцюр Рэмбо.

XXX ПРАБАЧВАЦЬ МУСІМ, І НА КОЖНЫМ КРОКУ...

De la douceur, de la douceur, de la douceur... inconnu. (франц.) — Ласкі, ласкі, ласкі... З невядомага аўтара.

XXX РАЯЛЬ ЦАЛУЕ ТОНКАЯ РУКА

Son joyeux, importun, d'un clavecin sonore... Rétrus Borel (франц.) — Гук радасны, настэрны звонкага клавесіна... Петрус Барэль.

XXX ЦЕНІ ГОЛЛЯ Ў РАЧУЛЦЫ

Le rossignol qui du haut d'une branche se regarde dedans, croit être tombé dans la rivière. Il est au sommet d'un chêne et toutefois il a peur de se noyer. Sугано de Bergerac. (франц.) — Салаўю, які з высокай галінкі задзівіўся на свой адбітак у рэчцы, здаецца, нібыта ён упаў у ваду. Сядзіць на вяршыні дуба і баіцца, што ўтопіцца. Сірано дэ Бержэрак.

БЕЛЬГІЙСКІЯ КРАЯВДЫ

«Conquestes du Roy». Vieilles estampes (франц.). — «Заваёвы караля». Старыя эстампы.

ШАРЛЕРУА

Кобальды — у нямецкай народнай дэманалогіі — карлікі, ахоўнікі скарбаў, схаваных у зямлі.

SPLEEN

Spleen (англ.) — хандра, тужлівы настрой.

STREETS

Streets (англ.) — вуліцы.

CHILD WIFE

Child wife (англ.) — жанчына-дзіця. Вобраз запазычаны з рамана Чарльза Дзікенса «Дэвід Коферфільд».

Green (англ.) — зелень.

МАНСАРДА

У арыгінале назва верша «Casta piana».

Ave (лац.) — слаўся. Скарочанае Ave Maria — назва каталіцкага гімна.

ПЯРЭВАРАТНІ

Французская назва верша «Réversibilités» запазычана ў Шарля Бадлера са зборніка «Кветкі зла».

З М Е С Т

ФРАНЧЭСКА ПЕТРАРКА

САНЕТЫ

Пераклад Лявона Баршчэйскага

НА ЖЫЦЦЁ МАДОННЫ ЛАУРЫ

I. «У песнях, што спяваў я вам, ніколі...»	6
XV. «Іду і азіраюся штокроку...»	6
XVIII. «Калі зацьміла ўсё на свеце мне...»	7
XIX. «Стварэнняў вельмі многа ёсць на свеце...»	7
XXXV. «У задуменні я за крокам крок...»	8
XXXVI. «Каб верыў я, што смерць мяне пазбавіць...»	8
LXI. «Дабраслаўляю дзень той, месяц, год...»	9
LXXIX. «Ён сканчваецца так, як пачынаўся...»	9
СП. «Калі Пампея падмануў удала...»	10
CIV. «Як дабрадзеяства ў вашым сэрцы спела...»	10
CXVIII. «Шаснаццаць год прайшло з пары тае...»	11
CXXIV. «Каханне, Лёс, Дух, стомлены зусім...»	11
CXXXII. «Ці не любоў — той жар, якім палаю?...»	12
CXL. «Каханя бог, што думкамі кіруе...»	12
CXCI. «Як вечнае жыццё спазнае той...»	13
CCXII. «Шчаслівы ў мроях я, ў тузе квітнею...»	13
CCXVIII. «Сярод жанчын, і постацю і тварам...»	14
CCXXXI. «Я жыў, не наракаючы на лёс...»	14

НА СМЕРЦЬ МАДОННЫ ЛАУРЫ

CCCLXXII. «Жыццё ўцякае: да мяжы прыйшло...»	15
CCCLXXIV. «О дайце, думкі горкія, спакою...»	15
CCCLXXVI. «Калі анельскі вобраз гэты свет...»	16
CCCLXXVIII. «Цудоўнаю і росквітнай парой...»	16
CCCLXXIX. «Ці птушкі стогнуць, ці шуміць лістотай...»	17
CCCLXXXIII. «Ты, Смерць, з убачаных найпрыгажэйшы...»	17
CCCLXXXIX. «Агеньчык, што зіхцеў ясней за ўсіх...»	18
CCXCI. «Я палатнею, ўбачыўшы Аўрору...»	18
CCXCII. «З любоўю я казаў пра бляск вачэй...»	19
CCCVII. «Падумаў: хуткія набыў я крылы...»	19
CCXXI. «Як салавей цяпер салодка плача...»	20
CCXXV. «Квітнеючае, ў зелены быццё...»	20
CCCLXXXVIII. «Ты, Смерць, навечна сонца пагасіла...»	21
CCCLII. «Высакародны дух, ты позірк ясны...»	21
CCCLXV. «Так сталася, што ўпадабаў я прах...»	22

ДЖОРДЖ ГОРДАН БАЙРАН

ПАЛОМНИЦТВА ЧАЙЛЬД ГАРОЛЬДА

ЛІРЫКА
1802—1824

На смерць дзяўчыны — швагеркі аўтара, вельмі дарагой яго- наму сэрцу. <i>Пераклад Рыгора Барадуліна</i> -----	24
Фрагмент. <i>Пераклад Язэпа Семяжона</i> -----	25
Развітанне з Ньютэдскім абацтвам. <i>Пераклад Рыгора Бараду- ліна</i> -----	25
Фрагмент, напісаны адразу пасля замужжа міс Чаварт. <i>Пера- клад Язэпа Семяжона</i> -----	27
Да М. С. Г. <i>Пераклад Рыгора Барадуліна</i> -----	27
Успамін. <i>Пераклад Рыгора Барадуліна</i> -----	28
Радкі, адрасаваныя прападобнаму Дж. Т. Бічару на яго параду аўтара быць бліжэй да грамадства. <i>Пераклад Юркі Гаўрука</i>	29
Анне. <i>Пераклад Міколы Аўрамчыка</i> -----	30
Хацеў бы дзіцем бестурботным... <i>Пераклад Еўдакіі Лось</i> -----	30
Бывай! <i>Пераклад Рыгора Барадуліна</i> -----	32
Не ўспамінай, не ўспамінай... <i>Пераклад Міколы Аўрамчыка</i> —	33
Што ж, ты — шчаслівая. <i>Пераклад Язэпа Семяжона</i> -----	34
Адказ жанчыне на пытанне, чаму паэт пакідае Англію вясной. <i>Пераклад Эдзі Агняцет</i> -----	35
Радкі ў альбом. <i>Пераклад Міколы Аўрамчыка</i> -----	35
Дзяўчына з Кадыкса. <i>Пераклад Рыгора Барадуліна</i> -----	36
Ода аўтарам біля супраць разбуральнікаў станкоў. <i>Пераклад Пятра Глебкі</i> -----	37
Не загадай забыць! <i>Пераклад Рыгора Барадуліна</i> -----	38
Радкі да дзяўчыны ў слязах. <i>Пераклад Еўдакіі Лось</i> -----	39
Верш, напісаны з нагоды наведвання прынцам-рэгентам кара- леўскага склепа. <i>Пераклад Язэпа Семяжона</i> -----	39

З цыкла «Яўрэйскія мелодыі»

Нясе красу сваю... <i>Пераклад Рыгора Барадуліна</i> -----	40
Дачка Іефая. <i>Пераклад Юркі Гаўрука</i> -----	40
Схмурнеў мой дух. <i>Пераклад Уладзіміра Дубоўкі</i> -----	41
«Ты плакала... Вуйной слязой...» <i>Пераклад Уладзіміра Дубоўкі</i>	42
Як ад пакут астыне прах... <i>Пераклад Рыгора Барадуліна</i> -----	42
Смерць героя. <i>Пераклад Пятра Глебкі</i> -----	43
Калі высока ў вечнай стэні. <i>Пераклад Рыгора Барадуліна</i> -----	44
Галашэнне Ірада па Марыямне. <i>Пераклад Юркі Гаўрука</i> -----	44
Паражэнне Сенахерыба. <i>Пераклад Уладзіміра Караткевіча</i> -----	45
Вяссонных сонца. <i>Пераклад Юркі Гаўрука</i> -----	46
Бывай. <i>Пераклад Рыгора Барадуліна</i> -----	46
Стансы да Аўгусты («Калі згасіў праменне змрок...»). <i>Пераклад Уладзіміра Дубоўкі</i> -----	48
Стансы да Аўгусты («Закацілася сонейка лёсу...») <i>Пераклад Уладзіміра Дубоўкі</i> -----	50
Урывак. <i>Пераклад Максіма Танка</i> -----	51
Сон. <i>Пераклад Рыгора Барадуліна</i> -----	52
Цемра. <i>Пераклад Максіма Лужаніна</i> -----	57
Песня для лудзітаў. <i>Пераклад Петруся Броўкі</i> -----	60

Эпітафія Каслры. <i>Пераклад Язэпа Семяжона</i> -----	60
Стансы. <i>Пераклад Максіма Танка</i> -----	60
Эпіграма на Джона Буля. <i>Пераклад Язэпа Семяжона</i> -----	61
Спеў да суліэтаў. <i>Пераклад Рыгора Барадулiна</i> -----	61
З дзённіка ў Кефалоніі. <i>Пераклад Рыгора Барадулiна</i> -----	62
Апошнія словы аб Грэцыі. <i>Пераклад Язэпа Семяжона</i> -----	62
Мне сёння трыццаць шэсць гадоў. <i>Пераклад Уладзіміра Дубоўкі</i> -----	62

ПАЭМЫ

Паломніцтва Чайльд Гарольда (<i>урыўкі</i>) -----	64
З песні першай. <i>Пераклад Рыгора Барадулiна</i> -----	64
Развітальная песня Чайльд Гарольда. <i>Пераклад Уладзіміра Дубоўкі</i> -----	68
Інэсе. <i>Пераклад Максіма Танка</i> -----	81
З песні другой. <i>Пераклад Міколы Арочки</i> -----	83
З песні трэцяй. <i>Пераклад Уладзіміра Караткевіча</i> -----	89
З песні чацвёртай. <i>Пераклад Язэпа Семяжона</i> -----	92
Шыльёнскі вязень. <i>Пераклад Уладзіміра Дубоўкі</i> -----	97
Прароцтва Дантэ. <i>Пераклад Максіма Лужанiна</i> -----	109
Бронзавы век. <i>Пераклад Уладзіміра Дубоўкі</i> -----	134

ПОЛЬ ВЕРЛЕН

У МЕСЯЦАВЫМ ЗЗЯННІ

Пераклад Максіма Багдановiча

«Рыцар Няшчасце, што скрозь ездзіць пад маскай маўчком...»	159
«Трэ нам, бачыш, усё між сабой дараваць...»	160
«Ціхі і сiні блішча над хатай...»	160
«О, сум, усні ў душы маёй...»	161
«Сон цёмны ўсё мацнее...»	161
〈Асенняя песня〉	162
«Плач сэрца майго...»	162
Захад	163
«Глянь: месяц бледны...»	163
«Покуль, зорка, ўранці твой...»	164
«Раяль цалуе тонкая рука...»	164
«У полі мрок...»	165
Малюнак мора	166
〈Сентыментальная бяседа〉	166
Ракаўкі	167
Зіянне месяца	167
«Рака срдзь вулкі! Як мана...»	168
Шынок	168
«Гул вулічных шыноў; панельны бруд; каштаны...»	169
«Трэск дроў; газніцы блеск няяркі; за сталом...»	169
«Ноч. Дождж. Нябес імгла. Абрисам цёмным рэжа...»	169
Млоснасць	170

СА ЗБОРНІКА «САТУРНАЎСКІЯ ВЕРШЫ»

Меланхолія

I. Рэзігнацыя	171
II. Nevermore	171
III. Праз тры гады	172
IV. Жаданне	172
V. Стома	173
VI. Мара	174
VII. Адной з прыгажэйшых	174
VIII. Трывога	175

Афорты

I. Парыжскія эскізы	175
II. Кашмар	176
III. Надморскае	177
IV. Эфект ночы	177
V. Дзівачныя	178

Журботныя пейзажы

I. Згасальныя сонцы	179
II. Сутонне містычнага вечара	179
III. Сентыментальная пагулянка	180
IV. Класічная ноч Вальпургіі	180
V. Асенняя песня	182
VI. Шэрая гадзіна	182
VII. Салавей	183

СА ЗБОРНІКА «ШЫКОЎНЫЯ СВЯТЫ»

У месяцавым ззянні	183
Клімене	184
Нядбалыя	184
Каламбіна	185
Паўголосам	186
Сентыментальная бяседа	187

СА ЗБОРНІКА «ДОБРАЯ ПЕСНЯ»

*** Сонца ўстала ціхенька, цяпліць, залаціць...	187
*** Усе, што ёсць, красы адценні ...	188
*** Гэта — усмешка адчыньвала сенцы...	189
*** Калі неба яснее, шырэе зара...	189
*** Перш чым блякля зор...	190
*** Аж млее...	191
*** Краявіды шалёна ў вагонным акне...	191
*** Вось-вось канец цяжкой віне...	192
*** Песням — гон неймаверны...	193
*** Учора хто што гаварылі, спрачаліся...	193
*** Вузкі лямпы праменьчык, камін і агонь...	194

*** Нават страшна яно — сапраўды!..	194
*** Гамана кабарэ, прастытутка мільгне...	195
*** Можа, не?.. Хай вакол — дурасць, жах злыбяды...	195
*** І дзень настане летні, залаты...	196
*** Ішоў я між здрад і агід...	196
*** Не дзьме болей сівер: дрыготка цяпло...	197

СА ЗБОРНІКА «РАМАНСЫ БЕЗ СЛОЎ»

Забутыя арыеты

*** Знемажэнне крыві...	198
*** Ледзь у хваль ціхі гоман ступлю...	198
*** Дождж у сэрцы маім...	199
*** Прабачваць мусім, і на кожным кроку...	200
*** Раяль цалуе тонкая рука...	200
*** О, плач, о, плач, мая душа...	201
*** Вязмежжа дарог...	201
*** Цені голля ў рачулцы, туманам акрытай, як мы...	202

Бельгійскія краявіды

Валькур	203
Шарлеруа	203
Брусель (<i>Простыя фрэскі</i>)	204

Акварэлі

Spleen	205
Streets	205
Child wife	206
Green	206

СА ЗБОРНІКА «МУДРАСЦЬ»

*** Рыцар, таемны такі, скача пустыняй дзікай...	207
*** Краса жанчын, іх млоснасць — бель нядужых рук...	207
*** Вы паслухайце песні ціш...	208
*** Як галублю я незвычайнае дзіця...	209
*** Вось Голас Пыхі: ледзь трубой, як бык, зароў...	209
*** Сумны, сумны мой лёс...	210
*** Надзея — парастак, што ў склепе змрочным рос...	212
Гаспар Гаўзер спявае	212
*** Як чорнае сонца, тлее...	213
*** Блакіт, што па-над дахамі...	213
*** Я не знаю, чаму...	214
*** Закон ваш, лад, сцягі ў ілжы!..	214
*** Азвецца ў скрусе на паляне рог...	215
*** Цел людскіх слабата і сум вялы...	215
*** Ізноў вась вы, ізноў, дум беднае багацце!..	216
*** За пляценымі — бязмежжа...	216
*** Круці, круці, драўляны конь...	217
*** Гэта — свята жыта, гэта — свята хлеба...	218

СА ЗБОРНІКА «КОЛІСЬ І НЯДАЎНА»

Калейдаскоп	219
Алегорыя	220
Карчма	220
Абачлівасць	221
Збор вінаграду	221
Ваўкі	222
Раніца	225
Вячэра	226
Пераможаныя	228
Пацешныя парады	230

СА ЗБОРНІКА «КАХАННЕ»

Удавец гаворыць	232
Ён гаворыць яшчэ	233
Вячэрняя дума	234
*** Як ён катаўся на каньках...	235

СА ЗБОРНІКА «ПАРАЛЕЛЬНА»

На балконе	236
Вясна	236
Лета	237
Сегідзіля	237
Мансарда	238
Падманнае ўражанне	239
Іншае падманнае ўражанне	240
Пярэваратні	241

СА ЗБОРНІКА «ПЕСНІ ДЛЯ ЯЕ»

*** Я сёння бедны, бедны...	242
*** Што ў душы тваёй?.. Цемра?.. Святло?..	242
*** Ты смуглянка ці не?..	243
*** Як слаўна, што ты ёй сяброўкай была...	244

СА ЗБОРНІКА «У ПРАДСЕНЦАХ РАЮ»

*** Мяне ты, і не без падстаў...	244
*** Зласліўцы ці, калі жадаеце, бяздары...	245
*** Данаўзлі ж сюды таксама...	246

СА ЗБОРНІКА «ПРЫСВЯЧЭННІ»

Да Э...	246
Гадавіна	247
На мой бюст	248

СА ЗБОРНІКА «ЭПІГРАМЫ»

*** Што ж!.. Падлічвай, збяром... —————	248
*** Нічога не хачу — адной жальбы... —————	248
*** З вамі, старэйшыны, гэта рашаць... —————	249
*** І пакуль мы ідзём, значыць, бачыць мне вас, каго стрэў... —	250

Пераклад Леаніда Дранько-Майсюка

Мастацтва паэзіі —————	251
Марскі краявід —————	252
Фаўн —————	252
«У сне чарнее...» —————	253
Знямога —————	253
Заўвагі і каментарыі —————	254

ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКАЕ ВYДАННЕ

Франчэска ПЕТРАРКА

Санеты

Джордж Гордан БАЙРАН

ПАЛОМНІЦТВА

ЧАЙЛЬД ГАРОЛЬДА

Лірыка. Паэмы

Поль ВЕРЛЕН

У МЕСЯЦАВЫМ ЗЗЯННІ

Лірыка

Для сярэдняга
і старэйшага школьнага ўзросту

Рэдактар *С. С. Панізнік*. Мастацкі рэдактар *К. С. Ра-
кіцкі*. Тэхнічны рэдактар *Г. Ф. Дуброўская*. Карэктар
Д. Р. Лосік.

Здадзена ў набор 21.03.94. Падапісана да друку 02.03.95.
Фармат 84×108¹/₃₂. Папера газетная. Гарнітура Школьная.
Афсетны друк. Ум. друк. арк. 14,28. Ум. фарб.-адб. 14,70.
Ул.-выд. арк. 13,62. Тыраж 17 100 экз. Зак. 838.

Выдавецтва «Юнацтва» Міністэрства культуры і друку Рэс-
публікі Беларусь. Ліцэнзія ЛВ № 7. 220600, Мінск, Машэра-
ва, 11.

Мінскі ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга паліграфкамбінат
МВПА імя Я. Коласа. 220005, Мінск, Чырвоная, 23.

Петрарка Ф.

- П 29 Санеты: Пер. з італ. / Франчэска Петрарка. Паломніцтва Чайльд Гарольда. Лірыка. Паэмы: Пер. з англ. / Джордж Гордан Байран. Лірыка: Пер. з фр.: Для ст. шк. узросту / Поль Верлен; Да зб. у цэлым: Уклад. С. Панизінік; Маст. Т. Радзівілка.— Мн.: Юнацтва, 1996.— 270 с.: іл.— (Школьная бібліятэка).
ISBN 985-05-0072-7

У кнігу ўвайшлі лепшыя творы Ф. Петраркі, Дж. Байрана, П. Верлена — паэтаў розных культур і пакаленняў, але творцаў яркай індывідуальнасці, магутнага таленту, якія да нашага часу ўплываюць на еўрапейскую і сусветную літаратуры.

8200000000 — 034

П ————— 73—95
М 307(03) — 96

ББК 84(4)

Лірыка Ф. Петраркі зрабіла вялікі ўплыў на развіццё еўрапейскай паэзіі.

Барыс Міцкевіч

Джордж Гордан Байран, паэт надзвычай яркай індывідуальнасці, магутнага сацыяльнага гучання, змагар за свабоду Італіі і Грэцыі з'яўляўся сапраўдным «уладаром дум» перадавых людзей сваёй эпохі.

Юрка Гаўрук

У гісторыі літаратуры роля Поля Вердена выключна вялікая. Ён узбагаціў французскую і сусветную лірыку разнастайнымі адценнямі перажыванняў і пачуццяў, надаў вершу тонкую музычнасць.

Барыс Міцкевіч

ДЖОРДЖ
ПЕТРА
ДАНИ
БАМ
РА
АН

ПОЛ
БЕР
ДЕН

